

HOOFSTUK 1

WAPENBEHEER EN ONTWAPENING: 'N KONSEPTUELE RAAMWERK

Die idee van ontwapening kan v er in die geskiedenis teruggevoer word, terwyl die term wapenbeheer van meer resente oorsprong is. Sedert die begin van die 1990's word die term "nie-proliferasie" ook toenemend gebruik. In hierdie hoofstuk sal daar aandag gegee word aan die konseptuele aspekte van ontwapening en wapenbeheer. Die twee terme sal omskryf word, daar sal na die aard en benaderings in die toepassing daarvan gekyk word, die argumente daarteen en daarvoor, en die probleme met die implementering daarvan sal bespreek word. Verder sal die verskille tussen die twee benaderings ontleed word, daar sal kortliks na vertroueversterkende maatreels verwys word, en verifikasie van ooreenkomste sal aangespreek word.

1. Ontwapening

Daar bestaan verskeie sienings oor wat die aard en die betekenis van ontwapening is. Dit sal vervolgens bespreek en ontleed word.

1.1 Omskrywing

Volgens Bull is ontwapening "the reduction or abolition of armaments. It may be unilateral or multilateral; general or local; comprehensive or partial; controlled or uncontrolled".¹ Voortspruitend hieruit word deur unilaterale ontwapening eensydige optrede deur 'n enkele staat bedoel; bilaterale ontwapening beteken dat 'n ooreenkoms tussen twee state aangegaan is, en multilaterale ontwapening, dat 'n ooreenkoms tussen meer as twee state aangegaan is.²

Booth verklaar weer dat: "Disarmament is a continuation of strategy by a reduction of military means, ...these concepts are best understood as strategies in the business of politics among nations,..."³

Buzan se omskrywing van die konsep van ontwapening lui soos volg: "Disarmament is the most direct - and in a sense the crudest - response to the problem of military means. Its logic is that since weapons create the problem, the solution is to get rid of them. This logic can be applied to all weapons - general and complete disarmament (GCD) - or to specific categories of weapons deemed to be particularly dangerous, such as nuclear bombs and biological warfare agents. It can be applied unilaterally or multilaterally, and can

involve partial or complete elimination of the specified type(s) of weapon. The concept refers both to the process by which military capabilities are reduced, and to the end condition of being disarmed".⁴

Uit die voorgaande blyk dit dus dat ontwapening deel uitmaak van politieke en militêre strategieë wat tussen state gevolg word. Weens die argument dat wapens die oorsaak van die probleem is, is die logika dat dit verminder of geheel en al mee weggedoen moet word. Dit kan deur unilaterale, bilaterale of multilaterale aksies plaasvind. Verder kan dit net op sekere kategorieë wapens van toepassing gemaak word, of dit kan vir alle wapens geld. Dit kan ook vir die gedeeltelike of algehele vernietiging van spesifieke tipes wapens geld, op 'n beheerde of onbeheerde wyse plaasvind, en kan byvoorbeeld op 'n streeksgrondslag op alle state of net op sekere state van toepassing wees. Die proses verwys na beide die toestand van verminderde militêre vermoë en na die eindtoestand wanneer 'n staat ontwapen is.

1.2 Benaderings tot ontwapening.

Die benaderings tot ontwapening is gegrond in die siening dat wapens op sigself 'n oorsaak van oorlog is, as gevolg van die wedersydse vrees en vyandskap wat dit in tussenstaatlike verhoudinge veroorsaak.⁵ Soos reeds genoem, is die voorstanders van ontwapening se oplossing hiervoor dat die wortel van die kwaad, naamlik wapens, mee weggedoen moet word. Volgens Singer kan die benaderings tot ontwapening volgens uitgangspunt en tipe ooreenkoms geklassifiseer word. Volgens hom is daar drie benaderings wat ooreenkomstig basiese uitgangspunte gevolg kan word: die "spanning eerste" benadering; die "politieke skikking" benadering; en die "wapens eerste" benadering.⁶

Volgens die "spanning eerste" benadering, kan konflik verminder of uit die weg geruim word deur opvoeding en deur beter verstandhoudings tussen die betrokke partye te bewerkstellig deur fisies met mekaar te skakel en mekaar te leer ken. Dit behoort tot 'n beter verstandhouding, groter respek vir mekaar en groter verdraagsaamheid te lei. Hierdie verbeterde houdings sal interstaatlike verhoudinge positief beïnvloed. Verbeterde internasionale verhoudinge, sal die spanning tussen state verminder en sodoende die behoefte aan duur en gevaarlike wapenarsenale laat afneem. Hierdie besef behoort dan aanleiding te gee tot groter buigsaamheid in ontwapeningsonderhandelinge en selfs 'n gewilligheid om te ontwapen.⁷

Volgens die "politieke skikking" benadering kan wapenvermindering alleen plaasvind nadat die politieke konflik, en die gepaardgaande spanning opgeklaar is, en is ontwapening nie moontlik solank politieke kwessies, wat die partye as van kardinale belang vir hulself

beskou, onopgelos bly nie. Die eerste stap is dus om die areas van politieke konflik te identifiseer, die belange van die betrokke partye te definieer, en dan te poog om 'n realistiese, vir alle partye aanvaarbare, oplossing te vind. Voortvloeiend hieruit sal 'n reeks onderhandelde politieke ooreenkomste hopelik volg, waarna dan voortgegaan kan word met onderhandelinge vir ontwapening.⁸

Morgenthau stel dit soos volg: " Disarmament or at least regulation of armaments is an indispensable step in a general settlement of international conflicts. It can, however, not be the first step. Competition for armaments reflects, and is an instrument of, competition for power. So long as nations advance contradictory claims in the contest for power, they are forced by the very logic of the power contest to advance contradictory claims for armaments. Therefore, a mutually satisfactory settlement of the power contest is a precondition for disarmament. Once the nations concerned have agreed upon a mutually satisfactory distribution of power among themselves, they can then afford to reduce and limit their armaments. Disarmament, in turn, will contribute greatly to the general pacification. For the degree to which the nations are able to settle the issue of disarmament will be the measure of the political understanding they were able to achieve".⁹

Die "wapens eerste" benadering is gegrond op die idee dat spanning alleenlik verminder, en politieke konflik alleenlik opgelos kan word, wanneer die ontwapeningsproses begin. Alhoewel dit aanvaar word dat onopgeloste konflik en die gepaardgaande spanning sal bydra tot bewapeningsprogramme van die betrokke partye, is dit ook 'n gegewe dat daar 'n hoë vlak van spanning tussen state moet wees indien hulle swaar gewapen is en in konflik met mekaar is oor kwessies wat nie noodwendig met wapens as sulks te doen het nie. Die voorstanders van hierdie benadering is verder van mening dat indien die bewapeningsproses eers aan die gang is, spanninge en politieke konflik nie maklik verminder word nie. Wapens gee 'n ander dimensie aan die konfliksituasie, en indien die wapens, volgens hierdie siening, nie mee weggedoen word nie sal die konflik nie opgelos word nie.¹⁰

Die voorstanders van laasgenoemde benadering is verder, volgens die ooreenkoms wat aangegaan word, in twee groepe verdeel. Die eerste groep word die "gradualist school" genoem. Hulle redeneer dat indien wapens versigtig en op 'n beheerde wyse verminder word, 'n atmosfeer van vertroue tussen die betrokke state sal ontstaan. Soos hierdie proses dan sal vorder, sal daar 'n spiraal van vertroue en ontwapening ontwikkel.¹¹ Die mees bekende vorms van hierdie benadering is die "Graduated Reciprocation in Tension Reduction" (GRIT)-skema van Osgood¹² en die sone-skema van Sohn¹³ Hierdie skemas se doel is om die wapenwedloop om te keer.

Die “gradualist school” se siening is deur ander voorstanders van die “wapens eerste” benadering verwerp. Hulle baseer hulle hoop op 'n enkele multilaterale ooreenkoms. Hulle redeneer dat indien die betrokke state ernstig genoeg is, hulle sal optree en ontwapen wanneer die omstandighede geskik is daarvoor.¹⁴ Noel-Baker was die mees bekende Westerse voorstander van hierdie siening.¹⁵

Daar is meriete in die argument, volgens die “wapens eerste” benadering, dat die beste wyse om te ontwapen is om te ontwapen, aangesien politieke konflik en die gepaardgaande spanninge tussen state nie op die kort of medium termyn maklik uit die weg geruim sal kan word nie. Daar is egter ook meriete in die argument wat deur die voorstanders van die ander twee benaderings gevolg word, dat state nie maklik sal begin ontwapen indien daar ernstige politieke konflik en spanning tussen hulle bestaan nie. Die aard van verhoudings tussen state, die mate van kommunikasie wat tussen hulle bestaan en die heersende omstandighede, sal tot 'n groot mate bepaal watter benadering gevolg sal word.

Sedert die laat sestigerjare het die debat oor wat die beste benadering tot ontwapening is, polarisasie veroorsaak tussen die multilateraliste en die unilateraliste. Die multilateraliste se siening is dat nasionale veiligheid vereis dat enige ontwapeningspoging onderhandel moet word; gebaseer moet wees op ooreengekome verifikasiesistelsels; en in 'n verdrag verskans moet wees. 'n Verdere argument is dat die unilateraliste die gevaar van 'n kernoorlog vergroot, wanopvattinge oor die aard van die wapenwedloop het, en naïef is oor die rol wat wapens in wêreldsake speel. Hulle vrees dat unilateralisme die magsbalans in die wêreld kan versteur; deur sommige ambisieuse state as 'n swakheid vertolk kan word; en dat eensydige ontwapening juis die onveiligheid en oorlog wat dit wil verhoed, tot gevolg kan hê.

Die unilateraliste redeneer weer dat veiligheid en sekuriteit soms bevorder kan word deur onafhanklike en informele ontwapening aan die kant van 'n enkele staat, veral waar dit soortgelyke aksies deur ander state, wat kan lei tot 'n spiraal van ontwapening, kan aanmoedig. Volgens hulle hang “vordering” nie af van eindelose onderhandelinge nie. Unilateralisme het gewoonlik nie 'n groot aanhang in enige staat nie terwyl wantroue gewoonlik 'n groot probleem is by multilaterale onderhandelinge.¹⁶

Die voorgaande benaderings tot ontwapening sou van nul en gener waarde gewees het indien diegene wat dit voorstaan, nie oortuig is van die noodsaaklikheid van ontwapening nie. Daar word dus vervolgens oorgegaan tot die argumente wat ten gunste van ontwapening aangevoer word.

1.3 Argumente ten gunste van ontwapening

Argumente ten gunste van ontwapening dek 'n wye spektrum van redes; die belangrikste daarvan is soos volg:

(a) Die vrees vir oorlog

Moontlik die mees algemene motief vir die propagering van ontwapening is die begeerte om van die vrees vir oorlog te ontkom; vrees vir die bedoelinge van 'n potensiële vyand; vrees dat die politieke situasie besig is om buite beheer te raak; en vrees vir sekere tipes wapenselsels.¹⁷ In die twintigste eeu word die vrees vir oorlog onlosmaaklik geassosieer met wapens van immertoenemende grootskaalse vernietiging. Hierdie vrees was baie sterk na die Eerste Wêreldoorlog en het gegroei na die Tweede Wêreldoorlog - veral as gevolg van die vrees vir 'n kernkatastrofe en kernafskrikking wat die supermoondhede se buitelandse beleid in die sewentigerjare oorheers het.¹⁸ Ontwapening bied 'n eenvoudige oplossing vir die vermindering van vrees, deur die verwydering en vernietiging van die wapens waarmee vrees geassosieer word. Kernontwapening was na die Tweede Wêreldoorlog, en is steeds, 'n primêre oogmerk van die voorstanders van ontwapening.¹⁹ Die argumente ten gunste van kernontwapening is gebaseer op die gedagte dat hierdie wapens in besonder afkeurenswaardig is as gevolg van hulle kenmerk van "ondiskriminerende vernietiging", die skrikwekkende omvang van vernietiging, en die afgryse en afstootlike langtermyn gevolge van 'n ontploffing.²⁰

(b) Etiese argumente

Daar is ook diegene wat gekant is teen oorlog as 'n metode om internasionale geskille te besleg, asook die pasifiste wat oorlog en die voorbereiding vir oorlog as moreel onverdedigbaar beskou.²¹

(c) Onaanvaarbaarheid van die militarisering van die samelewing

Alhoewel van minder belang, is die argument dat die weermag, weens die tradisionele suspisie van korrupsie, sosiaal onaanvaarbaar is. 'n Verdere argument is dat uniforms 'n militaristiese invloed op die gewone mense het, want hulle assosieer uniforms met oorlog, en oorlog is 'n negatiewe gedagte.²²

(d) Ekonomiese argumente

Ontwapening is 'n aantreklike opsie vir 'n staat wat ekonomiese probleme het. Die argument is dat die belastingbetalers se geld beter spandeer kan word op die ontwikkeling van die ekonomie, as om dit op wapens, wat as ekonomies onproduktief beskou word, te spandeer. Wapens is verder baie duur, en die argument is dat geld wat op wapens spandeer word, beter gebruik kan word om byvoorbeeld hospitale of skole te bou, asook om onderontwikkelde state te help met ekonomiese opbou en sodoende 'n bydrae te lewer tot internasionale veiligheid. Verskeie studies het al bewys dat indien ontwapening werkloosheid sou veroorsaak, die arbeidsmag wat sodoende beskikbaar sou word, in ander, meer produktiewe rigtings, byvoorbeeld in nywerheid aangewend sou kon word.²³

(e) Wapens as die oorsaak van internasionale spanning

Die voorstanders van ontwapening beskou die universele ophoping van wapens as die vernaamste oorsaak van internasionale spanninge.²⁴ Daar bestaan 'n vrees by sommige ontleders van internasionale verhoudinge dat 'n beleid van bewapening vir verdedigings- en afskrikkingsdoeleindes moontlik vernietigend teenproduktief kan wees. Volgens hierdie denkskool sal die eenvoudige aksie van 'n toevoeging van gesofistikeerde wapens tot 'n staat se magte, selfs al was dit uitgevoer met die edelste voornemens van verdediging, kan dien as die katalisator wat vrees en suspisie by die teenparty sal laat posvat dat voorbereidings getref word vir 'n aanval. Die teenstander sal dan begin om sy eie teenmaatreëls te tref, wat weer deur homself as verdedigend beskou sal word, maar as 'n bedreiging deur die ander party. 'n Bose kringloop van aksie-teenreaksie sal ontstaan, wat kan lei tot 'n sinnelose wapenwedloop en selfs oorlog, weens wanpersepsies en die gevolglike wantroue deur die betrokke partye.²⁵

In teenstelling met die argumente ten gunste van ontwapening is daar ook 'n indrukwekkende reeks van argumente daarteen, soos vervolgens aangetoon:

1.4 Argumente teen ontwapening

Die volgende is van die belangrikste argumente wat kritici teen ontwapening aanvoer.

(a) Die tegniese momentum

Tegnologie is 'n onmiskenbare deel van die mens se aktiwiteite en belange, sy

nuuskierigheid en vindingrykheid, en sy strewende na meer kennis, rykdom, gerief en mag. Ondervinding het bewys dat tegnologiese vooruitgang en ontwikkeling toegeneem het ten tye van oorlog, vanselfsprekend weens die feit dat beter en meer gesofistikeerde wapens as wat die vyand besit, die doelwit was. Ten opsigte van tegnologiese ontwikkeling is dit so dat die siviele en militêre sektore ten opsigte van kennis en tegnologie noue bande met mekaar het. Elke nywerheidsamelewing het, behalwe sy siviël-ekonomiese bedrywighede, ook 'n latente militêre potensiaal. In 'n ontwapende wêreld sal daardie latente militêre potensiaal 'n baie belangriker rol speel in die magsverhoudinge van state, as in 'n wêreld waar militêre mag manifesteer. Tegnologiese vooruitgang sal voortdurend militêre opsies tot gevolg hê, weens die feit dat tegnologiese uitvindings soos laserstrale en robotte byvoorbeeld maklik vir militêre doeleindes aangewend kan word. State wat tegnologie op die voorpunt is sal dus politiek oor groter oorreringsvermoë beskik as state wat nie tegnologie so ver gevorderd is nie. Ontwapening is nie in staat om hierdie probleem die hoof te bied nie. Om te poog om tegnologiese ontwikkeling en vooruitgang aan bande te lê is teen die mens se natuur en dus nie moontlik nie.²⁶

(b) Interne druk

Die ekonomiese logika van ontwapening is gegrond op die idee dat hulpbronne wat nie vir militêre doeleindes aangewend word nie, beskikbaar sal wees om in 'n verskeidenheid van menslike behoeftes te voorsien. Beide gedeeltelike en algemene ontwapening veroorsaak egter ekonomiese teendruk vanaf dié sektore in die ekonomie wat afhanklik is van verdedigingsbehoefte ten opsigte van wapens, wapentuig en verwante toerusting, vir werkgeleenthede, besigheidsgeleenthede en voorspoed. Die vraag ontstaan noodwendig wat van hierdie sektore sou word in geval van ontwapening.²⁷

Baie belangrike vertakkinge van die nywerheid is direk of indirek betrokke by navorsing, ontwikkeling en produksie van wapenstelsels. Vele regerings beskou wapenverwante navorsing en 'n minimum vlak van outonome wapenvervaardiging as essensieel vir hulle veiligheid en sekuriteit. Vir sommige verskaf dit 'n waarborg van onafhanklikheid; vir ander is dit 'n statussimbool. Vir vele state is die wapenhandel 'n belangrike en stabiele bron van inkomste. Vir groter state is die wapenhandel 'n metode om invloed uit te oefen deur dit te weerhou as 'n strafmaatregel of dit te verskaf as beloning aan 'n bepaalde kliënt wat met hulle saamwerk. Daar is ook vele regerings in die wêreld wat hulle gewapende magte as noodsaaklik vir die handhawing van binnelandse vrede en as 'n teenvoeter vir aggressie van buite die staatsgrense beskou. Interne druk sal dus toegepas word om plaaslike wapenproduksie en die buitelandse handel in wapens in stand te hou eerder as om dit te

beëindig.²⁸

(c) Oorversekering

Die praktyk het geleer dat diegene wat verantwoordelik is vir die veiligheid van 'n spesifieke staat, gewoonlik hul eie verdedigingsvermoë onderskat en dié van 'n potensiële vyand oorskot. Diegene verantwoordelik vir verdediging is gewoonlik geneig tot oorversekering en verkies superioriteit eerder as pariteit. Die idee van ontwapening sal dus nie vir hulle baie aanvaarbaar wees nie.²⁹

(d) Persepsies

Mense oordeel mekaar volgens eie standaarde en ondervinding. Die feit dat staat A byvoorbeeld wapens aanskaf word deur staat B gesien as 'n bedreiging en nie as selfverdediging nie. A verstaan nie dat B bedreigd voel nie want hy skaf eintlik die wapens net vir selfverdediging aan. B begin nou ook wapens aanskaf om sy verdedigingsvermoë te verbeter. A sien dit as 'n bedreiging; hulle konfronteer mekaar albei oortuig daarvan dat hulle dit uit selfverdediging doen. Sulke wanpersepsies lei dan tot 'n onnodige wapenwedloop en selfs oorlog.³⁰

(e) Verskillende opvattinge oor veiligheid

Ter aanvulling tot die voorgaande is daar ook ander redes waarom regerings soms onveilig voel. Wanneer 'n staat byvoorbeeld tussen twee ander state, wat mekaar vyandig gesind is, geleë is en as 'n buffer tussen hulle dien; en wanneer 'n staat geïsoleerd is en omring is deur vyandig gesinde state of wanneer 'n staat direk langs 'n baie magtiger buurstaat geleë is, dra dit by tot 'n gevoel van onveiligheid. Die mededinging tussen die Verenigde State van Amerika (VSA) en die voormalige Sowjet-Unie om oorheersing en leierskap in die wêreld, het die res van die wêreld gedurende die Koue Oorlog, weens die vrees vir 'n moontlike kernkatastrofe, baie onveilig laat voel. 'n Voorbeeld hiervan is die Kubaanse missielkrisis van 1962.³¹ Veiligheid is 'n opvatting wat oop is vir vele interpretasies. Dit vorm die front waaragter elke tipe beleid ten gunste van bewapening geregverdig en verskoon kan word, maar is terselfdetyd vaag genoeg om of belangstelling in ontwapening te wek of om enige regverdiging daarvoor te misken.³²

(f) Die strewe na magsewewig

Wapens word beskou as die belangrikste instrument waardeur 'n aanvaarbare magsbalans met 'n potensiële vyand ingestel of heringestel kan word. In enige kompeterende situasie streef die betrokke partye daarna om ten minste 'n balans van magte te hê. 'n "Balans van magte" beteken 'n min of meer vergelykbare aantal van verskillende tipes wapens aan albei kante. Dit is nie maklik om in die praktyk vas te stel wanneer so 'n balans bestaan nie, weens die feit dat dit grootliks subjektief van aard is, en op persepsies gebaseer is. Ontwapening beteken inderwaarheid 'n verswakking van 'n staat se militêre vermoë. Vir 'n staat wat, soos hierbo aangedui, in kompetisie met 'n ander staat is om 'n militêre magsbalans te handhaaf, sal ontwapening nie 'n maklik aanvaarbare opsie wees nie, tensy deur alle betrokke partye op 'n aanvaarbare wyse ooreengekom kan word om tot op 'n sekere vlak te ontwapen.³³

(g) Wapens nie noodwendig die belangrikste oorsaak van internasionale spanning nie

Voorstanders van ontwapening gaan van die standpunt uit dat wapens die belangrikste oorsaak van internasionale spanninge is. Dougherty het in 1962 veertien redes genoem waarom regerings in die moderne staat die oorlogopsie gekies het om konflikte te besleg.³⁴ Indien hierdie redes bestudeer word, word dit duidelik dat die konflikte ontstaan het as gevolg van die mens se selfsug; naywer; trots; 'n behoefte aan selfverdediging; en die soeke na eie belang, in sommige gevalle, sonder om die ander party se regte, houding of mening in ag te neem. In geen geval was wapens as sulks die direkte oorsaak van die konflik nie, maar ander redes. Wapens was wel die instrument wat aangewend is om die geskil te besleg. Dit is histories bewys dat politieke oorsake van internasionale konflik dikwels van 'n baie ernstige aard is. Volgens Osgood is dit ongelukkig so dat gewapende mag beide die primêre instrument tot orde is maar ook die primêre bedreiging vir veiligheid is.³⁵ Solank as wat die internasionale politieke struktuur van anargie bly voortbestaan, sal ontwapening die gevaar loop om juis die gedrag wat dit graag wil vermy, aan te wakker.

Die konflik wat in 1997 tussen Saddam Hoessein van Irak en die Verenigde Nasies (VN) ontstaan het, is veroorsaak deurdat hy geweier het dat internasionale inspeksiespanne sy presidensiële paleise en persele ondersoek om vas te stel of daar chemiese en/of biologiese wapens of aanlegte vir die vervaardiging van sulke wapens op genoemde persele versteek is. Die oorsaak van hierdie konflik is chemiese en/of biologiese wapens, maar die aanloop tot die konflik het reeds in 1990 begin toe Irak om ekspansionistiese redes Koeweit binnegeval en ingeneem het.³⁶

(h) Bevraagtekening van oproepe om ontwapening

Oproepe om ontwapening word dikwels om propagandistiese redes gemaak en voorstanders van ontwapening word gekritiseer dat hulle nie die konsekwensies van so 'n oproep goed deurdink nie. Unilaterale ontwapening word gewoonlik as òf 'n swakheid òf 'n set geïnterpreteer. Die neiging om eersgenoemde te eksploiteer, of te waak teen laasgenoemde, is dan gewoonlik ook onweerstaanbaar.³⁷

(i) Verbreking of omseiling van ontwapeningsooreenkomste

Wanneer die politieke verhoudinge tussen partye verswak, en die beheermaatreëls om te verseker dat ontwapeningsooreenkomste nagekom word onvoldoende is, sal dit veroorsaak dat partye mekaar nie vertrou nie. Onvoldoende beheermaatreëls sal dit ook vir 'n partye aanloklik maak om ooreenkomste te omseil.³⁸

(j) Verskillende wêreldsieninge

Indrukke en gevolglike sienswyses van die wêreldsituasie bepaal watter rol wapens en militêre mag daarin sal speel. Die optimiste se sienswyse is dat wapens beperk en beheer kan word, en dat wapens minder relevant sal word namate die samelewing, en veral verhoudinge tussen state, vorder en verbeter. Die realiste redeneer dat gewapende magte nog altyd 'n geïntegreerde deel van interstaatlike verhoudinge gevorm het. Alhoewel dit moontlik beperk en beheer kan word, sal dit die uiteindelijke vorm van verdediging en vergelding bly. Die pessimiste glo dat die rol van militêre mag eerder sal toeneem as wat dit sal afneem. Hulle is skepties oor die moontlikheid van konflikoplossing en die bewerkstelling van vrede en hulle het min vertroue in wapenbeheer en nog minder in ontwapening.³⁹

(k) Wantroue

Daar bestaan twyfel of dit haalbaar of selfs wenslik is om 'n benadering van ontwapening te volg. 'n Totaal ontwapende wêreld kan nie gevisualiseer word nie, tensy die hele internasionale opset en die mens self fundamenteel verander. Diegene wat 'n totaal ontwapende wêreld voorstaan se motiewe word ook bevraagteken. Dit is eerder die beskouing dat elke staat 'n sekere substantiewe militêre mag behoort te behou om te verseker dat hy homself

teen vyande van buite sy staatsgrense sal kan beskerm en interne veiligheid sal kan handhaaf.⁴⁰

(I) Die koste van vernietiging van wapens

Die eerste vanselfsprekende feit is dat die uitgawes wat aangegaan is om wapens te bekom, op verkwiste uitgawes neerkom wanneer die wapens vernietig word. Die waarde van die wapens wat vernietig word is dié van skrootmetaal. Sommige van die onderdele en elektroniese komponente en stroombane sal moontlik vir nie-militêre doeleindes aangewend kan word, maar dikwels is die koste verbonde aan modifikasies en aanpassings groter as om bloot 'n nuwe te vervaardig of aan te koop.

Die omskakeling van militêre nywerhede na instellings wat in siviele behoeftes kan voorsien is 'n lang en moeisame proses.⁴¹ Alhoewel personeel wat in wapenproduksie gespesialiseer het weer heropgelei kan word om in ander nywerheidsektore opgeneem te word, bestaan daar 'n wesenlike gevaar dat ontwapening tot werkloosheid in sekere militêre nywerheidsektore sal lei, as gevolg van produksie wat ingekort of geheel en al gestaak is. Die koste verbonde aan verifikasie van ontwapeningsooreenkomste sal weer veroorsaak dat baie mense en duur toerusting op 'n deurlopende basis benodig sal word om te verseker dat ooreenkomste nagekom word.⁴²

Indien kernwapens geheel en al tot niet gemaak sou word sal die koste verbonde aan afskrikking deur middel van konvensionele wapens astronomies toeneem, want sonder een of ander vorm van afskrikking sal state onveilig voel in 'n vyandige internasionale omgewing.⁴³

Daar is in die VSA alleen 17 500 militêre persele waar van afvalmateriaal, onder andere kernmateriaal, ontslae geraak moet word. Ongeveer 11 000 persele moet gerestoureer word. Net vir 1993 is daar 3,7 biljoen dollar toegewys vir die bestryding en bekamping van besoedeling by militêre basisse, en 5,5 biljoen dollar aan die VSA se Departement van Energie se kernwapenprogramme vir die bestryding van besoedeling. Dit word geskat dat dit 30 jaar sal neem om besmetting en besoedeling doeltreffend te bestry en te bekamp, teen 'n koste van ongeveer 400 biljoen dollar.⁴⁴

Die VSA en die voormalige Sowjet-Unie het in die vroeë negentigerjare nog gesamentlik oor ongeveer 47 000 kernwapens beskik.⁴⁵ Strategic Arms Reduction Talks, (START I en START II) Verdrae het 'n meer stabiele en deursigtige strategiese omgewing van krimpende kernarsenale ten doel.⁴⁶ Volgens die START I Verdrag, wat op 5 Desember 1994 geratifiseer is, moes die VSA en Rusland teen 5 Desember 1999 hulle strategiese kernwapens se kernploffkoppe verminder het tot 7 950 elk.⁴⁷ Teen 7 Januarie 1997 het beide

reeds hulle kernplofkoppe verminder tot minder as hierdie teikengetal.⁴⁸ Die VSA het, onderworpe aan sekere voorwaardes, reeds die START II Verdrag geratifiseer.⁴⁹ Die Russiese parlement het dit gedurende April 2000 geratifiseer.⁵⁰

Die demontering van 'n kernwapen is 'n hoogs ingewikkelde, tydrowende en gevaarlike proses. Die gevaar van ontploffing, radio-aktiewe bestraling en vergiftiging is baie groot. Sommige onderdele word opgesmelt en ander word vernietig. Die kernmateriaal self moet chemies geprosesseer word om die verrykte uraan en plutonium vry te stel en te suiwer. Daar moet dan van die materiaal ontslae geraak word of dit moet in metaal of oksiedvorm gestoor word. Terwyl die aftakelingsproses aan die gang is moet die wapens gestoor word.⁵¹

Die grootste wêreldwye probleem is hoe om ontslae te raak van die al groter wordende hoeveelheid plutonium wat as 'n neweproduk vrygestel word deur kernreaktors en deur die aftakeling van kernwapens beskikbaar gemaak word. Plutonium is geweldig giftig. Indien dit in die atmosfeer vrygestel sou word, het dit 'n halflewe van 24 000 jaar, vir alle praktiese doeleindes dus permanent.⁵²

Totdat 'n veilige en doeltreffende metode gevind is om plutonium onskadelik te maak en daarvan ontslae te raak, sal groot hoeveelhede geberg moet word. Dit moet verkieslik in oksiedvorm geberg word, want oksied is meer stabiel as die vaste metaalvorm, en minder geskik om in kernwapens te gebruik, indien dit in verkeerde hande sou beland.

'n Studie deur die "US Nuclear Regulatory Commission" het bevind dat 'n 25 000 vierkant meter bergingsfasiliteit vir 50 ton plutoniumoksied in 12 500 skeepshouers, elkeen met vier kilogram oksied, se kapitaalkoste, teen 1990 pryse, 240 miljoen dollar sou wees. Die jaarlikse kapitaal- en bedryfskoste om een ton plutoniumoksied te berg sou 840 dollar wees. Indien die bergingskapasiteit verdubbel sou word sal die koste tot onder 500 dollar per ton per jaar verminder. 'n Belangrike vraag is wie die bergingsplekke moet besit, bedryf en beveilig terwyl voorbereidings getref word vir die permanente vernietiging van die kernmateriaal. Die internasionale gemeenskap sal net vertrouê hê indien die bergingsplekke onder streng internasionale beheer sou wees.⁵³

Aanvullend tot die voorgaande argumente teen ontwapening word daar vervolgens oorgegaan tot enkele probleme wat met ontwapening ondervind kan word.

1.5 Probleme onderliggend aan ontwapening

State wat ontwapen, het met die volgende probleme te kampe in hulle pogings om ontwapeningsooreenkomste te bewerkstellig.⁵⁴

- (a) Die besit van wapens is 'n wêreldwye verskynsel. Konvensionele wapens het so gesofistikeerd geraak dat dit moeilik is vir 'n leek om hulle vernietigingsvermoë te visualiseer of te besef. Weens die feit dat wapens 'n wêreldwye verskynsel geword het, het dit ook baie moeilik geword om dit te probeer beheer of te verminder.
- (b) Die besit van wapens is deel van die politieke, ekonomiese en maatskaplike samestelling van state en samelewings en is die uitdrukking van individuele vrese en gevoel van onveiligheid. Menslike en interstaatlike verhoudings word in die finale instansie gereguleer deur mag, en dit beteken in die meeste gevalle gewapende mag. Om oor te gaan tot die gebruik van geweld sal altyd 'n aanloklike opsie vir die sterke bly en die laaste opsie vir die swakke.
- (c) Elke staat bewapen homself met min of geen inagnome van hoe die buitewêreld daarvoor mag voel. Elke staat voel dat hy in sy eie belang van veiligheid en selfverdediging handel, alhoewel dit nie noodwendig die enigste redes mag wees nie. Ten spyte van hierdie argumente en probleme glo die voorstanders van ontwapening dat algemene en omvattende ontwapening ('n vorm van ontwapening), selfs moontlik is.

1.6 Algemene en omvattende ontwapening

Algemene en omvattende ontwapening is die uiteindelijke doel van die voorstanders van ontwapening. Dit verwys na die wêreldwye vermindering van alle belangrike kategorieë van wapens. Sheehan omskryf algemene en omvattende ontwapening soos volg: "Disarmament can mean total disarmament, often referred to as GCD, 'general and complete disarmament'. This approach aims for a reduction of armaments to the bare minimum required for domestic policing purposes".⁵⁵

Booth omskryf dit soos volg: "General and comprehensive disarmament (GCD) is the most extensive aim of disarmers: it refers to worldwide reductions in all major categories of weapons".⁵⁶

Bull se omskrywing lui soos volg: "There is an important doctrine according to which the case for any kind of arms control turns to a large extent, if not entirely, upon the case that can be made out for a general and comprehensive disarmament agreement, an agreement which is general in the sense that the limitations and reductions it imposes bind all powers, and comprehensive in the sense that they bind all categories of armament or

types of armed power... Total disarmament is not necessarily, and has not been usually, the objective of plans for general and comprehensive disarmament. A disarmament agreement which involves all powers and all categories of armed power may allow for the retention of internal security forces, and of agreed kinds and quantities of weapons and forces. General and comprehensive disarmament is usually seen as something embodied in a single grand treaty leading by stages from less to more drastic and radical measures".⁵⁷

'n Amerikaanse voorstel van 27 Junie 1960 het 'n program vir algemene en omvattende ontwapening uiteengesit. Dit bevat die volgende verklaring om die doelwit te bereik.⁵⁸

"The ultimate goal is a secure and peaceful world of free and open societies in which there shall be general and complete disarmament under effective international control and agreed procedures for the settlement of disputes in accordance with the principles of the United Nations Charter. General and complete disarmament in a secure, free and peaceful world requires:

- (1) The disbanding, through progressive stages, of all armed forces of all States and the prohibition of their re-establishment in any form whatsoever, except for those contingents of agreed size required for the purpose of maintaining internal order and ensuring the personal security of citizens and for agreed contingents for the international peace force.
- (2) The cessation of the production of all kinds of armaments, including all means for delivering weapons of mass destruction, and their complete elimination from national arsenals, through progressive stages, except for those armaments agreed upon for use by an international peace force and agreed remaining national contingents.
- (3) Strict and effective international control, from beginning to end, of the carrying out of all disarmament measures, to ensure that there are no violations.
- (4) The establishment of effective means for enforcement of international agreements and for the maintenance of peace".

Algemene en omvattende ontwapening het dus die volgende kenmerke: dit is die uiteindelijke doel van die voorstanders van ontwapening; dit verwys na die wêreldwye vermindering van alle belangrike kategorieë wapens, tot die minimum wat nodig is om interne wet en orde te handhaaf, die veiligheid van burgerlikes te verseker, en ooreengekome kontingente vir 'n internasionale vredesmag te voorsien. Dit is algemeen in die sin dat die beperkings en verminderings alle state in die wêreld verbind, en omvattend in die sin dat dit alle kategorieë wapens en tipes gewapende magte insluit. Effektiewe internasionale beheer sal toegepas moet word en ooreengekome prosedures gevolg moet word om dispute by te lê.

In die lig van die bostaande omskrywing van algemene en omvattende ontwapening,

word daar vervolgens, aanvullend tot die reeds gemelde argumente teen ontwapening, gekyk na die implikasies wat dit vir die wêreldgemeenskap sou inhou indien algemene en omvattende ontwapeningsmaatreëls tot die letter ten uitvoer gebring sou word. 'n Belangrike probleem wat met algemene en omvattende ontwapening ontstaan, is dat 'n staat toegelaat moet word om interne stabiliteit te handhaaf. State wat op grond van hulle ideologie, 'n beleid van onderdrukking van hulle landsburgers volg, (soos kommunistiese state) en state met 'n swak politieke struktuur, of state waar misdad en geweld hoogty vier, het vanselfsprekend 'n sterker weermag nodig om wet en orde en interne stabiliteit te handhaaf as 'n staat met 'n stabiele politieke en sosio-ekonomiese stelsel. Verskille in die aantal en tipes wapens asook in die getalsterkte van gewapende magte, wat benodig word om interne veiligheid en stabiliteit te handhaaf, mag wel betekenisvol wees in die verhoudings tussen buurstate wat polities opponerend is. Die binnelandse situasie in 'n staat mag moontlik net 'n relatief klein weermag regverdig, maar die bedreigings van buite die landsgrense mag dalk 'n heelwat groter weermag regverdig.⁵⁹

Alleenlik deur demilitarisering van die samelewing kan met algemene en omvattende ontwapening gehoop word dat die verwydering van wapens standhoudend van aard sal wees, en dat dit die basis sal skep vir die transformasie van internasionale verhoudinge. Maar die kwessie van demilitarisering opsigself veroorsaak politieke vrae oor die aard van die staat en die rol wat dwang in die owerheidsproses moet speel. Algemene en omvattende ontwapening beteken grootskaalse revolusionêre veranderings in 'n staat se politieke, ekonomiese, nywerheids, militêre en maatskaplike strukture. Die vraag ontstaan of enige staat bereid sal wees tot sulke revolusionêre veranderings in sy samelewing.⁶⁰ Dit is die essensie van die nasiestaat om na sy eie veiligheid binne sy eie militêre strukture te soek. Diep gewortelde ideologiese, politieke en kulturele verskille, asook die soewereiniteit en nasionale trots van 'n staat, sy reg op selfbeskikking en sy wil om te oorleef is nie maklik onderhandelbaar nie en in meeste gevalle nie moontlik om prys te gee of om kompromieë daarvoor aan te gaan nie.⁶¹

Algemene en omvattende ontwapening sal vergesel moet wees van 'n transformasie van die internasionale politieke struktuur. Die fragmentering, as gevolg van anargie, sal vervang moet word deur die eenheid van wêreldregering. Die siening is dat 'n wêreldregering politieke verskille sal oplos en die positiewe funksie, wat wapens nou speel om die magsbalans te behou, sal vervang. Ongelukkig het die idee van wêreldregering een baie belangrike nadeel, dit is nie prakties uitvoerbaar nie. Die totstandbring van 'n wêreldstaat beteken 'n revolusionêre verandering in die wyse waarop state oor die hele wêreld regeer word. Die ekonomiese-, politieke-, konstitusionele-, ideologiese- en soewereiniteitskwessies wat hieruit sou ontstaan, asook die vrae oor hoe so 'n regering

gestruktureer sou wees en volgens watter reëls dit sou funksioneer, sal probleme laat ontstaan wat nie in die basies anargistiese wêreld van vandag opgelos sal kan word nie.⁶² Die moontlikheid is in elk geval sterk dat so 'n wêreldregering in 'n tirannie sal ontaard.

Terwyl die benadering met ontwapening in hoofsaak te make het met die vermindering van, of die algemene en omvattende afskaffing van wapens, is die benadering met wapenbeheer, in hoofsaak, eerder een van beheersdheid en kontrole ten opsigte van die ontwerp, vervaardiging, verspreiding, ontplooiing en vermeerdering van wapens. Laasgenoemde verskynsel word vervolgens in oënskou geneem.

2. Wapenbeheer

Alhoewel wapenbeheer as verskynsel sy oorsprong in die verre verlede gehad het, word daar vir die doel van hierdie studie, wat die konseptuele aspekte van wapenbeheer betref, gekonsentreer op die tydperk wat na die Tweede Wêreldoorlog begin het. Daar bestaan 'n besliste verwantskap tussen wapenbeheer en ontwapening en die terme word dikwels sinoniem gebruik. In 1961 het Schelling en Halperin gesê: " We use the term 'arms control' rather than 'disarmament'. Our intention is simply to broaden the term. We mean to include all the forms of military cooperation between potential enemies in the interest of reducing the likelihood of war, its scope and violence if it occurs, and the political and economic costs of being prepared for it".⁶³

In 1996 verklaar Goldblat dat: "Today, the term 'arms control' is often used interchangeably with 'arms regulation', 'arms limitation' and even 'disarmament'".⁶⁴

Die teorieë van ontwapening en wapenbeheer het egter uit verskillende uitgangspunte van hoe die situasie ten tye in die wêreld gesien is, ontstaan. 'n Aantal duidelike verskille tussen ontwapening en wapenbeheer word vervolgens uitgewys:

- (a) Ontwapening verwys altyd na die vermindering van wapens terwyl wapenbeheer nie net die vermindering nie, maar selfs 'n vermeerdering van wapens kan beteken en betrekking het op beheer en beperking eerder as vermindering.⁶⁵ Booth verwys in hierdie konteks na wapenbeheer as "a continuation of strategy by a mutual restraint on military means".⁶⁶
- (b) Voorstanders van ontwapening is revolusionêre wat die tradisionele prosesse van die internasionale stelsel wil transformeer; voorstanders van wapenbeheer wil daardie prosesse net effektief laat werk en veilig maak; voorstanders van ontwapening wil beskerm word teen die bedreiging van wapens; voorstanders van wapenbeheer soek sekuriteit deur die beter beheer van wapens; voorstanders van ontwapening glo dat militêre mag radikaal verminder moet word; voorstanders van wapenbeheer glo dat dit

suksevol bestuur kan word.⁶⁷

- (c) Voorstanders van ontwapening streef na die totale afskaffing van kernwapens; voorstanders van wapenbeheer wil slegs die rol wat kernwapens in die struktuur van afskrikking speel, definieer. Voorstanders van ontwapening glo dat die beklemtoning van die oorlogstelsel 'n bese en potensieel katastrofiese aspek van internasionale verhoudinge is; voorstanders van wapenbeheer glo dat effektiewe bestuur van militêre mag minder oorloë tot gevolg sal hê.⁶⁸
- (d) Ontwapening is in direkte teenstelling met afskrikking; wapenbeheer kan in harmonie met afskrikking toegepas word.⁶⁹
- (e) Ontwapeningsooreenkomste vereis 'n baie hoër mate van wedersydse vertroue as wat die geval met wapenbeheerooreenkomste is. Met 'n wapenbeheerooreenkoms kan albei partye nog wapens tot hul beskikking hê. Met 'n ontwapeningsooreenkoms, veral wanneer daar besluit word dat 'n sekere tipe of kategorie wapen totaal afgeskaf en vernietig moet word, loop albei partye die risiko dat die ander moontlik nog van die betrokke wapen in sy arsenaal kan behou, wat hom dan 'n onregverdigde voorsprong op sy teenstander kan besorg.
- (f) Die bestek van die verifikasieproses is in die geval van ontwapening baie meer uitgebreid as wat die geval met wapenbeheer is, waar daar gewoonlik met hanteerbare gedeeltes van die wapenarsenaal gewerk word.
- (g) Ontwapening is ingestel op die beëindiging van die kernwapenwedloop; wapenbeheer is eerder ingestel op die bestuur van die kernwapenwedloop.⁷⁰
- (h) Voorstanders van ontwapening gaan van die standpunt uit dat algemene en omvattende ontwapening moontlik is; voorstanders van wapenbeheer gaan van die standpunt uit dat dit nie moontlik is nie.⁷¹
- (i) Voorstanders van ontwapening sien die bestaan van wapens as die oorsaak van oorloë en wapenwedlope; voorstanders van wapenbeheer glo dat daar geen eenvoudig verklaarbare oorsaak-en-gevolg verband tussen die besit van wapens en die uitbreek van oorlog bestaan nie.⁷² Hulle sienswyse is dat oorlog in die denke van die mens ontstaan, en dat vrede en stabiliteit tot dieselfde mate 'n funksie van voornemens is as wat dit van militêre vermoë is. Indien state wil veg, vir watter rede ookal, sal hulle die middele vind om dit te doen. Die doel word dus die beheer van daardie faktore wat state laat besluit om te begin met 'n oorlog. Dié faktore sluit dikwels nie wapens in nie.⁷³ Schuman stel dit soos volg: "In reality, ...war machines are reduced only when peace seems probable, the expectation of conflict leads to competition in armaments, and armaments spring from war and from the anticipation of war".⁷⁴ Morgenthau se mening is weer dat: "Men do not fight because they have arms. They have arms because they

deem it necessary to fight."⁷⁵

Dit kan met sekerheid aanvaar word dat een of ander vorm van konflik altyd teenwoordig sal wees in menslike verhoudinge. Die mens se vernaamste doel behoort nie te wees om alle konflik uit te skakel nie maar eerder om dit te hanteer en te bestuur wanneer dit voorkom, en om dié energie eerder in konstruktiewe en nie-gewelddadige rigtings te kanaliseer wat sal lei na maatskaplike ontwikkeling en die wêreld 'n beter plek sal maak om in te woon.⁷⁶

2.1 Omskrywing

Bull omskryf wapenbeheer as die internasionale toepassing van beheersdheid in wapenbeleid ten opsigte van die hoeveelheid, aard, ontplooiing en gebruik van wapens.⁷⁷ Volgens Bowie se definisie sluit die konsep van wapenbeheer enige ooreenkoms tussen verskeie partye in om een of ander aspek van hulle militêre vermoë of potensiaal te reguleer. Die reëling kan van toepassing gemaak word op die ligging, hoeveelheid, gereedheid of tipes militêre magte, wapens of fasiliteite.⁷⁸ Bowie se definisie laat 'n belangrike aspek, wat deur Schelling en Halperin in hulle definisie genoem word, buite rekening. Dit is dat daar samewerking tussen potensieële vyande moet wees. Hulle definisie is steeds die duidelikste: "We mean to include all the forms of military cooperation between potential enemies in the interest of reducing the likelihood of war, its scope and violence if it occurs, and the political and economic costs of being prepared for it. The essential feature of arms control is the recognition of the common interest, of the possibility of reciprocation and cooperation even between potential enemies with respect to their military establishments".⁷⁹ Brennan se sienswyse oor wapenbeheer is soos volg: "It is neither necessary nor desirable to formulate a precise definition that would include everything thought of as 'arms control', 'arms limitation' or 'disarmament', and would exclude everything else. However, it is useful to think generally of arms control as a cooperative or multilateral approach to armament policy - where 'armament policy' includes not only the amount and kind of weapons and forces in being, but also the development, deployment, and utilization of such forces, whether in periods of relaxation, in periods of tension, or in periods of shooting wars. The approach should be thought of as orientated toward improving the national security of each of the nations involved by adjusting at least some armament capabilities and uses to those 'actually' desirable in the light of the intentions, actions, and adjusted capabilities of the other nations. It is necessary to put 'actually' within quotation marks because a sharply defined consensus of what is 'actually' desirable is in no way to be expected in any circumstances in even the remotely foreseeable future".⁸⁰

Croft definieer en omskryf wapenbeheer weer soos volg: "(A) search for collaborative arrangements between political entities that seeks to set restraints on the possession and use of certain forms of arms, whether in complete form or in component parts. The definition uses 'political entities' to include substate groups, supra-state institutions, and pre-modern states; 'possession' refers to types of weapons, and who may deploy, build, store and operate them, in what numbers, and in what conditions; and 'use' refers to questions related to legitimate targets and geographical areas. Arms control is collaborative, but may include unilateral measures, but only when they are designed primarily to induce reciprocal measures or to enhance international security. It is about setting political limits on military policy".⁸¹

Pearson definieer wapenbeheer as die ooreenkoms of proses wat gebruik word om die ontwikkeling, ontplooiing of gebruik van verskeie tipes wapens te beperk, met beperkings op die kwantiteit en kwaliteit (of beide) van die betrokke wapens.⁸²

Volgens Gray kan wapenbeheer na die volgende verwys: (1) Formele prosesse van onderhandeling tussen state; (2) die resultaat van interstaatlike onderhandelinge; (3) die teorie van interstaatlike militêre samewerking tussen potensiële vyande; (4) enige aktiwiteit wat gerig is op die bevordering van interstaatlike militêre samewerking tussen potensiële vyande; en (5) die konsekwensies van gedrag (unilateraal of wederkerend; stilswyend of formeel) wat wapenbeheer as doel het.⁸³

Dus kan wapenbeheer omskryf word as 'n ooreenkoms wat tussen twee of meer state, wat potensiële vyande is, aangegaan word, waardeur, as gevolg van gemeenskaplike belange, samewerking bewerkstellig word om beheersdheid aan die dag te lê, en beperkings toe te pas ten opsigte van die besit, ontwikkeling, gebruik en berging van sekere tipes en kategorieë wapens, asook die hoeveelhede en eienskappe van volledige wapens of komponente daarvan. Beheersdheid en beperkings geld ook vir militêre installasies en fasiliteite, ten opsigte van ligging en aard, en die ontplooiing, aard en getalle van gevegsmagte sowel as die ontplooiing van wapens. Die totale militêre vermoë en potensiaal moet dus deur ooreenkomste beheer en beperk word. Wapenbeheer kan ook op 'n unilaterale wyse toegepas word, mits dit 'n wedersydse reaksie van 'n potensiële vyand tot gevolg het, en internasionale veiligheid sal bevorder. Sommige van die doelwitte van wapenbeheer is om internasionale veiligheid te bevorder, die moontlikheid van oorlog te verminder en, indien oorlog wel sou uitbreek, die skade en lewensverlies as gevolg daarvan tot 'n minimum te beperk.

2.2 Die ontstaan van wapenbeheer

Op grond van voormelde definisies van wapenbeheer, word daar vervolgens ingegaan op die omstandighede wat aanleiding gegee het tot die ontstaan van dié benadering in die tydperk wat in 1945, na die Tweede Wêreldoorlog, begin het.

Die wapenbeheerkonsep het voortgespruit uit die afskrikkingsteorie wat ten opsigte van kernwapens in die vyftigerjare ontstaan het. In beginsel kan kernafskrikking op een van twee maniere bewerkstellig word, òf deur die ontwikkeling van sterk verdediging òf deur middel van bedreiging deur strafmaatreëls. In die eerste geval word die aggressor afgeskrik deur die moontlikheid dat hy nie sal slaag nie. In die tweede geval word hy afgeskrik deur die bedreiging dat die vergelding wat hy sal moet verduur, groter sal wees as die suksesse wat hy mag behaal. In geval van 'n kernoorlog was die Sowjet-Unie gereed en bereid om nie net te vergeld nie, maar om te oorleef en selfs 'n oorlog te wen.⁸⁴

Wapenbeheer was 'n belangrike element in die totstandkoming en instandhouding van “Mutual Assured Destruction” (MAD) en wapenbeheer het ook as 'n alternatief vir ontwapening ontstaan. Dit was in 'n sekere sin 'n reaksie op die al langer wordende rekord van misluktings van ambisieuse ontwapeningskemas om enige impak in die praktyk te hê.⁸⁵

In 1955 het wapenbeheer ontwapening begin vervang as die realistiese doelwit van die supermoondhede. Die Verenigde State van Amerika (VSA) en die Sowjet-Unie het in daardie jaar vir die eerste keer erken dat hulle nie meer algehele kernontwapening as 'n reaslistiese doelwit vir diplomاسie sien nie. Twee idees, naamlik die onmoontlikheid van 'n totale kernverbod en die noodigheid om 'n verrassingsaanval af te weer was na 1955 die VSA en die Sowjet-Unie se vernaamste uitgangspunte.⁸⁶ Uit die probleem wat na die Tweede Wêreldoorlog met ontwapeningsooreenkomste ontstaan het, het daar in die vyftigerjare nuwe idees ontwikkel. Bull het dit “new thinking” genoem.⁸⁷ Dit was die stimulus vir die ontwikkeling van wapenbeheer. Bull het die sentrale gedagtes hierom soos volg beskryf:⁸⁸

- (a) Kommer wat in die wêreld bestaan het oor gevare van 'n kernoorlog en ontevredenheid oor bestaande beleidsrigtings;
- (b) bedenkinge oor 'n algemene en omvattende ontwapeningsooreenkoms;
- (c) aandrang dat daar 'n verband moet wees tussen strategie en wapenbeheer;
- (d) 'n verbreding van die fokus van wapenbeheer en 'n waardering vir die verband tussen 'n verskeidenheid militêre aktiwiteite wat voorheen as heeltemal apart van mekaar gesien is;
- (e) kritiek teen die opvatting dat ontwapening die doel van wapenbeheer moet wees; en
- (f) 'n vasberadenheid om die illusies van ontwapening tot niet te maak, en om optimisties te bly oor die bydrae van strategiese teorie om die verwagtinge vir vrede en veiligheid te

verbeter.

Die teorie van wapenbeheer het in die kern-era uit hierdie skool ontstaan. Die essensie van Schelling en Halperin se siening van die teorie van wapenbeheer is die idee dat gemeenskaplike belange wel tussen opponente in die beheer van wapens kan bestaan.⁸⁹ Bowie huldig ook hierdie siening: "(B)oth sides have possible common or parallel interests in preventing an unintended all-out war and in minimizing the burden of the deterrent."⁹⁰

Croft som die uitgangspunte van ontleders soos Schelling, Halperin en Bull, wat aanleiding gegee het tot die toepassing van wapenbeheer in die kern-era, soos volg op:⁹¹

- (a) Die wêreld sou gedomineer word deur twee supermoondhede wat met kernwapens bewapen is.
- (b) Daar sou pariteit ten opsigte van die vernietigingsvermoë van die kernwapens van die twee supermoondhede wees.
- (c) Daar sou 'n onvermydelike wedywering tussen dié state, naamlik die VSA en die Sowjet-Unie, wees.
- (d) Die vernietigingskrag van kernwapens was so groot dat alle rasideel denkkendes na metodes sou soek om die wydverspreide gebruik daarvan so ver moontlik te verhoed en te vermy.
- (e) Ten einde 'n kernkatastrofe te verhoed sou die supermoondhede en hulle bondgenote daarna streef om enige gewapende konflik te vermy, uit vrees dat so 'n konflik na die gebruik van kernwapens kon eskaleer.
- (f) Hierdie sou 'n langtermyn aangeleentheid wees omdat state in besit van kernwapens 'n duidelike voordeel sou geniet oor state wat nie in besit van kernwapens is nie.
- (g) Alhoewel alle state daarna sou streef om die gebruik van kernwapens te vermy, was die mededinging tussen die supermoondhede van so 'n aard dat die gevaar van 'n misrekening (of 'n onopsetlike kernaanval) dialoog en wapenbeheer genoodsaak het.

Wapenbeheer het dus ontwikkel in reaksie op die kombinasie van die Koue Oorlog en die kernwapenwedloop, en in 'n sekere sin ook as 'n reaksie op die al langer wordende rekord van mislukkinge van ambisieuse ontwapeningskemas om enige impak in die praktyk te hê. Ten spyte van hulle diepgewortelde antagonisme het die Ooste en die Weste 'n gemeenskaplike belang gehad by die voorkoming van oorlog, veral 'n kernoorlog. Dit was vir hulle beter om eerder 'n skaakmatsituasie te aanvaar as om voor te berei vir 'n beslissende konfrontasie wat kon lei tot 'n kernkatastrofe wat die hele wêreld kon vernietig.⁹²

Dit is gehoop dat die balans van vrees ("balance of terror"), hoewel ongemaklik, stabiel sou kon bly indien effektief bestuur. Dié toestand het bekend geraak as wedersydse versekerde vernietiging {"Mutual Assured Destruction" (MAD)}. MAD was bedoel om 'n altyd

teenwoordige moontlikheid te beskryf. Solank as wat beide partye onder die besef gebly het dat enige vernietiging wedersyds en verseker sou wees, sou hulle altyd hulle kernmagte weerhou van 'n aanval op die teenparty.⁹³

Die terreine waarop wapenbeheer in die tagtigerjare van toepassing gemaak is was: die wapenwedloop tussen die supermoondhede; die opbou van kernmagte in Europa; konvensionele magte in Europa; kern nie-proliferasie; verbod op kerntoetse; chemiese wapens; maatreëls om wedersydse vertroue te bou en die bewapening van die buitenste ruimte.⁹⁴

2.3 Benaderings tot wapenbeheer

Bull het vyf belangrike aspekte van die klassieke benadering tot wapenbeheer (1958-1961) benadruk:⁹⁵

- (a) Wapenbeheer is nie 'n doel op sigself nie, maar eerder 'n middel tot 'n doel. Die doel van wapenbeheer was in die eerste plek die versterking van veiligheid, veral ten opsigte van die voorkoming van 'n kernoorlog. Dit sou dus nie die doel dien om enige ander sekondêre oogmerke na te jaag tensy dit bewys kon word dat dit veiligheid sou verhoog nie.
- (b) Wapenbeheer gaan van die veronderstelling uit dat daar waarneembare gronde vir gemeenskaplike belang vir die betrokke antagonistiese partye bestaan. Die feit dat moondhede in 'n politieke en ideologiese konflik, wat selfs 'n militêre vorm kon aanneem, gewikkel kon wees, het nie beteken dat hulle nie gemeenskaplike belange soos die voorkoming van 'n verwoestende kernoorlog kon hê en kon saamwerk om gemeenskaplike belange te bevorder nie.
- (c) Wapenbeheer en verdedigingstrategie is nie teenstrydig nie en moet in harmonie met mekaar, binne 'n globale veiligheidsbeleid ontwikkel word. Ten opsigte hiervan het teoretici van wapenbeheer gepleit vir verdedigingsplanne wat wapenbeheer in ag sou neem, en vir wapenbeheer voorstelle wat 'n ingeligte benadering tot verdediging sou hê, eerder as om dit summier te ignoreer.
- (d) Wapenbeheer dek 'n wyer spektrum van militêre beleid as net wat deur formele ooreenkomste gedek word, aangaande die aard, ontplooiing of gebruik van wapens. Informele ooreenkomste asook unilaterale aksies deur partye om hulle van wapenwedywering en gewapende konflik te weerhou, is van groot belang in die handhawing van internasionale veiligheid.
- (e) Die belangrikste onmiddellike doelwit van wapenbeheer was om die verhouding van

wedersydse afskrikking tussen die supermoondhede te stabiliseer. Militêre ontwikkelinge wat wedersydse kernafskrikking kon ondermyn moes in bedwang gehou word, terwyl ontwikkelinge wat dit kon bevorder aangemoedig moes word. Dit is so dat wedersydse kernafskrikking tot aan die einde van die Koue Oorlog in stand gehou is, en steeds geld, ten spyte van ontwikkelings soos die ontplooiing van land- en see gebaseerde strategiese missielmagte, die ontwikkeling van anti-ballistiese missieltegnologie, veelvuldige plofkoppe, verbeterde missiel akkuraatheid, satelliet intelligensiestelsels en interkontinentale ballistiese missieltegnologie.

Die benadering met wapenbeheer is om te poog om die wapendinamika, unilateraal of deur onderhandeling, op so 'n wyse te bestuur, dat wapenwedloopneigings in bedwang gehou word en onstabiliteit in 'n verhouding van wedersydse afskrikking verminder word. Die probleem in wapenbeheerterme is die militêre en politieke onstabiliteit wat ontstaan uit elke party se vrees dat die ander sal poog om militêr te oorheers. Onstabiliteit verhoog die gevaar van oorlog. Die basiese beginsel wat hier geld is dat state metodes sal vind om mekaar te verseker dat hulle nie daarna streef om militêr te oorheers nie.⁹⁶ Wapenwedlope is dus 'n probleem, want dit wakker die wedywering om oorheersing aan. Die instandhouding van die militêre *status quo* op die laagste vlak wat versoenbaar is met afskrikkingstabilditeit, is dus die doel. Wapenbeheer mag sekere maatreëls soos wapenvermindering insluit, maar nie noodwendig nie. Dit mag soms die ontplooiing van sekere wapens ontmoedig. Die sleutelwoord is weerhouding eerder as vermindering.⁹⁷

Gebaseer op die geskiedenis van wapenbeheer, onderskei Croft vyf benaderings tot wapenbeheer wat met verloop van tyd die bestek van die toepassing van wapenbeheer aansienlik verbreed het vanaf die beperkte funksies wat dit aanvanklik gehad het, tot die breër definisie wat wapenbeheer aan die einde van die Koue Oorlog, en dus aan die begin van die na-Koue Oorlogtydperk, gehad het. Die vyf benaderings is:⁹⁸ wapenbeheer soos toegepas aan die einde van konflikte; wapenbeheer om strategiese stabilditeit te bevorder; wapenbeheer om gedragsnorme te skep; wapenbeheer om die proliferasie van wapens te bestuur; en wapenbeheer deur internasionale organisasie. Hierdie vyf benaderings word vervolgens in oënskou geneem.

(a) Wapenbeheer aan die einde van konflikte

Hierdie benadering verwys na wapenbeheerooreenkomste wat aan die einde van oorloë of groot konflikte aangegaan word. Die fokus in hierdie geval is nie soseer om strategiese stabilditeit te bevorder of 'n moontlike konfrontasie af te wend nie, maar is eerder ingestel op die skepping van 'n reeks na-oorlogse verhoudinge. Die aard van die ooreenkoms sal deur

die heersende militêre en politieke omstandighede aan die einde van 'n konflik bepaal word. Indien daar 'n duidelike oorwinnaar in die konflik was sal die oorwinnaar aan die party wat die onderspit gedelf het wil dikteer. Daar bestaan volgens Croft vier moontlikhede: eerstens, wanneer een staat oorweldigend deur 'n ander verslaan is, sal die neiging by die oorwinnaar ontstaan om die verloorder geheel en al te ontwapen. Tweedens, wanneer 'n staat grootliks, maar nie geheel en al nie, oorwin is kan wapenbeheerbepalings baie ongelyk deur die oorwinnaar ingestel word, met die doel om die verloorder strategies en polities minderwaardig te laat. So 'n situasie staan bekend as die *foedus inaequum*. Derdens, as daar 'n duidelike militêre sukses behaal is, sal die oorwinnaar die verloorder strategies wil beperk om toestande vir vrede te skep. Vierdens, waar een staat in die proses is om die oorhand te kry, maar nie 'n oorweldigende oorwinning behaal het nie, sal die bepaling vir vrede meer gebalanseerd wees, maar nog in die guns van die dominante staat of party.

Croft laat met hierdie indeling nie ruimte vir 'n vyfde situasie, waar daar geen duidelike oorwinnaar is nie, en geeneen van die partye besig is om die oorhand te kry nie, met ander woorde waar albei partye "verloorders" is soos wat met 'n intrastaatlike konflik kan gebeur. In so 'n geval kan die partye besluit dat die militêre konflik sinneloos is deurdat duisende mense onnodig vermink en gedood word en 'n staat ekonomies geruïneer word, en dat daar eerder onderhandel en vir 'n politieke oplossing gesoek moet word.

(b) Wapenbeheer om strategiese stabiliteit te versterk

Hierdie benadering fokus hoofsaaklik op die versterking van strategiese stabiliteit tussen twee of meer state. Bilaterale maatreëls om krisisstabiliteit te versterk en multilaterale maatreëls om wapenwedloop-onstabilditeit te verhoed, is twee belangrike tipes maatreëls om strategiese stabiliteit te bevorder.

(c) Wapenbeheer deur die proliferasie van wapens te bestuur.

Politieke opponente was nog altyd bekommerd oor die proliferasie van wapens in die hande van hulle potensiële vyande. Wapens in die algemeen asook spesifieke tipes wapens word gesien as destabiliserend vir internasionale verhoudinge, of dit nou geld vir 'n spesifieke staat, 'n streek of die wêreld as geheel. Drie tipes beheer van proliferasie kan onderskei word, naamlik defensiewe optrede om wapenhandel te beperk; wapenbeheer om proliferasie te beheer en daardeur globale stabiliteit te bevorder; en wapenbeheer om geweld te beperk en daardeur te poog om oorlog te verhoed of die eskalering van oorlog in 'n staat of streek te verhinder.

(d) Wapenbeheer om gedragsnorme te skep

Wapenbeheerpogings wat sulke norme probeer ontwikkel kan in drie kategorieë verdeel word, naamlik pogings om die verwoestende en vernietigende effek van sekere wapens soos kern, chemiese en biologiese wapens te verhoed, deur die gebruik daarvan te verbied; die skepping van maatreëls aangaande die identifikasie en behandeling van individue, en burgerlikes soos kerklikes, boere, handelaars, vroue, kinders en oorlogsgevangenes wat nie direk by die konflik betrokke is nie, asook nie-militêre geboue en installasies, dorpe, plase, en wonings wat nie in oorlogtyd in die onmiddellike omgewing van die slagveld is nie; en wapenbeheerooreenkomste wat sekere geografiese gebiede identifiseer waarbinne militêre konflik onwettig is.

(e) Wapenbeheer deur internasionale organisasie

Ten opsigte van globale beheer oor wapens verskaf internasionale organisasies 'n forum vir bespreking van watter vorm van optrede gevolg kan of moet word, eerder as om werklike optrede te genereer. Besluite wat bindend is vir die state wat aan so 'n organisasie behoort kan egter ook geneem word en dan in die naam van die organisasie toegepas of uitgevoer word. Wapenbeperrings kan ook op individuele state toegepas word deur middel van die Volkereg.

'n Belangrike aspek van enige benadering tot wapenbeheer is die ooreenkoms, van een of ander aard, wat tussen die betrokke partye aangegaan moet word. Dié aspek word vervolgens aangespreek.

2.3.1 Wapenbeheerooreenkomste

Goldblat se beskrywing van 'n wapenbeheerooreenkoms is soos volg: "(A)n 'arms control agreement' is an agreement among sovereign states, freely arrived at in time of peace through a process of formal inter-governmental negotiation; it must provide for both mutual rights and mutual obligations".⁹⁹

Gedurende 1961 het Bull reeds die punt gemaak dat 'n formele verdrag wat voorsiening maak vir internasionale inspeksie en afdwinging nie essensieel vir wapenbeheer is nie.¹⁰⁰ Ander metodes soos hoëvlak ooreenkomste deur middel van blote kommunikasie, eksplisiete maar informele verstandhoudings, en selfbeheersing, wat baie belangrik is, kan ook toegepas word.¹⁰¹ Die enigste formeel onderhandelde ooreenkoms wat voor 1960

bereik is, was die 1959 Suidpool Verdrag. Lefever het geredeneer dat "mutual restraint can lead to tacit understandings that are in many ways as effective as formal agreements".¹⁰² Schelling en Halperin het verwys na "induced or reciprocated 'self-control' ".¹⁰³

Wat die inisiatief met betrekking tot wapenbeheerooreenkomste betref, is daar basies drie wyses van toepassing, naamlik deur unilaterale aksies; stilswyende ooreenkomste; en formele ooreenkomste. Laasgenoemde twee metodes kan verder bilateraal of multilateraal van aard wees.

'n Staat wat op unilaterale wapenbeheer besluit, sal vanselfsprekend verwag dat ander state, veral sy potensiële vyande, ook op sodanige optrede sal besluit. Die voordele verbonde aan unilaterale optrede is dat dit nie te kampe het met probleme ten opsigte van geografiese en strategiese verskille, die militêre opperbevel se sieninge en die sensitiewe aspekte van verifikasie en nakoming, soos wat met bilaterale of multilaterale onderhandelinge ondervind word nie. Unilaterale optredes is dus minder onderworpe aan burokratiese teenstand, as wat die geval met bilaterale of multilaterale onderhandelinge sou wees. Nog 'n voordeel van unilaterale optrede is dat dit situasies vermy waarin die partye, deur die ontwikkeling of ontplooiing van wapens, sal probeer om uit 'n magposisie te onderhandel.¹⁰⁴

Die nadeel verbonde aan 'n unilaterale aksie is, dat dit maklik deur 'n inkomende regering verander of tot niet gemaak kan word omdat geen formele internasionale verbintenis daarby betrokke is nie.

Stilswyende ooreenkomste vermy ook die nadele verbonde aan die onderhandelingsproses. 'n Stilswyende ooreenkoms kom neer op 'n verstandhouding wat tussen die betrokke partye tot stand kom. 'n Voorbeeld van so 'n ooreenkoms is dié wat gedurende die Koreaanse Oorlog tussen die betrokke moondhede aangegaan is om nie die konflik te laat uitbrei deur mekaar se strategiese voorraad toevoerretes aan te val nie.

Die voordeel van stilswyende ooreenkomste is dat dit nie aan die plaaslike politieke gehoor of die politici "verkoop" hoef te word nie en daarom is daar ook geen oortuiging van politici en ander belangegroepes of partye nodig nie. Omdat die beperkings van die ooreenkomste nie duidelik is nie, is state versigtig om die maksimum druk uit te oefen, weens vrees dat hulle moontlik die perke kan oorskrei en die ooreenkoms daardeur kan verongeluk. Die groot nadeel van stilswyende ooreenkomste is dan ook dat, weens die feit dat beperkings nie duidelik uiteengesit is nie, dit kan lei tot misverstande en misrekening.

Die derde metode waardeur wapenbeheer toegepas kan word is formele ooreenkomste. Sulke ooreenkomste skakel die probleem van misverstande grootliks uit, want die beperkings word duidelik uiteengesit, met ooreengekome interpretasies. Formele ooreenkomste is dikwels ook makliker om intern te regverdig as unilaterale aksies, want 'n

regering kan na die ooreenkoms verwys om aan te dui watter voordele daaruit behaal is in ruil vir konsessies wat aan die teenparty gemaak is. Formele ooreenkomste het verder interne politieke effek deurdat dit 'n omstredenheid kan afhandel op 'n wyse wat 'n unilaterale aksie nie kan nie. Alhoewel 'n ooreenkoms geopponeer kan word en selfs te midde van hewige onsekerheid onderteken kan word, word dit as bindend beskou as dit eers onderteken is.¹⁰⁵

Sommige ooreenkomste tree in werking by ondertekening en ander moet eers deur die betrokke state se onderskeie parlemente geratifiseer word. Indien 'n ooreenkoms geratifiseer moet word het dit in werklikheid geen nut totdat ratifikasie plaasgevind het nie. Sommige partye tot 'n ooreenkoms onderteken die ooreenkoms onderworpe aan sekere voorwaardes en uitsonderings. Sommige ooreenkomste tree ook eers in werking nadat 'n bepaalde aantal state, of spesifieke state, dit onderteken het.

Meeste wapenbeheer- en ontwapeningsooreenkomste maak voorsiening vir gereelde hersiening van die ooreenkoms. Die doel van hersiening is: om vas te stel of die doelwitte wel bereik en die voorskrifte wel nagekom word; om vas te stel of daar enige skuiwergate of tekortkominge in die ooreenkoms is wat omseiling moontlik maak; en om, indien nodig, die teks volgens 'n vasgestelde prosedure by heersende omstandighede aan te pas. Omdat aanpassing soms 'n ingewikkelde en tydrowende taak kan wees, poog die partye gewoonlik om dubbelsinnighede te verwyder en voorskrifte te versterk sonder om die konteks te verander.¹⁰⁶

'n Onderhandelde ooreenkoms is nie noodwendig die beste pad om te volg om wapenbeheer te bewerkstellig nie. Dit het al gebeur dat onderhandelinge 'n situasie wat aangespreek is, eerder verswak het as om dit te verbeter. Vervolgens word 'n aantal faktore wat hiertoe kan bydra in oënskou geneem.

- (a) 'n Obsessie met pariteit ten opsigte van hoeveelhede en tipe wapens, kan veroorsaak dat elke staat vir homself 'n doelwit van gelykheid stel vir elke tipe wapen, terwyl daar voor die onderhandelinge reeds 'n globale balans bestaan het deurdat tekortkominge op een gebied uitgebalanseer is deur 'n voorsprong op 'n ander gebied. Hierdie obsessie met pariteit veroorsaak dan 'n opbou van wapens, wapentuig of magte in alle areas waar 'n agterstand bestaan, wat eintlik onnodig is.¹⁰⁷
- (b) Konsentrasie op die bereiking van 'n numeriese balans het die nadeel dat dit makliker is om gelyke hoë perke vas te stel as om lae perke vas te stel. Die staat wat agter is word toegelaat om wapens te vermeerder tot die vlak waar die ander staat/state reeds is. Dit beteken verdere verdedigingsuitgawes vir so 'n staat, wat moontlik verhoed kon gewees

het indien daar verder onderhandel is.¹⁰⁸

- (c) Enige ooreenkoms wat finansieel of andersins perke plaas op militêre uitgawes of ontwikkeling, kan hulpbronne vrystel wat aangewend kan word om nog meer en gevaarliker wapens te vervaardig.¹⁰⁹
- (d) 'n Spesifieke tipe wapen, plan of doel van een party, kan tot so 'n mate deur die teenparty gevrees word dat hulle bereid sal wees om toegewings te maak om te verhoed dat dit gebruik of in werking gestel word. So 'n situasie kan natuurlik ook misbruik word om af te pers of te intimideer.¹¹⁰
- (e) Voorstanders van wapenbeheer plaas die klem dikwels op stabiliteit, pariteit, die kanse op oorlewing en die vermoë om 'n teenaanval te loods in geval van 'n verrassingsaanval deur die teenparty. Dit lei dan dikwels daartoe dat wapenvoorrade en getalle verhoog, eerder as verlaag word.¹¹¹
- (f) Lang uitgerekte onderhandelinge kan veroorsaak dat partye eventueel baie versigtig is om toegewings te maak, en word dit net gemaak omdat dit onderhandelbaar is en nie omdat dit strategies noodwendig van enige waarde is nie.¹¹²

2.3.2 Verdieping van wapenbeheer

Die verdieping van wapenbeheer verwys na die aard van ooreenkomste wat met verloop van tyd, vanaf die negentiende eeu tot net voor die begin van die kern-era, verander het. Dit het eerstens 'n beweging weg van ooreenkomste wat net breë riglyne verskaf het, na ooreenkomste wat in baie meer detail opgestel is, behels; verifikasie het baie belangriker geword; en ooreenkomste is in 'n groter mate gesien as 'n regime wat 'n bydrae tot stabiliteit in die breë moes bevorder, eerder as 'n ooreenkoms wat net aan 'n onmiddellike probleem aandag gee.¹¹³ Partye wat 'n wapenbeheerooreenkoms aangaan moet sekerlik goeie redes hê waarom hulle bereid is om so 'n ooreenkoms aan te gaan. Die argumente wat ten gunste van wapenbeheer aangevoer word, word vervolgens in oënskou geneem.

2.4 Argumente ten gunste van wapenbeheer

Soos in die geval van ontwapening, is daar 'n wye spektrum van argumente wat ten gunste van wapenbeheer aangevoer word. Die belangrikste daarvan is soos volg:

- (a) Die essensiële doel van wapenbeheer is om die wêreld teen 'n kernoorlog te beveilig en internasionale veiligheid te verwesenlik. Die veronderstelling is dat kernwapens nie geëlimineer kan word nie en dat die wêreld dus daarby moet aanpas en daarmee moet saamleef.¹¹⁴ Bull sê ter ondersteuning van hierdie siening: "The chief object of arms control is international security". Hy sê verder dat pogings om wapens te beheer op die beste manier kan bydra tot genoemde doel indien dit ontwerp is om die magsbalans te behou, en te versterk.¹¹⁵

Goldblat huldig die volgende siening in hierdie verband: " Nations may live free from fears of aggression only in conditions of international security. This involves strict observance of the following basic principles: (a) sovereign equality of nations; (b) non-use and non-threat of use of force; (c) inviolability of national frontiers; (d) respect for human rights and fundamental freedoms; (e) right of people to determine their own destiny; and (f) fulfilment of obligations under international law".¹¹⁶

- (b) Wapenbeheer ontmoedig 'n verrassingsaanval van een staat teen 'n ander en verminder die moontlikheid van onopsetlike oorlog.
- (c) Wapenbeheer bevorder stabiliteit in internasionale strategie en 'n algemene vermindering van wêreldspanning; dit bevorder wedersydse respek en vertroue tussen state en beperk die wapenwedloop.¹¹⁷
- (d) Volgens die konsep van krisisstabiliteit is dit nie nodig dat diplomاسie en die soeke na 'n politieke ooreenkoms verhaas word deur die tempo van militêre voorbereidings en die vrees vir 'n verrassingsaanval nie. 'n Stabiele militêre verhouding is een waarby geen van die betrokke partye baat sal vind deur 'n oorlog te ontketen nie. Die beginsel is dat geen oorlog toegelaat moet word om as gevolg van een of ander militêre imperatief te begin tensy alle moontlike diplomatieke opsies uitgeput is nie. Dit moet moontlik wees om alle militêre aksies te weerhou sonder vrees om onkant betrap te word deur 'n vroeë mobilisering of 'n verrassingsaanval.¹¹⁸ Volgens Goldblat is dit in hierdie opsig die funksie van wapenbeheer om die voorspelbaarheid van optrede in die verhoudings van opponerende state te verhoog en sodoende die vrees vir die oogmerke van 'n moontlike teenstander te verminder.¹¹⁹ Uiteindelik word oorlog vermy deur politieke oordeel op kritieke stadia en kan dit nie gewaarborg word deur enige vorm van militêre mag nie. Volgens die klassieke teorie is die doel van wapenbeheer uitsluitlik om die strategiese verhouding aan te pas, ten einde ewewig te herstel.¹²⁰

- (e) Wapenwedloopstabiliteit is meer ingestel op die vermyding van vredestrydse wapenwedywering wat 'n krisis kan veroorsaak as op wat gedoen moet word indien 'n krisis sou ontstaan. Die doel is om te verhoed dat wedywering hande uitruk weens die vrees wat daar by die partye bestaan dat die ander 'n voorsprong sal behaal. Wapenwedloopstabiliteit gaan van die veronderstelling uit dat twee antagonistiese wel 'n behoefte sal hê om deur middel van gewapende magte hulself te wil verdedig. Die argument is verder dat enigiets meer as die minimum vir selfverdediging te veel sal wees, en indien albei partye beperk sou kon word tot die minimum, agterdog en uitgawes grootliks verhoed sou kon word. Indien hulle dan deur wapenbeheer tot vergelykbare magsvlakke beperk kon word sou hulle nie 'n verskoning hê om die vlakke te verhoog nie.¹²¹
- (f) Wapenbeheer verbeter internasionale verhoudinge deur die wapenwedloop te beëindig of ten minste te vertraag; die bestaande veiligheidsraamwerk vir die wêreld te versterk deur sekere risiko's in die heersende militêre situasie te verminder; die waarskynlikheid en voorkoms van gewelddadige konflik op alle vlakke te verminder, en sodoende die openbare mening ten gunste van wapenbeheer te versterk.¹²² Wapenbeheer moedig state aan om op 'n vreedsame wyse oplossings vir geskille te vind.¹²³
- (g) Deur wapenbeheer word die moontlikheid vergroot dat, indien militêre konflik wel sou voorkom, die betrokke regerings eerder intelligente beheersdheid aan die dag sal lê, as om betrokke te raak in aksies wat sal lei tot onbeheersde eskalاسie, ongebreidelde geweld en onbeperkte uitdelging van burgerlikes.¹²⁴
- (h) Ekonomiese besparings word teweeg gebring deur duur en wedersyds kansellerende wedywering in gevorderde wapentegnologie uit te skakel, en die hulpbronne wat as gevolg van die besparings vrygestel sal word, aan te wend op gebiede soos internasionale ontwikkeling, ekonomiese opheffing, omgewingsbewaring en bestryding van lugbesoedeling.¹²⁵
- (i) Internasionale politieke skikkings word bevorder deur 'n klimaat van *détente* en samewerking te skep.¹²⁶
- (j) Die gevare waaraan die omgewing blootgestel word, as gevolg van byvoorbeeld oorlog of kerntoetse, word deur wapenbeheer verminder.¹²⁷

(k) Deur wapenbeheerooreenkomste aan te gaan kan maatreëls soos die volgende ingestel word: die onttrekking of uitdunning van magte; die skepping van 'n gedemilitariseerde of kernvrye sone; en nie-aanvalsverdrae en verklarings van "geen eerste gebruik" wat grootliks kan bydra om spanning binne 'n streek te verminder. Doeltreffende en betroubare kommunikasiefasiliteite wat geheimhouding verseker, is hier van groot belang. 'n Verbod op sekere aktiwiteite soos die verkoop van konvensionele wapens en afleweringstelsels aan state in gebiede waar konflik maklik kan ontstaan; kerntoetse; die plasing van wapens van grootskaalse vernietiging in wentelbane in die buitenste ruimte; of die skepping van invloedssfeer in die buitenste ruimte, is maatreëls wat gebiedend noodsaaklik is. Samehangend hiermee is 'n maatreël soos die formele bevriësing van die produksie van spesifieke items, soos kernmateriaal vir wapens of vir strategiese afleweringstelsels.¹²⁸ Die proliferasie¹²⁹ van kernwapens na state, wat dit nog nie besit nie, kan ook verhoed of vertraag word.¹³⁰

2.5 Argumente teen wapenbeheer

In teenstelling met argumente ten gunste van wapenbeheer, word die volgende argumente teen wapenbeheer aangevoer:¹³¹

- (a) Die propagering van wapenbeheer spreek nie die oorsaak aan nie want wapens is 'n refleksie van politieke wantroue.
- (b) Wapenbeheer is onrealisties want veiligheid is 'n uitvloeisel van die handhawing van militêre oorheersing.
- (c) Wapenbeheerooreenkomste is waardeloos want dié wat dit respekteer word gepenaliseer deur dié wat dit wil omseil.
- (d) Die gebrek aan substansie en konstruktiwiteit van die ooreenkomste wat bereik word demonstreer die ontoepaslikheid van die onderneming.
- (e) Indien wapenbeheer tot vermindering van wapens sou lei sal dit ekonomiese resessie tot gevolg hê.
- (f) Militêre mag is sinoniem met status in die wêreld en dwing daarom eerbied, respek en agting af.

Indien dit aanvaar word dat wapenbeheer wel 'n opsie is, is daar 'n aantal praktiese probleme wat dit uiters moeilik kan maak om 'n ooreenkoms te bereik. 'n Aantal van hierdie probleme word vervolgens in oënskou geneem.

2.6 Probleme onderliggend aan wapenbeheer

Schelling en Halperin het die potensieële probleme wat met wapenbeheer verband hou, soos volg ontleed: " The least favorable prognosis is most probably for an agreement that one party expects to symbolize the burying of the hatchet, a new era of good feeling, and a resolution to live up to new standards of international friendship, while the other takes for granted that 'realistic' diplomacy will prevail, subject only to the concrete matters agreed on. In this case acute disappointment and recrimination might result, and the greatest of misunderstandings".¹³² Sommige van die vernaamste probleme wat onderliggend aan wapenbeheer is word vervolgens in oënskou geneem.

(a) Wanneer sekere wapenstelsels beperk word, sal daar na ander metodes gesoek word om die taak, wat die beperkte wapens sou verrig, steeds gedoen te kry.

(b) 'n Belangrike faktor wat bykans onmoontlik is om met wapenbeheerooreenkomste te probeer beheer en beperk, is tegnologie. Tegnologiese deurbrake wat op wapens van toepassing gemaak kan word, kan een party bo 'n ander bevoordeel. Om militêre tegnologie te probeer beheer word nog moeiliker gemaak deur die feit dat gewapende magte aan beide kante van verskillende samestellings van wapens en personeel gebruik kan maak. Dit sou dan onafwendbaar wees dat beperkings op enige spesifieke wapenstelsel een party bo die ander sal bevoordeel. Onder sulke omstandighede sal 'n ooreenkoms vanselfsprekend nie maklik bereik word nie.

Verder is dit baie moontlik dat een party sy teenstander voor kan wees op 'n sekere gebied van militêre tegnologie maar agter is op 'n ander gebied. 'n Ooreenkoms om albei kante te beperk sou dan nog moeiliker wees om te bereik.¹³³ Selfs nadat 'n ooreenkoms bereik is, sal tegnologiese voordele steeds die ooreenkoms bedreig, weens die feit dat die impak van beperkinge gedurig sal verander, en so ook die koste en voordele.¹³⁴

(c) Verifikasie is ook potensieel 'n groot hindernis vir suksesvolle wapenbeheer. Die inherente wantroue wat teenwoordig was in Koue Oorlogverhoudinge het gelei tot 'n behoefte aan verifikasie. Verifikasie is die proses waardeur state hulle intelligensie-inligting en interpretasievermoëns gebruik om bevestiging te verkry dat hulle teenparty/e, wat 'n verdrag met hulle aangegaan het, wel die bepalinge van die verdrag eerbiedig.¹³⁵

(d) In die wapenbeheer arena bedryf 'n regering twee onderhandelingsprosesse: met hulle eie plaaslike kritici en met hulle teenparty. Indien die plaaslike teenstand teen 'n verdrag

te groot word, sal die regering gewoonlik probeer om sy kritici 'af te koop'. Die mees algemene metode is om in ruil vir beperkings in een area van verdedigingsuitgawes te kompenseer deur 'n toename in uitgawes in 'n ander area.¹³⁶

(e) 'n Verdere probleem is die ontwikkeling van 'n formule wat nie kwalitatief of kwantitatief ten opsigte van tipes en aantal wapens tot nadeel van enige van die betrokke partye sal wees nie. Teen die agtergrond van verskillende persepsies deur betrokke partye van veiligheidsvereistes, veroorsaak verskillende wapensisteme, kwalitatief, 'n probleem ten opsigte van vergelykbaarheid. Hoeveel bomwerpers is die ekwivalent van 'n oorlogskip?. Hoeveel infanterie divisies is die ekwivalent van 'n eskader vegvliegtuie?. Selfs 'n kwantitatiewe formule vir die vermindering van 'n enkele tipe wapen kan omstredenheid veroorsaak.

Gestel staat A het 4 000 kernwapens en staat B het 2 000, en daar word besluit dat daar 'n 50 persent vermindering aan beide kante moet plaasvind. Staat A sal dan 2 000 kernwapens hê en staat B 1 000, nog steeds genoeg om die hele mensdom uit te wis. Staat B sal dit steeds sien as dat staat A se mag twee keer so sterk soos syne is en sal dit nie maklik aanvaar nie. Indien die getalle verminder sou word sodat beide dieselfde aantal wapens het sal dit weer nie vir staat A maklik aanvaarbaar wees nie, want hy sal 'n meerderwaardige posisie moet prysgee vir een van gelykheid.¹³⁷

(f) Wapenbeheer en wapenwedlope verteenwoordig verskillende tipes risiko's. Die besef by staatsleiers dat 'n wapenwedloop die gevaar van oorlog vergroot is 'n bekende risiko. Die risiko's verbonde aan 'n wapenbeheer- of 'n ontwapeningsooreenkoms is egter minder bekend, en daarom gevaarlik, weens die onsekerheid wat bestaan oor of die teenparty die ooreenkoms tot die letter nakom al dan nie. Slegs maatreëls wat die vertrouwe in afskrikking sal verhoog sal vir state aanneemlik wees, wat beteken dat maatreëls binne die konteks van afskrikking getref sal moet word.¹³⁸

Ten spyte van die argumente teen wapenbeheer en die onderliggende probleme daaraan verbonde, is dit steeds van die uiterste belang dat voortgegaan sal word op die internasionale politieke terrein met pogings om wapens te beheer en veral die proliferasie van wapens van grootskaalse vernietiging soos kern-, chemiese en biologiese wapens te beperk en dit selfs wêreldwyd te verbied indien moontlik. Dit bly steeds 'n beter opsie om verskille deur onderhandeling en ooreenkoms te probeer bylê voordat daar oorgegaan word tot oorlog, met die katastrofiese gevolge op talle terreine daaraan verbonde. Dit bly steeds ook uiters belangrik dat daar voortgegaan word om internasionale veiligheid op dié wyse te probeer bewerkstellig en te versterk.

Soos vroeër aangedui, is een van die aspekte van die verdieping van wapenbeheer dat verifikasie van wapenbeheer- en ontwapeningsooreenkomste, met verloop van tyd baie belangriker geword het. Dié aspek word vervolgens in groter besonderhede in oënskou geneem.

3. Verifikasie, inspeksie en afdwinging van wapenbeheer- en ontwapenings-ooreenkomste

Met 'n wapenbeheer- of 'n ontwapeningsooreenkoms tussen state, sal daar gewoonlik 'n verifikasieprosedure van een of ander aard ingestel word, om te verseker dat die ooreenkoms wel eerbiedig word.

Verifikasie is die proses waardeur state hulle intelligensie inligting en interpretasievermoëns gebruik om tevredenheid te verkry dat hulle teenparty/e wat 'n verdrag met hulle aangegaan het, wel die verpligtinge ten opsigte van die verdrag nakom. Die proses van verifikasie bestaan uit twee fases. Die eerste fase is die monitering en die inwin van inligting aangaande die ander party/e se gedrag in die nakoming van die ooreenkoms of verdrag. Die tweede fase is die evaluering van die inligting om vas te stel of die verdrag wel nagekom word.¹³⁹

Inspeksie is 'n aktiwiteit wat deel van die verifikasieproses uitmaak. Om in staat te wees om te kan verifieer, moet daar onder andere van inspeksies gebruik gemaak word.

3.1 Omskrywing

Die definisie vir verifikasie wat in die 1985 volume van Arms Control Statements verskyn het, lui soos volg: "(T)he process of determining, to the extent necessary to adequately safeguard national security, that the other side is complying with an agreement".¹⁴⁰

Verifikasie is ook al omskryf as: "A process, specifically established or approved by a disarmament agreement, carried out by individual state parties to the agreement, either reciprocally or not, or by an international body established or empowered to carry out the process, by personnel or technical means, in order to determine the degree to which the parties to the agreement have implemented its provisions and thereby observed or discharged their obligations under the treaty".¹⁴¹

Hierdie omskrywing is ook van toepassing op verifikasie van wapenbeheerooreenkomste.

3.2 Vereistes vir verifikasie

'n Vroeë omskrywing van die vereistes vir verifikasie, deur die "UN Commission for Conventional Armaments", is soos volg geformuleer:¹⁴²

"A system of safeguards cannot be adequate unless it possesses the following characteristics

- (a) it is technically feasible and practical;
- (b) it is capable of detecting promptly the occurrences of violations;
- (c) it causes the minimum interference with, and imposes the minimum burdens on any aspect of life of individual nations."

Vier groepe vereistes kan vervolgens onderskei word, naamlik tegniese, wetlike, militêre en politieke vereistes.

(a) Tegniese vereistes

Dit wat deur verifiëring bereik wil word moet tegnies waarneembaar wees. Haalbaarheid word bepaal deur hoe goed die staat wat wil verifieer tegnologie toegevoeg is vir die taak. Die verifikasiesistelsel moet tegnies goed genoeg wees vir die doel waarvoor dit aangewend wil word. Verder moet die stelsel deurlopend kan funksioneer en inligting deurlopend kan deurstuur. Die betrokke partye moet in staat gestel word om tydig en vinnig te kan reageer op inligting wat ontvang word. In die geval van nasionale verifikasie is vertroulikheid van belang. 'n Verdere belangrike vereiste is aanpasbaarheid van die stelsel. Tegnologies meer gesofistikeerde wapens verg meer gesofistikeerde verifikasiesistelsels.¹⁴³

Ekonomiese aanvaarbaarheid en koste-effektiwiteit van 'n verifikasiesistelsel speel ook 'n rol. Die beskikbare hulpbronne asook hoe belangrik verifikasie deur die betrokke regering geag word, is bepalende faktore. Die finale besluit berus by die politici.¹⁴⁴

(b) Wetlike vereistes

Wetlike vereistes kom eenvoudig daarop neer dat alle vereistes van die ooreenkoms tot die letter nagekom moet word. 'n Omseiling of ontduiking van die bepalings van die ooreenkoms sal neerkom op verbreking van die wetlike vereistes van die ooreenkoms.¹⁴⁵

(c) Militêre vereistes

Hierdie vereistes het betrekking op die funksie van die verifikasiesistelsel om enige oortreding van die ooreenkoms, wat die militêre veiligheid van state in gevaar kan stel, waar te neem. Hierdie militêre veiligheidsverifikasie vereiste is ook onderworpe aan politieke faktore. Die rede waarom dit so noodsaaklik is om hierdie tipe oortreding van 'n ooreenkoms tydig en spoedig vas te stel, is dat die oortreding 'n militêre voorsprong aan een staat, ten koste van ander state betrokke by die ooreenkoms, kan gee.¹⁴⁶

(d) Politieke vereistes

Hierdie vereiste het sy oorsprong in die politieke behoeftes van 'n staat in reaksie op die internasionale politieke situasie. Binnelandse politieke eise vir verifikasie is gewoonlik van twee tipes: 'n opportunistiese reaksie op die politieke stryd tussen verskillende drukgroepe, of dit mag gebaseer wees op dieper gewortelde houdings van die algemene publiek teenoor ontwapenings/wapenbeheerooreenkomste as geheel asook teenoor die ander partye betrokke by die ooreenkoms. Gewoonlik is hierdie houdings gebaseer op persepsies van die ander state en die bedreiging wat dit skyn in te hou. Die werklike buitelandse politieke situasie kan natuurlik nie uit die oog verloor word nie want die publiek se persepsies kan soms geheel en al verkeerd wees.¹⁴⁷

3.3 Doelstellings van verifikasie

Die doelstellings van verifikasie is om inligting te versamel om die partye betrokke by die ooreenkoms, sover dit prakties moontlik is, te verseker dat hulle veiligheid nie bedreig word nie¹⁴⁸; afwykings en oortredings te ontmoedig en nakoming van die ooreenkoms of verdrag te verseker; om enige afwykings van ooreengekome wapenbeperinge te ontdek; om openbare vertroue in wapenbeheerooreenkomste te bevorder¹⁴⁹; om 'n vertrouensverhouding tussen die partye betrokke by die ooreenkoms te bevorder; en om te dien as kommunikasiekanaal waardeur state verskille en teenstrydighede wat tot dispute kan lei kan identifiseer en daaraan aandag kan gee voordat dit ernstig word.¹⁵⁰

Daar sal egter altyd 'n subjektiewe element teenwoordig wees in die proses van verifikasie, in die sin dat daar nooit met absolute sekerheid vasgestel sal kan word of die ooreenkoms in alle opsigte tot die letter nagekom word nie.¹⁵¹

3.4 Kategorieë van verifikasie

Verifikasie kan, volgens die benadering wat gebruik word, in 'n aantal kategorieë onderverdeel word, naamlik tradisionele intelligensie-insameling (diplomatiese tegnieke, nagaan van mediaberigte en spioenasie); nasionale tegniese metodes; en op-perseel-inspeksie (OPI).¹⁵² Die derde kategorie kan verder onderverdeel word volgens die mate van toegang wat verkry kan word met die toepassing daarvan, naamlik afstand OPI (seismiese toerusting, voorafopgestelde kameras); beperkte OPI (inspeksies beperk tot uitnodigings en beperkte deursigtigheid); afwissellende OPI (gereelde periodieke inspeksies); residensiële OPI (permanente observasies op sekere punte deur waarnemers); en onbeperkte gesoneerde inspeksies (onbeperkte inspeksieregte in sekere vasgestelde sones).¹⁵³

Die verskillende verifikasiesistelsels kan gekategoriseer word as nasionale, eksterne, wedersydse, gemengde of internasionale stelsels:

(a) Nasionale stelsels

Nasionale stelsels kan verdeel word in unilaterale verifikasie (sonder instemming van die staat onderhewig aan verifikasie) en koöperatiewe verifikasie (met die samewerking van die betrokke staat). Nog 'n vorm van nasionale verifikasie sal maatreëls gebaseer op unilaterale of multilaterale ooreenkomste wees. Hiervolgens sal verifikasie wedersyds deur die betrokke partye uitgevoer word: òf op 'n individuele basis as teenstanders, òf wedersyds.¹⁵⁴

(b) Eksterne stelsels

Volgens hierdie konsep kan elke staat die aktiwiteite van ander state moniteer op enige wyse behalwe deur fisiese inmenging. Metodes wat hiervoor gebruik word is onder andere elektroniese verkenning, deur seismiese, akoestiese en hidro-akoestiese monitering en ontleding van lugmonsters. Alle data word gerapporteer aan 'n sentrale punt wat dit saamvoeg, nagaan, ontleed en interpreteer.¹⁵⁵

(c) Wedersydse stelsels (bilateraal en multilateraal)

Met die wedersydse stelsel inspekteer een staat (of groep state) 'n ander staat of state. Op nasionale vlak beteken dit dat 'n groep deskundiges fasiliteite en aktiwiteite in die geïnspekteerde staat of state sal moniteer en inspekteer en omgekeerd.¹⁵⁶

(d) Gemengde stelsels

Met die gemengde stelsel is nasionale en internasionale elemente betrokke by verifikasie. Inligting wat op nasionale grondslag versamel is word aan 'n internasionale liggaam beskikbaar gestel vir ondersoek en evaluering. Die idee hiermee is om groter geloofwaardigheid en aanvaarbaarheid aan die inspeksiegroep te gee.¹⁵⁷

(e) Internasionale stelsels

Met internasionale verifikasie word die verifikasie deur een of ander internasionaal erkende liggaam soos die Internasionale Atoom Energie Agentskap (IAEA) behartig. Die funksies toegeken aan so 'n liggaam kan beperk wees tot sekere dienste of uitgebreide gesag kan aan hulle verleen word.¹⁵⁸

3.5 Afdwinging

'n Ontwapenings- of wapenbeheerooreenkoms sal nie maklik aangegaan word sonder dat so 'n ooreenkoms een of ander vorm van 'n inspeksie en afdwingingstelsel insluit nie.¹⁵⁹

In 'n situasie waar wantroue hoogty vier, en baie verskille moontlik is, moet bevredigende metodes vir die beslegting van dispute en vir nakoming van beide die basiese reëls en die besluite wat nodig is om dit in te stel, voor die tyd gevind word.¹⁶⁰

Geen ooreenkoms is sonder skuiwergate nie, en daarom sal probleme met nakoming noodwendig voorkom. Meeste dispute kan redelik maklik opgelos word. Indien albei partye ernstig is om die ooreenkoms na te kom sal die bron van die dispuut of dubbelsinnige moniteringsdata wees, in welke geval addisionele inligting voorsien kan word om die probleem op te los, of dat die twee partye 'n verdrag of klousule verskillend interpreteer en albei interpretasies redelik is. In so 'n geval sal eerder onderhandel moet word of 'n kompromie sal getref moet word. Die werklike probleem ontstaan wanneer een party klaarblyklik die ooreenkoms of 'n reeks ooreenkomste opsetlik op 'n stelselmatige wyse verbreek en daardeur ernstige twyfel by die ander partye laat ontstaan of die party wat oortree enige waarde aan die ooreenkoms heg.¹⁶¹

Die benadeelde party behoort slegs met 'n teenreaksie te begin indien die oortredings bo alle twyfel bevestig is en dan behoort die reaksie steeds beheersd te wees.¹⁶²

Sommige oortredings word gepleeg om die reaksie van die teenparty te toets. Indien die reaksie vinnig en ferm is sal die oortreder dit heelwaarskynlik afmaak as 'n fout aan sy kant en verdere pogings laat vaar. Indien daar egter min of geen reaksie is nie, sal dit die

oortreder aanspoor om ongestoord voort te gaan om opsetlik een oortreding na die ander te begaan totdat die hele stelsel van beperkings breekpunt bereik.¹⁶³

Metodes waarvan gebruik gemaak kan word om dispute te besleg kan een van die volgende wees:

- (a) Die benadeelde party kan besluit op unilaterale optrede of om hom na 'n internasionale instelling of na 'n ander staat of state te wend vir hulp. Die aangewese inisiële optrede sal wees om in gesprek te tree met die oortreder ten einde 'n oplossing vir die dispuut te probeer vind.
- (b) Die partye kan ooreenkom om die dispuut na 'n kommissie van ondersoek te verwys, vir 'n onafhanklike ondersoek van die feite van die saak. Die kommissie kan versoek word om nie net sy gevolgtrekkings deur middel van 'n verslag aan die partye bekend te maak nie, maar ook om 'n oplossing aan die hand te doen. Die kommissie sal heelwaarskynlik uit 'n gelyke aantal lede afkomstig van elk van die betrokke state bestaan.¹⁶⁴
- (c) In meeste gevalle is 'n meer bevredigende metode, wat tot 'n bindende besluit sal lei, nodig om die dispuut te besleg. Drie instellings is beskikbaar vir so 'n doel: 'n arbitrare tribunaal; die Internasionale Hof, of 'n spesialis hof.

'n Tribunaal kan saamgestel word volgens die wense van die partye betrokke by die dispuut. Die lede sal heelwaarskynlik kundiges op die onderwerp waaroor die dispuut handel, wees.¹⁶⁵

Die Internasionale Geregshof, is die primêre regsorgaan van die Verenigde Nasies en bestaan uit vyftien regters, waarvan geen twee van dieselfde staat mag wees nie.¹⁶⁶

Kundigheid ten opsigte van tegniese aspekte, administratiewe reg en konstitusionele reg kan in sommige gevalle van groter waarde wees as slegs Volkereg. Dit sal dus verkieslik wees om eerder van kundiges op hierdie gebiede, in 'n afsonderlike tribunaal of hof, gebruik te maak.¹⁶⁷

Reaksies op ontduikings of omseilings kan vir een of meer van die volgende doeleindes geneem word: om die oortreder te straf; om die oortreding reg te stel; om die balans te herstel; of om 'n oortreding te verhoed.¹⁶⁸ Dit moet in gedagte gehou word dat daar 'n proporsionele ooreenkoms tussen die oortreding en die reaksie behoort te wees¹⁶⁹ en dat tugstappe progressief van minder ernstig tot ernstig toegepas behoort te word.¹⁷⁰

Die volgende tugstappe kan teen 'n oortreder geneem word:

- (a) Die oortreder kan aangesê word om die oortreding reg te stel. Indien hy weier sal daar vanselfsprekend verdere stappe teen hom geneem moet word.¹⁷¹

- (b) In geval van klein of medium grootte oortredings kan die oortreder beboet word.¹⁷²
- (c) Ekonomiese sanksies kan toegepas word teen die staat wat oortree het.¹⁷³
- (d) Wapenembargo's kan toegepas word teen die staat wat oortree. Die sukses daarvan sal egter, soortgelyk aan ekonomiese sanksies, afhang van hoe selfonderhoudend die staat, wat oortree het is, asook of hulp van ander state of groot moondhede beskikbaar is al dan nie.
- (e) Militêre optrede kan as 'n laaste uitweg nodig wees. Die erns van die oortreding deur die teenparty en hoeveel gevaar dit vir die benadeelde staat se veiligheid en voortbestaan inhou, sal hier van kardinale belang wees. Die benadeelde staat sal baie deeglik moet besin of die risiko's wat met militêre optrede gepaard gaan, werklik die moeite werd is. Militêre optrede kan unilateraal van aard wees of in samewerking met ander state wat die benadeelde staat steun, of dit kan deur 'n internasionale organisasie soos die Verenigde Nasies onderneem word. In laasgenoemde geval is militêre optrede gewoonlik in die vorm van 'n vredesmag wat 'n moniteringsfunksie verrig. Aangesien so 'n internasionale mag uit verskillende state se militêre kontingente bestaan, lewer die samestelling, organisasie en beheer van so 'n mag gewoonlik probleme van sy eie op.¹⁷⁴

Militêre optrede teen 'n staat wat 'n wapenbeheer- of ontwapeningsooreenkoms verbreek het, sal vanselfsprekend dui op die algehele mislukking van so 'n ooreenkoms. Een van die hoofdoelstellings, indien nie die belangrikste nie, naamlik om oorlog te voorkom, sal dus heeltemal verydel word.

3.6 Probleme onderliggend aan verifikasie en inspeksie

Met die ontwapeningsonderhandelinge na die Tweede Wêreldoorlog was die vernaamste oorsaak vir die opskorting van ondehandelinge die inspeksie aangeleentheid, weens die feit dat dit 'n sensitiewe aangeleentheid was wat verteenwoordigend van wantroue van die betrokke partye in mekaar was, en ook daartoe aanleiding gegee het. Die infasering, orde en wyse van inspeksie het vele meningsverskille veroorsaak. Enige verreikende ontwapenings/ wapenbeheerooreenkoms sal in elk geval so 'n diepgaande inspeksieproses verg dat regerings dit nie sal kan vereenselwig met die beginsels van soewereiniteit en onafhanklikheid nie.¹⁷⁵

Die supermoondhede het ontwapening of wapenbeheer sonder inspeksie en verifikasie natuurlik verwerp, maar die wantroue tussen hulle was so groot dat hulle die risiko's soos 'n verrassingsaanval of 'n agterstand in die wapenwedloop, steeds gevrees het al was daar oor verifikasie ooreengekom.¹⁷⁶ Volmaakte verifikasie is nie werklik haalbaar in die praktyk

nie, en 'n element van risiko, en daarmee saam wantroue, sal altyd in enige verifikasieproses bestaan.¹⁷⁷ Omseiling, soos byvoorbeeld versteekte wapenvoorrade wat nie verklaar word nie, bly 'n risiko met wedersydse wapenbeheer/ontwapening.¹⁷⁸ Fisiese inspeksietegnieke en selfs waarnemings van buite die grense van 'n staat sal nie 'n versteekte wapenopslagplek of 'n klein laboratorium wat biologiese wapens produseer, maklik opspoor nie.¹⁷⁹

'n Groot probleem met verifikasie, is wat presies as genoegsame verifikasie beskou kan word. 'n Standaard van genoegsame verifikasie is een wat erken dat absolute sekerheid nie prakties moontlik is nie, en dat indien moniteringsvereistes te veeleisend gemaak sou word, dit kan veroorsaak dat daar uiteindelik geen verdrag gesluit sal word nie.¹⁸⁰ Admiraal Inman, voormalige Adjunk-Direkteur van die "Central Intelligence Agency" het gesê dat " If you insist on absolute certainty, if you insist on the capacity to detect every violation, you'll never have an arms control process. You have to take risks. The key is being confident that you will detect any serious cheating".¹⁸¹

Moniteringsdata kan net redelike sekerheid in beide rigtings vasstel; dit kan nie absolute sekerheid vasstel nie as gevolg van die subjektiwiteit van die evalueringsprosesse.¹⁸² Soms kom daar ook dubbelsinnighede in moniteringsdata voor. Dit kan tot subjektiewe gevolgtrekkings lei dat die ooreenkoms nie nagekom word nie.¹⁸³ Dubbelsinnighede kom ook in verdrae voor. Dit kan te wyte wees aan, onder andere, nalatigheid, tegniese vordering wat nie voorsien was nie, of as gevolg van opsetlikheid sodat daar in die toekoms beweegruimte binne die beperkinge van die verdrag sal wees. Hierdie dubbelsinnighede bemoelijk vanselfsprekend die verifikasieproses geweldig.¹⁸⁴

Die spanninge wat veroorsaak word deur die vordering in wapentegnologie teenoor vordering in waarnemingstegnologie is nog 'n belangrike kenmerk van wapenbeheer, wat die verifikasieproses bemoelijk.¹⁸⁵

As gevolg van die omvang van die taak, moet daar dikwels tydens inspeksies van monsterneming gebruik gemaak word. In 'n omgewing egter, waar daar te doen gekry word met onverklaarde fasiliteite en wapens en/of klandestiene aksies of operasies, en die betrokkenes daarop uit is om die ooreenkoms te probeer omseil, sal dit baie moeilik wees om 'n metode van monsterneming toe te pas.¹⁸⁶

As gevolg van bogenoemde probleme sal daar altyd 'n sekere mate van onsekerheid teenwoordig wees met die sluiting van ooreenkomste. Dit is die klein sweem van onsekerheid wat veroorsaak dat diegene wat die besluite moet neem, nie bereid is om risiko's wat groot gevaar inhou, te neem nie.¹⁸⁷ Die ondersteuners van verifikasie redeneer egter dat die relatief klein risiko's wat deur 'n verifikasiestelsel met 'n lae falingsmoontlikheid geneem word, die groot risiko's van 'n wapenwedloop by verre oorskadu.¹⁸⁸

Vertroueversterkende maatreëls tussen state is hier van groot belang. Daar word vervolgens in meer besonderhede ingegaan op die aard en doel van vertroueversterkende maatreëls.

4. Maatreëls om vertroue tussen partye te versterk {“Confidence building measures” (CBM’s)}

Die doel van maatreëls om vertroue tussen state te versterk is om die algemene beginsels van die Volkereg in positiewe optrede te omskep om geloofwaardigheid aan state se versekeringe van hulle vreedsame voornemens te gee. Sulke optrede sal lei tot die instelling van maatreëls wat gemik is op:¹⁸⁹

- (a) Versekeringe aan state van nie-aggressiewe voornemens van hulle potensiële teenstanders of vyande en die vermindering van die moontlikheid van die waninterpretasie van veral sekere militêre aktiwiteite;
- (b) vermindering van die moontlikheid van politieke intimidasie deur sterker state of moondhede; en
- (c) die verlaging van die moontlikheid van onopsetlike eskalاسie van vyandige optrede in 'n krisissituasie. Hierdie maatreëls verminder die moontlikheid van die gebruik van geweld om geskille te besleg.

Aangesien hierdie maatreëls se hoofdoel is om die risiko van gewapende konflik te verminder, fokus hulle hoofsaaklik op militêre aangeleenthede. Ekonomiese en maatskaplike maatreëls, waarvoor die afwesigheid van oorlog 'n voorvereiste is, is egter ook belangrik. Daarsonder is internasionale veiligheid nie moontlik nie. Die volgende maatreëls om vertroue tussen state te bewerkstellig is universeel toepaslik:

- (a) maatreëls wat beperkinge plaas op die gedrag van partye;
- (b) maatreëls wat deursigtigheid en openheid tussen partye en direkte kommunikasie tussen hulle bevorder en moontlik maak;
- (c) maatreëls wat die sekuriteit van partye, deur ekonomiese en politieke samewerking, bevorder.

Daar sal volgens Gasteyger min of geen vordering wees om 'n wapenwedloop te beperk indien alle energie, tyd en verbeelding net aan ontwapening (en wapenbeheer) gewy word. Om te vra vir die vernietiging van kernwapens en ander wapens van grootskaalse vernietiging, of dat sulke wapens nie ontplooi word nie, mag deur vele state verwelkom word, maar sulke maatreëls sal nie die onderliggende politieke probleme, wat in die eerste plek gelei het tot die vervaardiging en ontplooiing van die wapens, oplos nie. Die vermindering van bestaande, en 'n verbod op toekomstige wapens, sal volgens Gasteyger

net moontlik wees nadat ander maatreëls ook toegepas is. Sulke maatreëls het te doen met die politieke klimaat waarin bewapening floreer, konflikte ontbrand en gewapende magte gebruik word, en is gemik teen die politieke "sagteware" en nie teen die militêre "hardeware" nie, en spreek die kern van internasionale politiek aan: gebrek aan veiligheid; onstabiliteit; misrekening; impulsiewe optrede en gebrek aan inligting, waaruit die drang na veiligheid en wapens ontstaan.¹⁹⁰ Gasteyger noem hierdie maatreëls nie spesifiek vertroueversterkende maatreëls nie. Die maatreëls dui egter aan wat state kan en behoort te doen om die gevaar van konflik en oorlog te verminder, en 'n politieke milieu te skep waarbinne wapenbeheer en ontwapening moontlik is en kan plaasvind, en kan dus met reg as vertroueversterkende maatreëls beskou word.

Gasteyger noem dit "The six imperatives of international security" en dit behels die volgende:¹⁹¹

- (a) Ontwikkel en versterk bestaande wapenbeheerooreenkomste.
- (b) Verbeter internasionale stabiliteit deur gemeenskaplike gedragsmaatreëls te bevorder.
- (c) Verbeter kommunikasie, inligting en deursigtigheid op alle gebiede waar dit ondoeltreffend, en daarom 'n bron van wantroue en misrekening is.
- (d) Verminder die rol van militêre mag as 'n instrument van buitelandse beleid en 'n simbool van nasionale status.
- (e) Bevorder streeksamewerking tussen state wat soortgelyke sekuriteitsbehoefte het, om hulle sodoende in staat te stel om groter verantwoordelikheid te aanvaar vir stabiliteit en vrede in hulle gebied, met die doel om uiteindelik 'n raamwerk vir planne vir streekswapenbeheer en ontwapening te ontwikkel.
- (f) Versterk en brei internasionale instellings uit in gevalle waar hulle rol vir die bewaring van vrede en hulle optrede as tussenganger in onderhandelinge of krisisbestuur belangrik is.

Vertroueversterkende maatreëls het veral na die beëindiging van die Koue Oorlog van kardinale belang geword, weens die feit dat daar weg beweeg is in wêreldpolitiek van 'n hoofsaaklik bilaterale benadering tot wapenbeheer en ontwapening na 'n multilaterale benadering. Volgens Rotfeld is koöperatiewe veiligheid nou aangewese vir die toekoms. Koöperatiewe veiligheid is 'n strategiese beginsel wat doelstellings nastreef deur institusionele toestemming eerder as deur dreigemente van fisiese of materiële afdwinging.¹⁹²

Die basis van veiligheid gedurende die Koue Oorlog was wedersydse afskrikking. Die basis van die na-Koue Oorlogse benadering is die inboeseming van wedersydse versekering en vertroue.¹⁹³

Koöperatiewe veiligheid vereis die vermoë om samewerking oor sake, wat

tradisioneel beskou word as die hart van soewereiniteit, tussen soewereine state te inisieer en in stand te hou; en besluite oor wat presies nodig is om nasionale veiligheid in stand te hou.¹⁹⁴ Koöperatiewe veiligheid beteken verder die algemene aanvaarding en nakoming van verbintenisse om militêre vermoëns en aksies te beperk.¹⁹⁵

Die hoofaktors in hierdie stelsel is die nasiestate *per se*, nie trans- of supranasionale strukture nie; die stelsel veronderstel wapenbeheer en beperking, nie universele en omvattende ontwapening nie; en die regime moet onderhandel en aanvaar wees, nie net toegepas word nie. In plaas van wantroue, afskrikking en dwang impliseer die koöperatiewe stelsel,

- (a) vertroue gebaseer op openheid, deursigtigheid en voorspelbaarheid;
- (b) samewerking en versekering; en
- (c) legitimiteit wat afhang van die aanvaarding van lede dat die militêre beperkinge van die regime in der waarheid hulle veiligheid verseker.¹⁹⁶

Die invloed wat die beëindiging van die Koue Oorlog op wapenbeheer en ontwapening gehad het word vervolgens in breë trekke in oënskou geneem.

5. Die invloed van die beëindiging van die Koue Oorlog op wapenbeheer en ontwapening

Die beëindiging van die Koue Oorlog het veroorsaak dat daar sekere klemverskuiwings in wapenbeheer plaasgevind het. Behalwe vir onderhandelinge wat steeds van tyd tot tyd gevoer word aangaande die verdere vermindering van wapens en vertroueversterkende maatreëls, het die klem ook begin val op konflikvoorkoming, krisisbestuur en veiligheidskepping.¹⁹⁷

Die mees oorheersende ewel sedert die einde van die Koue Oorlog is die ontstaan van burgeroorloë en plaaslike en streekkonflikte. Dit wil voorkom of die groot moondhede nie meer belang het by sulke konflikte nie. Al meer state verval, as gevolg van interne swakhede en tekortkominge in hul regerings, in anargie en onregeerbaarheid.¹⁹⁸ In 1996 was daar 27 ernstige gewapende konflikte wêreldwyd, waarvan net een interstaatlik van aard was. Die ander was intrastaatlik van aard. Die vreedsame beslegting van geskille en konfliktoplossing het ook prioriteite geword.¹⁹⁹

Die doel is nie meer soseer die bestuur van verhoudings tussen teenstanders soos wat gedurende die Koue Oorlog die geval was met Oos-Wes verhoudings nie, maar eerder samewerking in 'n gees van welwillendheid om militêre en politieke stabiliteit en vrede in die wêreld te bevorder.²⁰⁰ In die plek van negatiewe faktore soos wedersydse afskrikking om internasionale veiligheid te bewerkstellig, het interafhanklikheid en samewerking tussen

state gekom om stabiliteit en veiligheid te bewerkstellig.²⁰¹ Met die val van Kommunisme in die voormalige Sowjet-Unie het die ideologiese wedywering tussen die Ooste en die Weste tot 'n groot mate tot 'n einde gekom, en in die plek daarvan, groter Oos-Wes samewerking op politieke en ekonomiese gebied. Die strewe na kernsuperioriteit en die gevaar van 'n kernkatastrofe het ook grootliks verdwyn.²⁰² Die gevaar van proliferasie van wapens van grootskaalse vernietiging het egter toegeneem.²⁰³

Die koste van die vervaardiging van wapentuig;²⁰⁴ omgewingskwessies soos lugbesoedeling;²⁰⁵ en toenemende klem wat op menseregte geplaas word,²⁰⁶ het nuwe stukrag aan wapenbeheer en ontwapening gegee in die na-Koue Oorlogtydperk. Die beginsels van wapenbeheer geld steeds en die doel van wapenbeheer bly steeds die wedersydse regulering van veral kernwapens in 'n poging om die waarskynlikheid dat dit ooit gebruik gaan word te verminder.²⁰⁷ Laurance stel dit duidelik dat wapenbeheer ten spyte van die beëindiging van die Koue Oorlog steeds relevant bly: "(A)rmed conflict is alive and well in the post-Cold War world. A world featuring super power rivalry marked by ideological struggle and the primacy of nuclear weapons has been replaced by one in which wars rage in many places and more are threatening to erupt at any moment."²⁰⁸ Hy is verder van mening: "Now that regional conflicts have been freed from Cold War constraints, arms control is more important than it has ever been. As long as arms buildups occur and lead to or exacerbate conflicts, there is a place for arms control in the menu of strategies utilized to ameliorate differences between groups and states".²⁰⁹

Die hoofdoel wat vir dekades tussen die VSA en die voormalige Sowjet-Unie bestaan het was om die bestaande magsbalans te stabiliseer op verminderde wapenvlakke. Alhoewel hiedie doel steeds belangrik is, het die fokus verskuif na 'n belangriker onmiddellike doelwit, naamlik die nie-proliferasie van wapens van grootskaalse vernietiging en gevorderde wapentegnologie. Tradisionele nie-proliferasie sluit nou 'n belangrike aspek, naamlik deproliferasie in. Deproliferasie is gemik op die omkering van proliferasie in state en streke waar dit reeds plaasgevind het. Multilaterale wapenbeheer het in die nuwe konteks belangriker as bloot net bilaterale wapenbeheer geword, en gaan steeds voort om die vraag na gevorderde tegnologieë en wapens aan te spreek, en daardeur pogings tot nie-proliferasie te komplementeer.²¹⁰ Internasionale organisasies met groter outonomieit as voor die beëindiging van die Koue Oorlog, het op die gebied van wapenbeheer, ontwapening en internasionale veiligheid tot stand gekom. Hierdie situasie dra by tot geloofwaardigheid van hierdie organisasies, want hulle word nie meer bloot as marionette van die groot moondhede beskou nie.²¹¹

Strategieë teen die verskaffers van wapens en tegnologieë sal faal indien die aanvraagkant nie ook aangespreek word nie. Wapenbeheer kan 'n belangrike bydrae lewer

om internasionale nie-proliferasienorms te ontwikkel en te versterk. Dit kan ook 'n bydrae lewer tot vertroueversterking om daardeur die behoefte aan nuwe wapens en tegnologieë te verminder. Wapenbeheer en nie-proliferasie is dus aanvullend tot mekaar om die waarskynlikheid van oorlog te vermy, asook die intensiteit daarvan, indien dit wel sou plaasvind, te verminder. Wapenbeheer bly dus 'n essensiële instrument, wat ook in die nuwe konteks geld.²¹²

Drie komplementêre faktore is van belang in die na-Koue Oorlogtydsgewrig. Eerstens is daar ruimte vir unilaterale sowel as samewerkende maatreëls aan die kant van verskaffers om die verspreiding van wapens van grootskaalse vernietiging sowel as die afleweringstelsels van sulke wapens te beëindig. Hierdie maatreëls geld ook vir die oorplasing van wapens van een staat na 'n ander. Tweedens is daar 'n dringende noodsaaklikheid vir regionale wapenbeheermaatreëls om die verspreiding van wapens te beheer en om wapens in die toekoms te verminder. Verder is wêreldwye maatreëls nodig om die proliferasie van wapens van grootskaalse vernietiging en hulle afleweringstelsels te beëindig, om inspeksies te verskerp en om sekere weersinwekkende wapens geheel en al te verbied.²¹³ Met toenemende openheid in militêre aangeleenthede is verifikasie, inspeksie en nakoming nie meer so 'n groot hindernis by die aangaan van wapenbeheer- en ontwapeningsooreenkomste as gedurende die Koue Oorlog nie. Indringende inspeksies word in meeste gevalle nie meer gesien as 'n onaanvaarbare skending van staatsoewereiniteit nie.²¹⁴

6. Samevatting

Ontwapening beteken 'n algemene internasionale toestand van verminderde wapenvlakke, wat bewerkstellig moet word deur 'n tussenstaatlike ooreenkoms, wat dikwels deur 'n proses van onderhandeling voorafgegaan word.

Verskillende benaderings kan met ontwapening gevolg word. Volgens die “spanning eerste” benadering kan konflik verminder word deur beter kommunikasie tussen die partye. Dit kan lei tot 'n beter verstandhouding wat interstaatlike verhoudinge positief sal beïnvloed wat aanleiding kan gee tot groter buigsaamheid in ontwapeningsonderhandelinge en selfs 'n gewilligheid om te ontwapen. Volgens die “politieke skikking” benadering is ontwapening nie moontlik solank politieke kwessies wat belangrik is vir die betrokke partye onopgelos bly nie. Die “wapens eerste” benadering is gegrond op die idee dat spanning alleenlik verminder en politieke konflik alleenlik opgelos kan word wanneer die ontwapeningsproses begin.

Die belangrikste argumente ten gunste van ontwapening is die volgende: die vrees vir oorlog; etiese argumente wat oorlog as moreel onregverdigbaar beskou;

onaanvaarbaarheid van die militarisering van die samelewing; ekonomiese argumente deurdat beskikbare fondse beter aangewend kan word as om dit op wapens te spandeer; en dat wapens die oorsaak van internasionale spanning en oorlog is en daarom afgeskaf moet word.

Argumente teen ontwapening sluit weer die volgende in: tegnologiese gevorderdheid wat een staat militêr bo 'n ander kan bevoordeel sal nie deur ontwapening aan bande gelê word nie; oorversekering omdat superioriteit bo pariteit verkies word; wanpersepsies van die teenparty se militêre bedrywighede wat aanleiding gee tot wapenwedlope; alle state is, afhangend van hulle veiligheidsituasie, nie noodwendig ten gunste van ontwapening nie, as gevolg van verskillende opvattinge daaroor; vir die state wat strewe na magsewewig sal ontwapening nie 'n aanvaarbare opsie wees nie; wapens is nie noodwendig die belangrikste oorsaak van internasionale spanning nie; unilaterale ontwapening word gewoonlik beskou as 'n set of 'n swaakheid; ontwapeningsooreenkomste word te maklik verbreek; die mens se inherente wantroue in sy medemens maak algemene en omvattende ontwapening 'n vergesogte opsie; die koste van die vernietiging van veral wapens van grootskaalse vernietiging sal astronomies hoog wees.

Algemene en omvattende ontwapening verwys na die wêreldwye vermindering van alle kategorieë wapens tot die minimum wat nodig is om interne wet en orde te handhaaf, die veiligheid van burgerlikes te verseker en ooreengekome kontingente vir 'n internasionale vredesmag te voorsien. Dit is die uiteindelige doel van die voorstanders van ontwapening. Weens uiteenlopende politieke en samelewingsomstandighede, geografiese ligging en grootte, en owerheidsvorme sal dit uiters moeilik wees om 'n ooreenkoms te bereik oor die toelaatbare militêre vermoë vir elke staat in die wêreld; en demilitarisering van die samelewing en revolusionêre veranderings in state se politieke-, ekonomiese-, nywerheids-, militêre- en maatskaplike strukture sal nodig wees. Die fragmentasie, as gevolg van anargie in die wêreld, sal vervang moet word deur die eenheid van wêreldregering.

Die ekonomiese-, politieke-, militêre-, konstitusionele-, ideologiese- en soewereiniteitskwessies wat uit die voorgaande sal voortspruit, asook die vrae wat sal ontstaan oor hoe 'n wêreldregering gestruktureer sou wees en volgens watter reëls dit sal funksioneer, sal probleme laat ontstaan wat nie in 'n basiese anargistiese wêreld opgelos sal kan word nie. In teenstelling met ontwapening is die benadering met wapenbeheer een van beheersdheid en beperking ten opsigte van die ontwerp, vervaardiging, verspreiding, ontplooiing en vermeerdering van wapens. Daar bestaan 'n besliste verwantskap tussen wapenbeheer en ontwapening en die terme word dikwels sinoniem gebruik. Daar is egter 'n aantal duidelike verskille tussen die twee konsepte, wat die volgende insluit: ontwapening verwys altyd na die vermindering van wapens terwyl wapenbeheer ook die vermeerdering van wapens kan

beteken; voorstanders van ontwapening wil beskerm word teen die bedreiging van wapens, voorstanders van wapenbeheer soek sekuriteit deur die beter beheer van wapens; voorstanders van ontwapening streef na die totale afskaffing van kernwapens, voorstanders van wapenbeheer wil slegs die rol wat kernwapens in die struktuur van afskrikking speel definieer; voorstanders van ontwapening glo dat algemene en omvattende ontwapening moontlik is, voorstanders van wapenbeheer se standpunt is dat dit nie moontlik is nie; voorstanders van ontwapening sien die bestaan van wapens as die oorsaak van oorloë en wapenwedlope; voorstanders van wapenbeheer glo dat daar geen eenvoudige verklaarbare oorsaak- en -gevolg verband tussen die besit van wapens en die uitbreek van oorlog bestaan nie.

Wapenbeheer is 'n ooreenkoms wat tussen twee of meer state, wat potensiële vyande is, aangegaan word, waardeur, as gevolg van gemeenskaplike belange, samewerking bewerkstellig word om beheersdheid aan die dag te lê, en beperkings toe te pas, ten opsigte van die besit, ontwikkeling, gebruik en berging van sekere tipes en kategorieë wapens, asook die hoeveelhede en eienskappe van volledige wapens of komponente daarvan. Wapenbeheer het na die Tweede Wêreldoorlog in reaksie op die kombinasie van die Koue Oorlog en die kernwapenwedloop tussen die VSA en die voormalige Sowjet-Unie ontwikkel. Die al langer wordende rekord van mislukkings van ambisieuse ontwapeningskemas om enige impak in die praktyk te hê, het ook tot dié ontwikkeling bygedra.

Gebaseer op die geskiedenis van wapenbeheer is daar vyf benaderings tot wapenbeheer te onderskei: wapenbeheer soos toegepas aan die einde van konflikte; wapenbeheer om strategiese stabiliteit te bevorder; wapenbeheer om sekere gedragsnorme te skep; wapenbeheer om die proliferasie van wapens te bestuur; en wapenbeheer deur internasionale organisasie.

'n Belangrike aspek van enige benadering tot wapenbeheer is die ooreenkoms wat aangegaan word. Daar is basies drie wyses van optrede, naamlik unilaterale optrede, stilswyende ooreenkomste en formele ooreenkomste. Laasgenoemde twee metodes kan verder bilateraal of multilateraal van aard wees. Unilaterale optrede is minder onderworpe aan burokratiese inmenging as wat die geval met bilaterale en multilaterale onderhandelinge is. Dit kan egter maklik ter syde gestel word deur 'n inkomende regering. 'n Stilswyende ooreenkoms kom neer op 'n verstandhouding tussen partye. Dit vermy ook die nadele verbonde aan 'n onderhandelingsproses en geen oortuiging van politici of ander belangegroepe is nodig nie. 'n Formele ooreenkoms skakel misverstande grootliks uit; die beperkings is duidelik uiteengesit; dit is makliker regverdigbaar as unilaterale optrede; en kan 'n omstredenheid makliker afhandel as unilaterale aksies. 'n Formele ooreenkoms is

bindend as dit geratifiseer is.

Die volgende faktore kan veroorsaak dat 'n onderhandelde ooreenkoms nie maklik bereik word nie: 'n obsessie met pariteit ten opsigte van hoeveelhede en tipes wapens kan 'n onnodige opbou van wapens veroorsaak; konsentrasie op die bereiking van 'n numeriese balans het die nadeel dat dit makliker is om gelyke hoë perke vas te stel as om lae perke vas te stel; lang uitgerekte onderhandelinge kan veroorsaak dat partye eventueel baie versigtig is om toegewings te maak, en word dit net gemaak omdat dit onderhandelbaar is en nie omdat dit strategies enige waarde het nie.

Die belangrikste argumente ten gunste van wapenbeheer is soos volg: die essensiële doel is om die wêreld teen kernafskrikking te beveilig en internasionale sekuriteit te verwesenlik; dit bevorder stabiliteit in internasionale strategie en 'n algemene vermindering van wêreldspanning; dit is ingestel op die vermyding van vredestrydse wapenwedlope en verbeter daardeur internasionale verhoudinge en moedig state aan om vreedsame oplossings vir hulle geskille te vind; ekonomiese besparings word teweeg gebring deur duur en wedersydse kansellerende wapenwedywering uit te skakel en die vrygestelde hulpbronne eerder vir doeleindes soos maatskaplike opheffing, omgewingsbewaring en die bestryding van besoedeling aan te wend. Hierbenewens kan maatreëls soos die volgende ingestel word: uitdunning van magte, die skepping van gedemilitariseerde of kernvrye sones, nie-aanvalsverdrae en verklarings van "geen eerste gebruik", en die nie-proliferasie van kern en ander wapens van grootskaalse vernietiging na state wat dit nog nie besit nie.

Die volgende argumente word onder andere teen wapenbeheer aangevoer: wapens is die refleksie van politieke wantroue, nie die oorsaak nie; wapenbeheer is onrealisties want sekuriteit is die uitvloeisel van die handhawing van militêre oorheersing; dié wat wapenbeheerooreenkomste respekteer word gepenaliseer deur dié wat dit omseil; ooreenkomste het 'n gebrek aan substantiwiteit en konstruktiwiteit; wapenbeheer wat 'n vermindering in wapens tot gevolg sal hê, sal ekonomiese resessie tot gevolg hê; militêre mag is sinoniem met status in die wêreld en dwing daarom eerbied, respek en agting af.

Die volgende probleme is onderliggend aan wapenbeheer: wanneer sekere wapenstelsels beperk word sal daar na ander metodes gesoek word om die taak te verrig; dit is bykans onmoontlik om militêre tegnologiese ontwikkeling, wat een party bo 'n ander kan bevoordeel, met wapenbeheerooreenkomste te probeer beheer; die inherente wantrouefaktor verbonde aan die verifikasieproses maak dit 'n groot hindernis vir suksesvolle wapenbeheer; die ontwikkeling van 'n aanvaarbare formule wat nie kwantitatief of kwalitatief ten opsigte van tipes en aantal wapens tot nadeel van enige van die partye sal wees nie, is 'n groot probleem.

Ten spyte van die argumente teen wapenbeheer en die onderliggende probleme daaraan verbonde is dit steeds van die uiterste belang dat voortgegaan sal word op die internasionale politieke terrein met pogings om wapens te beheer en veral die proliferasie van wapens van grootskaalse vernietiging wêreldwyd te verbied. Onderhandelinge en ooreenkomste bly steeds 'n beter opsie as om deur oorlog geskille tussen state te besleg.

Wanneer 'n wapenbeheer- of ontwapeningsooreenkoms tussen state aangegaan word sal daar as 'n reël 'n verifikasie-, inspeksie- en afdwingingsprosedure ingestel word om te verseker dat die ooreenkoms wel nagekom sal word. Die doel van 'n verifikasieprosedure is om sover dit prakties moontlik is afwykings en oortredings van die verdrag of ooreenkoms te ontmoedig; nakoming te bevorder; en vertroue tussen partye, sowel as die openbare vertroue, in die ooreenkoms te versterk.

Sonder een of ander vorm van inspeksie van buite of binne die state wat by die ooreenkoms betrokke is, is verifikasie nie werklik moontlik nie. Geen ooreenkoms is egter sonder skuiwergate nie, en weens die subjektiewe aard daarvan is volmaakte verifikasie nie moontlik nie. 'n Element van risiko, en daarom wantroue sal dus altyd in enige verifikasieproses teenwoordig wees.

Tugstappe wat teen 'n oortreder geneem kan word in 'n poging om nakoming af te dwing kan die volgende insluit: die oortreder kan aangesê word om die oortreding reg te stel; die oortreder kan beboet word; ekonomiese en/of wapensanksies kan teen hom ingestel word; die benadeelde party/e kan selektief of algeheel van die ooreenkoms onttrek; of militêre optrede kan as 'n laaste uitweg teen die oortreder onderneem word.

Die vertroue wat die partye in mekaar en in die ooreenkoms sal hê, sal grootliks deur hulle toeganklikheid vir mekaar en die deursigtigheid van hulle militêre bedrywighede bepaal word. Soos die naam aandui dra vertroueversterkende maatreëls juis daartoe by om vertroue tussen state te versterk en die risiko van gewapende konflik tussen state te verminder.

Die volgende vertroueversterkende maatreëls is universeel van toepassing: maatreëls wat beperkings plaas op die gedrag van partye; maatreëls wat deursigtigheid, openheid en direkte kommunikasie tussen partye moontlik maak; maatreëls wat ekonomiese en politieke samewerking tussen partye bevorder.

Die volgende maatreëls spreek die kern van die internasionale politiek, naamlik gebrek aan sekuriteit, onstabiliteit, misrekening, impulsiewe optrede en gebrek aan inligting, waaruit die drang na sekuriteit en wapens ontstaan, aan: ontwikkel en versterk bestaande wapenbeheerooreenkomste; bevorder gemeenskaplike gedragsmaatreëls; verminder die rol van militêre mag as 'n simbool van nasionale status en 'n instrument van buitelandse beleid; bevorder regionale samewerking tussen state met soortgelyke veiligheidsbehoefte, met die

ontwikkeling van 'n raamwerk vir planne vir regionale wapenbeheer en ontwapening as doel; en versterk en brei internasionale instellings uit in gevalle waar hulle rol as vredemakers en tussengangers in onderhandelinge en krisisbestuur belangrik is. Wapenbeheer en verifikasie is inderwaarheid vertroueversterkende maatreëls.

Vertroueversterkende maatreëls het veral na die beëindiging van die Koue Oorlog van kardinale belang geword. In 'n multilaterale benadering is koöperatiewe veiligheid nou aangewese vir die toekoms. Koöperatiewe veiligheid is 'n strategiese beginsel wat doelstellings nastreef deur institusionele instemming eerder as deur dreigemente van fisiese of materiële afdwinging. In plaas van wantroue, afskrikking en dwang impliseer die koöperatiewe stelsel,

- (a) vertroue gebaseer op openheid, deursigtigheid en voorspelbaarheid;
- (b) samewerking en versekering; en
- (c) legitimiteit wat afhang van die aanvaarding deur lede dat die militêre beperkinge van die regime inderwaarheid hulle veiligheid waarborg.

Na afloop van die Koue Oorlog het sekere klemverskuiwings in wapenbeheer plaasgevind. Behalwe vir verdere wapenvermindering en vertroueversterkende maatreëls wat steeds aandag geniet, het die klem op konflikvoorkoming, konflikoplossing, die vreedsame beslegting van geskille, krisisbestuur en veiligheidskepping begin val.

Die mees oorheersende ewel sedert die einde van die Koue Oorlog is die ontstaan van burgeroorloë en plaaslike en streekkonflikte. In 1996 was daar 27 ernstige konflikte wêreldwyd, waarvan net een interstaatlik van aard was. Die ander was intrastaatlik van aard. Met die val van Kommunisme in die voormalige Sowjet-Unie het die ideologiese wedywering, en daarmee saam, die kernwapenwedloop, kernafskrikking en die gevaar van 'n kernkatastrofe tussen die Ooste en die Weste grootliks verdwyn. In die plek daarvan het groter Oos-Wes samewerking op politieke en ekonomiese gebied gekom. Die koste van die vervaardiging van wapens, omgewingskwessies en toenemende klem op menseregte het nuwe stukrag aan wapenbeheer en ontwapening gegee.

Alhoewel die stabilisering van die magsbalans op verminderde vlakke van wapens steeds belangrik is, het die fokus na 'n belangrike onmiddellike doelwit, naamlik die nie-proliferasie van wapens van grootskaalse vernietiging en gevorderde wapentegnologie verskuif. Komplementêr tot nie-proliferasie is deproliferasie tans ook van groot belang.

Multilaterale wapenbeheer het in die nuwe konteks belangriker as bloot net bilaterale wapenbeheer geword. Hieruit voortspruitend het internasionale organisasies met groter outonomieit as gedurende die Koue Oorlog, op die gebied van wapenbeheer, ontwapening en internasionale veiligheid tot stand gekom. Hierdie situasie dra by tot die geloofwaardigheid van die organisasies, want hulle word nie meer bloot as marionette van

die groot moondhede beskou nie.

Wapenbeheer kan 'n belangrike bydrae lewer om nie-proliferasie te ontwikkel en te versterk, sowel as om vertroueversterkende maatreëls te versterk en daardeur die behoefte aan wapens en wapentegnologieë te verminder.

Met toenemende openheid in militêre aangeleenthede is verifikasie, inspeksie en nakoming nie meer so 'n groot hindernis by die aangaan van wapenbeheer en ontwapeningsooreenkomste as gedurende die Koue Oorlog nie. Indringende inspeksie word in meeste gevalle nie meer gesien as 'n onaanvaarbare skending van staatsoewereiniteit nie.

Die argumente wat na die Tweede Wêreldoorlog ten gunste van wapenbeheer en ontwapening aangevoer is, is steeds geldig. Die gevare verbonde aan die kernwapenwedloop, kernafskrikking en 'n moontlike wêreldwye kernkatastrofe het wel bykans verdwyn, maar die mens se inherente natuur het geensins verander nie. Nuwe vrese het na die Koue Oorlog ontwikkel en eienskappe soos nayswer, gierigheid, magshonger en strewes na oorheersing, selfs al is dit net binnelands, het nie saam met die Koue Oorlog verdwyn nie.

Indien die proliferasie van wapens in ag geneem word en dit in gedagte gehou word dat die afvalmateriaal van kernreaktors verwerk kan word om as kernmateriaal vir wapens gebruik te word, en dat daar in 1993 reeds 29 state in die wêreld was wat kernkragreaktors besit het, het die fokus na die Koue Oorlog eintlik net na nuwe gevare verskuif.²¹⁵ Uraan is redelik vrylik deur internasionale handel aan meeste state beskikbaar. Honderde ton word jaarliks verkoop vir oënskynlik onskuldige doeleindes. Reeds in 1972 het die Verenigde State van Amerika se Energie Kommissie bekend gemaak dat daar 23 lae-tegnologie metodes beskikbaar is om uraan te verryk.²¹⁶ Konvensionele wapentegnologie het ook hoogs gesofistikeerd geword en state se regerings sal dit om verskeie redes, wat nie noodwendig kwaadwillig is nie, wil bekom.

Die versplintering van die Sowjet-Unie in 'n aantal onafhanklike state asook die voormalige Warschau Verdrag-state wat van die Sowjet invloedseer bevry is, het die potensiaal vir konflik in die wêreld verhoog.

Die feit dat die Chemiese Wapenkonvensie in 1993 onderteken is en deur meer as 150 state onderskryf word,²¹⁷ beteken nie noodwendig dat al die betrokke state wat oor sulke wapens, aanlegte en tegnologie beskik dit summier tot niet gemaak het, of aktief in die proses is om dit te doen nie. State soos Sirië, Irak, Egipte, Libië en Noord-Korea het byvoorbeeld nie die Konvensie onderteken nie.

Die beginsels van wapenbeheer en ontwapening geld dus steeds en die doel van wapenbeheer bly steeds die regulering van veral kernwapens in 'n poging om die waarskynlikheid dat dit ooit gebruik gaan word te verminder.

In die volgende hoofstuk word die historiese ontwikkeling van ontwapening en wapenbeheer in oënskou geneem. Die doel sal wees om die tendense wat met verloop van tyd uitgekristalliseer het aan te dui, sowel as om die beperkende maatreëls wat deur middel van verdrae en ooreenkomste gedurende die Koue Oorlog op verskillende kategorieë van wapens van toepassing gemaak is in oënskou te neem.

VERWYSINGS

- 1 Bull, H, The Control of the Arms Race: Disarmament and Arms Control in the Missile Age, Second Edition, Frederick A Praeger, New York, 1965, p.vii.
- 2 Dougherty, J E, How to Think about Arms Control and Disarmament, Crane, Russak & Company, New York, 1962, p.24; en Schoonees, P C, (red), HAT, Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal, Voortrekkerpers, Johannesburg, Eerste Uitgawe, Sesde Druk, 1975, p.933.
- 3 Booth, K, "Disarmament and Arms Control", in Baylis, J, et al, Contemporary Strategy, Vol I: Theories and Concepts, Second Edition, Croom Helm, London, 1987, p.140.
- 4 Buzan, B, An Introduction to Strategic Studies: Military Technology and International Relations, Macmillan Press, London, 1987, p.237.
- 5 Sheehan, M, The Arms Race, Martin Robertson, Oxford, 1983, p.186.
- 6 Singer, J D, Arms Control and Disarmament: Towards a Synthesis in National Security Policy, Ohio State University Press, Columbus Ohio, 1962, p.173.
- 7 Ibid, pp. 173-176.
- 8 Ibid, pp. 176-179.
- 9 Morgenthau, H J, Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace, Knopf, New York, 1985, p.439.
- 10 Singer, op cit, pp. 179-180.
- 11 Booth, K, "Disarmament and Arms Control", op cit, p.153.
- 12 Osgood, C E, An Alternative to War or Surrender, University of Illinois Press, Urbana III, 1962, pp. 85-89.
- 13 Sohn, L B, "Zonal Disarmament and Inspection: Variations on a Theme", Bulletin of the Atomic Scientists, September 1962, pp. 4-7 en 10.
- 14 Booth, K, op cit, p.153.
- 15 Noel-Baker, P, The Arms Race: A Programme for World Disarmament, John Colder Ltd, London, 1958, pp. 85-88 en 10-11.

- 16 Booth, K, op cit, pp.153-154.
- 17 Sheehan, M, Arms Control: Theory and Practice, Basil Blackwell, Oxford, 1988, p. 7.
- 18 Buzan, B, op cit p.238.
- 19 ibid.
- 20 Booth, K, op cit pp.142-143.
- 21 ibid.
- 22 ibid, p.143.
- 23 ibid.
- 24 ibid.
- 25 Dougherty, J E, op cit, p.9.
- 26 Buzan, B, op cit, pp.242-243.
- 27 ibid, pp.243-245.
- 28 Gasteyger, C, Searching for World Security: Understanding Global Armament and Disarmament, Frances Pinter, London, 1985, pp. 32-33.
- 29 Booth, K, "Soviet Defence Policy", in Baylis, J, et al, Contemporary Strategy: The Nuclear Powers, Vol II, Croom Helm, London, 1987, pp.93-94; en Gasteyger, op cit, p.33.
- 30 Dougherty, J E, op cit, p.9.
- 31 Edmonds, R, Soviet Foreign Policy: The Brezhnev Years, Oxford University Press, Oxford, 1983, pp.23-37 ;en Gasteyger, C, op cit, p.35.
- 32 Gasteyger, C, op cit, pp.34-35.
- 33 O'Neill, R, and Schwartz, D N, Hedley Bull on Arms Control, St. Martin's Press, New York, 1987, pp.54-57.
- 34 Dougherty, J E, op cit, p.16; en Wright, Q, A Study of War, Vol II, University of Chicago Press, Chicago, Illinois, 1942, pp. 717-739, en 1284-1295.
- 35 Osgood, R E, en Tucker, R W, Force, Order and Justice, Johns Hopkins Press, Baltimore, 1967, p.32.
- 36 Croft, S, Strategies of Arms Control: A history and typology, Manchester University Press, New York, 1996, pp.189-190.
- 37 Booth, K, "Disarmament and Arms Control", op cit, pp. 153-154 ; Buzan, B, op cit, p. 248; en Gasteyger, C, op cit, p.39.
- 38 Buzan, B, op cit, pp.240 en 248.
- 39 Gasteyger,C, op cit, pp.37-38.
- 40 ibid, p.39.

- 41 Goldblat, J, Arms Control: A Guide to Negotiations and Agreements, Sage Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi, 1996, p.244.
- 42 Booth, K," Disarmament and Arms Control", op cit, p.145.
- 43 Buzan, B, op cit, pp.244-245.
- 44 Klein, L R, "The economics of arms reduction", in Klein, L R, et al (ed) Arms Reduction: Economic Implications in the Post-Cold War Era, United Nations University Press, Tokyo, New York, Paris, 1995, p.107.
- 45 Barnaby, F, How Nuclear Weapons Spread: Nuclear Weapon Proliferation in the 1990's, Routledge, London and New York, 1993, p.64.
- 46 Kile, S, "Nuclear arms control", in SIPRI Yearbook 1997: Armaments, Disarmament and International Security, Oxford University Press, Oxford, 1997, p.366.
- 47 Ibid, p.368.
- 48 Ibid, pp.394-396.
- 49 Ibid, pp.370-379.
- 50 Ferm, R, " Arms control and disarmament agreements", in SIPRI Yearbook 2000, Armaments, Disarmament and International Security, Oxford University Press, Oxford, 2001, p.708
- 51 Barnaby, F, op cit, pp.54-56.
- 52 Ibid, p.57.
- 53 Ibid, pp.60-61.
- 54 Gasteyger, C, op cit, pp. 30-31.
- 55 Sheehan, M, The Arms Race, op cit, p.186.
- 56 Booth, K,"Disarmament and Arms Control ", op cit, p. 140.
- 57 Bull, H, op cit, p.137.
- 58 Frisch, D, (ed), Arms Reduction Program and Issues, The Twentieth Century Fund, New York, 1961, p.22.
- 59 Buzan, B, op cit, p. 240.
- 60 Ibid, p. 241.
- 61 Dougherty, J E, op cit, pp.23-28.
- 62 Buzan, B, op cit, pp. 248-249.
- 63 Schelling T C, en Halperin, M H, Strategy and Arms ontrol, Twentieth Century Fund, New York, 1961, p.2.
- 64 Goldblat, J, op cit, p.3.
- 65 Booth, K, "Disarmament and Arms Control", op cit, pp. 140-141.

- 66 Ibid, p.140.
- 67 Garnett, J, "Disarmament and Arms Control since 1945", in Martin, L, (ed) Strategic Thought in the Nuclear Age, Heineman, London, 1979, pp.191-192; en Booth, K, "Disarmament and Arms Control", op cit, pp. 141-142.
- 68 Garnett, J, op cit, pp.191-192 en 213-217; en Booth, K, "Disarmament and Arms Control", op cit, pp.141-142.
- 69 Buzan, B, op cit, pp.239 en 256-257.
- 70 Sheehan, M, The Arms Race, op cit, pp.190-192.
- 71 Dougherty, J E, op cit, pp.28-31.
- 72 Bull, H, op cit, pp.4-9.
- 73 Sheehan, M, Arms Control, op cit, pp.7-8.
- 74 Schuman, F L, International Politics: Anarchy and order in the World Society, McGraw Hill, New York, 1969, p.251.
- 75 Morgenthau, H J, op cit, p. 436.
- 76 Dougherty, J E, op cit, p.11.
- 77 Bull, H, op cit, p.vii.
- 78 Bowie, R R, "Basic Requirements of Arms Control", in Brennan D G, (ed), Arms Control Disarmament, and National Security, George Braziller, New York, 1961, p.43.
- 79 Schelling, T C, en Halperin, M H, op cit, p. 2.
- 80 Brennan, D G, " Setting and Goals of Arms Control", in Brennan, D G, (ed), Arms Control, Disarmament, and National Security, George Braziller, New York, 1961, pp.30-31.
- 81 Croft, S, op cit, pp.14-15.
- 82 Pearson, F S, The Global Spread of Arms. Political Economy of International Security, Westview Press, Boulder, San Francisco, Oxford, 1994, p.139.
- 83 Gray, C S, House of Cards: Why Arms Control must fail, Cornell University Press, Ithaca and London, 1992 pp. 6-7.
- 84 Speed, R D, Strategic Deterrence in the 1980's, Hoover Institution Press, Stanford, California, 1979, pp. 7-8; en Garthoff, R L, "Mutual Deterrence, Parity and Strategic Arms Limitation in Soviet Policy" in Leebaert, D, (ed) Soviet Military Thinking, George, Allen & Unwin, London, 1981, pp.95-96.
- 85 Freedman, L, "Strategic Arms Control", in O'Conner Howe, J, (ed) Armed Peace: The Search for World Security, Macmillan, London, 1984, pp.35-37; en Freedman, L, The Evolution of Nuclear Strategy, Macmillan, London, 1981, pp.196-199.

- 86 Sheehan, M, Arms Control, op cit, pp.4-5.
- 87 Meyer, S M, " Verification and Risk in Arms Control", International Security, Vol 8 No 4, 1984 p.126.
- 88 O'Neill, R, en Schwartz, D N, op cit, pp.100-103; en Booth, K, "Disarmament and Arms Control", op cit, p.157.
- 89 Schelling, T C, and Halperin, M H, op cit, p. 2. Ander belangrike bydraes tot "new thinking" is gemaak deur Bull, H, op cit ; Brennan, D G,(ed) op cit;en Frisch, D H, (ed) op cit.
- 90 Bowie, R R, op cit, p. 46.
- 91 Croft, S, op cit, p. 33.
- 92 Freedman, L, Arms Control: Management or Reform?, Routledge & Kegan Paul, London, 1986, p.5.
- 93 Ibid, pp.6-7.
- 94 Booth, K, "Disarmament and Arms Control" op cit, pp.179-183.
- 95 O'Neill, R, en Schwartz, D N, op cit, pp.119-124.
- 96 Freedman, L, "Strategic Arms Control", op cit, pp.32-37; en Freedman, L, The Evolution of Nuclear Strategy. Macmillan, London, 1981 p.199.
- 97 Booth, K, "Disarmament and Arms Control", op cit, p.141; en Bull, H, op cit, pp.vii-viii.
- 98 Croft, S, op cit, pp. 40-60.
- 99 Goldblat, J, op cit, p.3.
- 100 Bull, H, op cit, pp.ix-x
- 101 Schelling, T C, en Halperin, M H, op cit, pp. 77-79.
- 102 Lefever, E W, Arms and Arms Control, Thames & Hudson, London, 1962, p.xiii.
- 103 Schelling, T C, en Halperin, M H, op cit, p.5.
- 104 Goldblat, J, op cit, p.4.
- 105 Sheehan, M, The Arms Race, op cit, pp.192-193.
- 106 Goldblat,J, op cit, p.10.
- 107 Sheehan, M, The Arms Race, op cit, pp.198-199.
- 108 Ibid.
- 109 Ibid.
- 110 Ibid.
- 111 Ibid, p.202.
- 112 Ibid, pp.202-203.
- 113 Croft, S, op cit, p.32.

- 114 Spanier, J W, en Noguee, J L, The Politics of Disarmament: A Study in Soviet-American Gamesmanship, New York, 1962, p.15; en Sheehan, M, Arms Control, op cit, p.10.
- 115 Bull, H, " Arms Control and the Balance of Power", in Lefever, E W, (ed) Arms and Arms Control, op cit, p.27.
- 116 Goldblat, J, op cit, p.6.
- 117 Frisch, D H, op cit, pp.14-15.
- 118 Freedman, L, Arms Control, op cit, p.6.
- 119 Goldblat, J, op cit, p.5.
- 120 Freedman, L, Arms Control, op cit, pp.6-8.
- 121 Ibid, pp.8-10.
- 122 Ibid, p.12.
- 123 Goldblat, J, op cit, p.5.
- 124 Dougherty, J E, op cit, p.31.
- 125 Ibid.
- 126 Ibid.
- 127 Glodblat, J, op cit, p.5.
- 128 Dougherty, J E, op cit, pp.32-33.
- 129 Kyk Buzan, B, op cit, p.57. vir 'n beskrywing van die betekenis van die begrip kernproliferasie.
- 130 Dougherty, J E, op cit, pp.32-33.
- 131 Booth, K, "Disarmament and Arms Control", op cit, pp.158-159.
- 132 Schelling, T C, en Halperin, M H, op cit, p.132.
- 133 Sheehan, M, Arms Control, op cit, p.17; en Bowie, R R, "Basic Requirements", op cit, p.48.
- 134 Bowie, R R, "Basic Requirements", op cit, pp.48-49; en Sheehan, M, Arms Control, op cit, p.17.
- 135 Sheehan, M, Arms Control, op cit, pp.19 en 123.
- 136 Sheehan, M, The Arms Race, op cit, p.201.
- 137 Holsti, K J, International Politics: A Framework for Analysis, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, 1992, p.264.
- 138 Ibid, pp.264-265.
- 139 Sheehan, M, Arms Control, op cit, p.123.
- 140 Fiscal Year 1986 Arms Control Impact Statements, Washington D C, 1985 p.354. (soos aangehaal deur Sheehan, Arms Control, op cit, p.130).

- 141 Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), Strategic Disarmament: Verification and National Security, Taylor & Francis Ltd, London, 1977, pp.13-14.
- 142 Resolution of the Commission for Conventional Armaments: Formulation of Proposals for Regulation and Reduction of Armaments and Armed Forces, 12 August 1948, in Documents of Disarmament, 1945-1959 Volume I, 1945-1956, p.175, (soos aangehaal in SIPRI, Strategic Disarmament, *op cit*, p.28.)
- 143 SIPRI, Strategic Disarmament, *op cit*, pp.28-30.
- 144 Finkelstein, L S, Arms Inspection, International Conciliation, No 540, Nov. 1962; International Organizational Arrangements to Verify Compliance with Arms Control and Disarmament Agreements. Report prepared for the Arms Control and Disarmament Agency, G C 70, June 1966, p.140; Linde, H A, "Verification Requirements for a Production Cut-off of Weapons Grade Fissionable Materials", in Barnett, RJ, and Falk, R A, Security in Disarmament, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1965, pp.69-79;en SIPRI, Strategic Disarmament, *op cit*, p.30.
- 145 SIPRI, Strategic Disarmament, *op cit*, pp.30-31.
- 146 *Ibid*, p.31.
- 147 *Ibid*, pp.31-32.
- 148 Barnett, R J, " Inspection: Shadow and Substance", in Barnett, R J , and Falk, R A, (eds) Security in Disarmament, *op cit*, pp.32-33 en 18.
- 149 Scribner, R A, *et al*, The Verification Challenge: Problems and Promise of Strategic Nuclear Arms Control Verification, Birkäuser, Boston, Basel, Stuttgart, 1985, p.18.
- 150 SIPRI Strategic Disarmament, *op cit*, pp.34-35.
- 151 Sheehan, M, Arms Control, *op cit*, pp.126-128.
- 152 *Ibid*, p.132.
- 153 *Ibid*.
- 154 SIPRI, Strategic Disarmament, *op cit*, pp.21-22
- 155 Wainhouse, D W, Arms Control Agreements: Designs for Verification and Organisation, The Johns Hopkins Press, Baltimore, Maryland, 1968, pp.107-108.
- 156 *Ibid*, p.109.
- 157 SIPRI, Strategic Disarmament, *op cit*, p.22.
- 158 Wainhouse, D W, *op cit*, pp.111-116.
- 159 Booth, K, " Disarmament and Arms Control," *op cit*, pp. 154.
- 160 Sohn, L B, " Adjudication and Enforcement in Arms Control", in Brennan, D G, Arms Control, Disarmament, and National Security, George Braziller, New York, 1961, p. 365.

- 161 Sheehan, M, Arms Control, op cit, pp.141-142.
- 162 Ibid, p.142.
- 163 Sohn, L B, " Responses to Violations", in Barnett, R J, and Falk, R A, (eds) Security in Disarmament, op cit, p.179.
- 164 Sohn, L B, "Adjudication and Enforcement", op cit, p. 366.
- 165 Ibid.
- 166 Sohn, L B, "Adjudication and Enforcement", op cit, pp.366-367; en Hough, M, and Du Plessis, A, "Part 1: Universal Organizations", Ad hoc Publication No 34, Contemporary International Organizations and Treaties: Selected Documents, Institute for Strategic Studies, University of Pretoria, 1997, p.33.
- 167 Sohn, L B , "Adjudication and Enforcement" , op cit, p.367.
- 168 Sohn, L B, "Responses to Violations", op cit, p.178.
- 169 Ibid, p.179.
- 170 Sohn, L B, "Adjudication and Enforcement" op cit, p.373.
- 171 Sohn, L B, "Responses to Violations", op cit, p.198.
- 172 Ibid, p.199.
- 173 Ibid, p.200.
- 174 Ibid, pp.201-202.
- 175 Booth, K, "Disarmament and Arms Control", op cit, pp. 154-155.
- 176 Ibid, p.155.
- 177 Ibid, p.156.
- 178 Buzan, B, op cit, pp.239-240.
- 179 Martin, L, (ed), Strategic Thought in the Nuclear Age, Heinemann, London, 1979, p.209.
- 180 Sheehan, M, Arms Control, op cit, p.128.
- 181 The Defence Monitor, 11.8, 1982, p.7 (soos aangehaal deur Sheehan, Arms Control, op cit, pp.128-129).
- 182 Sheehan, M, Arms Control, op cit, p.131.
- 183 Ibid, p.127.
- 184 Ibid.
- 185 Ibid, p.134.
- 186 Brennan, D G, op cit, p.325.
- 187 Martin, L, op cit, p.210.
- 188 Ibid, pp.210-211.
- 189 Goldblat, J, op cit, pp. 4-5.

- 190 Gasteyger, C, op cit, pp. 193-194.
- 191 Ibid, p.194.
- 192 Rotfeld, A D, "Introduction: the search for a new security system", in SIPRI Yearbook 1994, Oxford University Press, New York, 1994, pp.3-4.
- 193 Ibid, p.5.
- 194 Ibid,
- 195 Ibid,
- 196 Ibid,
- 197 The International Institute for Strategic Studies, Strategic Survey, 1991-1992, Brassey's, London, pp.196-197.
- 198 Rotfeld, A D, "Introduction: towards a pluralistic security system", in SIPRI Yearbook 1996: Armaments, Disarmament and International Security, Oxford University Press, New York, 1996, p.1.
- 199 Rotfeld, A D, "Introduction: The emerging international security agenda", in SIPRI Yearbook 1997: Armaments, Disarmament and International Security, Oxford University Press, New York, 1997, pp.1-2.
- 200 Strategic Survey, 1991-1992, op cit, pp.196-197.
- 201 Rotfeld, A D, SIPRI Yearbook, 1996, op cit, p.5.
- 202 Goldblat, J, op cit, p.244.
- 203 Rotfeld, A D, SIPRI Yearbook 1996, op cit, pp.11-12.
- 204 Rotfeld, A D, "Introduction: the international system in transition", SIPRI Yearbook 1995: Armaments, Disarmament and International Security, Oxford University Press, New York, 1995, p.7.
- 205 Ibid, p.10; en Rotfeld, A D, SIPRI Yearbook 1996, op cit, p.6.
- 206 Rotfeld, A D, SIPRI Yearbook, 1997, op cit, p.14; en Rotfeld, A D, SIPRI Yearbook 1996, op cit, p.12.
- 207 Strategic Survey, 1992-1993, op cit p.219.
- 208 Laurance, E J, "The Role of Arms Control in Coping with Conflict after the Cold War", in Kolodziej, E A, and Kanet, R E, Coping with Conflict after the Cold War, The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, 1996, p.331.
- 209 Ibid, p.358.
- 210 Strategic Survey, 1993-1994, op cit, pp.50-51.
- 211 Laurance, E J, op cit, pp.334-336.
- 212 Strategic Survey, 1993-1994, op cit, p.59.
- 213 Ibid; en Strategic Survey 1990-1991, op cit, p.98.
- 214 Goldblat, J, op cit, p.244; en Laurance, E J, op cit, pp.334-336.

215 Barnaby, F, op cit, pp. 13-14.

216 Shuman, M H, and Harvey, H, Security Without War: A Post-Cold War Foreign Policy,
Westview Press, Boulder, San Francisco, Oxford, 1993, pp.206-207.

217 Croft, S, op cit, pp.152-153.

HOOFSTUK 2

'N HISTORIESE OORSIG VAN GLOBALE ONTwapening EN WAPENBEHEER TOT 1991

In hierdie hoofstuk word die geskiedenis van ontwapening en wapenbeheer soos volg ingedeel: die antieke wêreld; die middeleeue; die tydperk 1648-1914; die tussenoorlogtydperk, 1919-1939; en die Koue Oorlogtydperk 1945-1991. In aansluiting by hoofstuk 1 sal die benaderings wat gedurende die verskillende historiese tydperke gevolg is asook die tendense ten opsigte van wapenbeheer en ontwapening wat uitgekristalliseer het, bespreek word. Met die oog op wapenbeheer en ontwapening na die Koue Oorlog, wat in die opvolgende hoofstukke aangespreek gaan word, is 'n selektiewe en globale historiese oorsig hier toepaslik. Wapenbeheer en ontwapening is konsepte wat lank voor die Koue Oorlog ontstaan het. Wapenbeheer en ontwapening het egter, veral in die twintigste eeu, weens moderne ontwikkelinge meer gesofistikeerd geraak. Die faktore wat 'n rol hierin gepeel het sal in hierdie hoofstuk aangetoon word.

Soos in hoofstuk 1 aangetoon, word die terme wapenbeheer en ontwapening dikwels as sinoniem beskou en gebruik. 'n Kardinale aspek wat egter in gedagte gehou moet word is dat ontwapening altyd die vermindering van sekere tipes en/of kategorieë wapens, of selfs 'n globale vermindering of afskaffing van wapens kan beteken. Wapenbeheer daarenteen kan nie net die vermindering van wapens beteken nie, maar ook die vermeerdering daarvan. Dit kan verder die beperking en beheer van die gebruik, aanwending of ontplooiing van wapens beteken, sonder dat die aantal wapens verminder of vermeerderd hoef te word.

Ontwapening kan onder sekere omstandighede 'n element van 'n wapenbeheerooreenkoms wees, maar wapenbeheer kan nooit as 'n element van 'n ontwapeningsooreenkoms beskou word nie. Dié benadering sal deurgaans in hierdie en opvolgende hoofstukke gevolg word. Vir die doel van hierdie studie is die aanname dat die Koue Oorlog aan die einde van 1991 tot 'n einde gekom het.

1. Wapenbeheer en ontwapening in die antieke wêreld

As 'n benadering tot internasionale veiligheid kan ontwapening tot 546 vC teruggevoer word, toe daar 'n ontwapeningskonferensie tussen vier groter en tien kleiner Sjinese provinsies gehou is. Die konferensie het tot 'n ontwapeningsooreenkoms gelei wat 'n periode van 72 jaar se oorlogvoering beëindig het.¹ Twee faktore onderskei wapenbeheer in die klassieke wêreld van later periodes: oorlog was endemies; en oorlogvoering was uiters gewelddadig en het gewoonlik relatief ongesofistikeerde wapens, waarmee geslaan of gesny is, behels.²

As gevolg van oorlog wat so gereeld voorgekom het dat dit deel van die kultuur van dié tyd was, was insentiewe om konflik te voorkom of geweld te beperk, raar.³ Weens die eenvoud van die wapentuig, was dit ook moeilik om dit te beheer. Wapenbeheer het nietemin tog plaasgevind aan die einde van oorloë of wanneer belangrike tegnologiese vooruitgang in die vervaardiging van wapens en wapentuig gemaak is.⁴

Wapenbeheer in die antieke wêreld het gewoonlik een van twee vorms aangeneem: ontwapening van diegene wat verslaan is; en die skepping van bufferstroke om strategiese stabiliteit te versterk.⁵ Voorbeelde van laasgenoemde is die ooreenkoms tussen Rameses II van Egipte en die Hitiet Hattusilis III na die veldslag van Qadesh in ongeveer 1280 vC, en die ooreenkoms tussen Rome en die Partiërs om die bufferstaat Armenië tussen hulle te bestuur.⁶ Voorbeelde van wapenbeheer wat gelei het tot die ontwapening van die verloorder, is die verdrag wat die Romeine in 201 vC op die Kartage, en in 196 vC op die Masedoniërs van toepassing gemaak het. Beide moes hulle vlote bykans geheel en al tot niet maak en Kartago moes sy oorlogsolifante vankant maak. Beide state moes skadevergoeding betaal en is verbied om enige militêre aktiwiteite te beoefen in die omstreke van hul tuisstede.⁷ 'n Verdere voorbeeld is die Spartane wat aan die einde van die Peloponnesiese Oorlog in 404 vC, vir Athene forseer het om sy ommuurde verdedigingsstellings en al sy skepe, behalwe twaalf, te vernietig.⁸

2. Wapenbeheer in die Middeleeue

Alhoewel oorlog in die Middeleeue steeds 'n belangrike kwessie was het die klem meer op die intensiteit van geweld binne state geval. Die sekularisasie van mag het onmin tussen Kerk en Staat veroorsaak, maar albei het besef dat geweld binne die staat, beperk moes word.⁹

Sommige proklamasies om geweld te bekamp is deur die Kerk gemaak en ander deur die Staat. Deur wat genoem is die Peace of God, Truce of God, die Peace of the Prince en die Peace of the Land, is ooreenkomste bereik wat geskep is om geweld te bekamp.¹⁰ Die Peace of God wat in 989 in die Sinode van Charroux geproklameer is, het bepaal dat indien iemand in 'n kerk sou inbreek of dit sou beroof, sou hy met die banvloek getref word tensy hy sy dade goedmaak; en indien iemand enige arm persoon of 'n landbouer van sy bees, os, bok, vark, of skaap sou beroof sou hy met die banvloek getref word tensy hy sy dade goedmaak.¹¹ Die Peace of God wat in 990 deur Guy of Anjou, Biskop van Puy, geproklameer is, het onder andere die volgende bepaal: "From this hour forth, no man in the bishoprics over which these bishops rule, and in these counties, shall break into a church,...No one shall seize or rob merchants. ... If anyone breaks the peace and refuses

to keep it, he shall be excommunicated and anathematized and cut off from the holy mother church, until he makes satisfaction;..."¹² Die Truce of God wat in 1027 deur die bisdom van Elne geproklameer is, het onder andere soos volg bepaal: "(T)hroughout the whole of the said country (Roussillon) and bishopric no one should attack his enemy from the ninth hour (counting from sunrise) on Saturday until the first hour (counting from sunrise) on Monday, so that everyone may perform his religious duties on Sunday".¹³ 'n Gedeelte van die Peace of the Land Verdrag deur Henry IV in 1103 het 'n vereiste ingesluit naamlik "to keep peace with churches, clergy, monks, merchants, women, and Jews".¹⁴ Hierdie was vroeëre pogings om gedragsnorme te bepaal en beperkings op geweld te plaas en was dus in 'n breë sin wapenbeheermaatreëls.

Die duidelikste voorbeeld van direkte beheer oor wapens was die Second Lateran Council van 1139 wat die gebruik van die kruisboog onder die volgende dekreet verbied het: "We forbid under penalty of anathema that that deadly and God-detested art of slingers and archers be in the future exercised against Christians and Catholics".¹⁵ Drie aspekte is belangrik in hierdie dekreet: die legitieme gesag was die Kerk; die verbod was nie algemeen nie, die wapens kon teen nie-Christene en nie-Katolieke gebruik word; en die druk vir die verbod op kruisboë het van die adellikes gekom. Die kruisboog was die mees merkwaardige militêre innovasie van die twaalfde eeu. Dit is gebruik deur soldate uit die laer sosiale vlakke en kon deur die harnas van 'n ridder dring en sy dood veroorsaak. Die kruisboog was dus 'n wapen met potensiële maatskaplik-revolusionêre implikasies.¹⁶

Daar is in die Middeleeue ook pogings aangewend om defensiewe proliferasiebeheer ten opsigte van wapens toe te pas. Die doel was om te verhoed dat wapens direkte vyande bereik. Voorbeelde hiervan is die Third Lateran Council van 1179 en die Fourth Lateran Council van 1215 wat dit ten doel gehad het om te verhoed dat militêre voorrade, veral vlootmateriaal en kundigheid, aan die "Saracens" verkoop word, uit vrees dat hulle dit teen die Christene sou gebruik. 'n Verdere voorbeeld is die Conformatio Tractatus Flandriae van 1370 tussen Koning Edward III van Engeland en die Hof van Vlaandere.¹⁷ Wapenbeheer was dus 'n produk van die middeleeuse politieke verwarring, maar het tog beperkinge geplaas op sekere tipes geweld deur sekere gedragsnorme te skep,¹⁸ en beperkings te plaas op die proliferasie van wapens.

Voorgaande is dus voorbeelde van drie benaderings tot wapenbeheer wat reeds in hierdie vroeë tyd gegeld het, naamlik die skepping van gedragsnorme, wapenbeheer deur sekere wapens te verbied, en nie-proliferasie van materiaal en kundigheid wat vir die vervaardiging van wapens aangewend kon word. Dit blyk uit die voorgaande dat ooreenkomste wat in die antieke tyd gesluit is in die algemeen bilateraal van aard was en aan die einde van konflikte gesluit is. Die verloorder is deur middel van 'n ongelyke verdrag

(*foedus inaequum*) ontwapen en magteloos gelaat, om sodoende verdere konflik te vermy. Gedurende die middeleeue is wapenbeheer hoofsaaklik deur middel van proklamasies en bilaterale ooreenkomste toegepas. Die ooreenkomste was ook meer gerig op wapenbeheer as op ontwapening.

3. Wapenbeheer in die tydperk 1648-1914

Gedurende die tydperk vanaf die Vrede van Wesfale in 1648 tot die uitbreek van die Eerste Wêreldoorlog in 1914, het wapenbeheer werklik eers tot sy moderne vorm ontwikkel. Baie van die gebeure in die middeleeue, gedateer tot die Vrede van Wesfale, het die grondslag vir die moderne statestelsel gelê.¹⁹ Sommige vroeë voorbeelde van wapenbeheer toon 'n mate van kontinuïteit van die middeleeuse kommer oor en pogings om geweld te beperk. In Artikel XXIII van die verdrag tussen die Verenigde State van Amerika (VSA) en Pruië wat in 1785 onderteken is het albei state hulself verbind om sommige van die voorskrifte van die Peace of God, Truce of God, Peace of the Prince en die Peace of the Land te volg maar met uitsluiting van die strafmaatreëls. 'n Deel van Artikel XXIII het soos volg gelui: "If war should arise between the two contracting parties,... all women and children, scholars of every faculty, cultivars of the earth, artizans, manufacturers and fishermen unarmed and inhabiting unfortified towns, villages or places, and in general all others whose occupations are for the common subsistence and benefit of mankind, shall be allowed to continue their respective employments and shall not be molested in their persons, nor shall their houses or goods be burnt, or otherwise destroyed, nor their fields wasted by the armed force of the enemy,..."²⁰ In 'n soortgelyke ooreenkoms in die Verdrag van Handel, tussen Nederland en die VSA in 1782 is ooreengekom dat:

"For the better promoting of commerce, on both sides it is agreed, that if a war should break out,... there shall always be granted to the subjects on each side, the term of nine months after the date of the rupture, or the proclamation of war, to the end that they may retire, with their effects, and transport them where they please,..."²¹

In die latere deel van die negentiende eeu en die vroeëre deel van die twintigste eeu is heelwat konvensies onderteken wat te doen gehad het met die skep en beklemtoning van reëls en wette oor oorlog. Dit het gevarieer van gedragskodes tot die afskaffing van sekere wapens. Die Haagse Konvensies (1899-1907) het 'n reeks beperkings wanneer oorlog gevoer word, uiteengesit, byvoorbeeld 'n verbod op die gebruik van gasse in projektele; die dood of verwonding van gevangenes; en die onnodige vernietiging of buit van die vyand se eiendom.²²

Die Deklarasie van St Petersburg in 1868 het die gebruik van enige projektele, ligter

as 400 gram, wat plofbaar is of 'n lading van ontvlambare of plofbare aard bevat, verbied, want dit sou die lyding van 'n persoon wat buite aksie gestel is, vererger.²³ 'n Deklarasie is in 1899 by die Den Haagse Konferensie uitgevaardig wat die gebruik van uitsetkoeëlpunte en koeëls wat maklik plat word wanneer dit die menslike liggaam binnedring, verbied het. Koeëls waarvan die harde buitenste omhulsel nie die hele koeëi bedek nie of wat gaatjies in het, sorteer onder hierdie kategorie.²⁴ In 'n verdere eggo van die Middeleeue, het die Deklarasie van St Petersburg in 1868 bepaal dat sekere projektile nie in oorlogtyd tussen state wat hulle tot die Deklarasie verbind het, gebruik mag word nie. Die Deklarasie aangaande projektile ligter as 400 gram wat kan ontplof was egter nie bindend indien een van die state tot die ooreenkoms deur 'n nie-kontrakterende staat in die konflik gehelp sou word nie.²⁵

Wapenbeheermaatreëls wat norme van gedrag geskep het met betrekking tot geografiese gebiede waar oorlogvoering as onwettig beskou is, is in die middeleeuse Europa ontwikkel deur deklarasies wat daarop gemik was om kerklike eiendom te beskerm. Voorbeelde sluit die Clayton-Bulwer Verdrag van 1850 en die Straat van Magellan Verdrag van 1881 in.²⁶

Twee vorme van wapenbeheer wat in die klassieke wêreld gegeld het, naamlik die vestiging van buffergebiede en die ongelyke verdrag of *foedus inaequum*, het hulself ook in hierdie tydperk herhaal.²⁷ 'n Voorbeeld van laasgenoemde is artikel IX van die Verdrag van Utrecht van 1713. Die Franse het ingestem tot Britse eise dat " all the Fortifications of the City of Dunkirk be razed, that the Harbour be filled up, and that the Sluices or Moles which serve to cleanse the Harbour be levelled, and that at the said King's own Expense, within the space of five Months after the Conditions of Peace are concluded and signed;..."²⁸ Artikel XXVII van die Brits-Spaans-Nederlandse Verdrag van 1715 lui soos volg: "The fortifications and all the works of the citadel of Liège and also those of the chateau of Huy, including all forts and works, shall be razed and demolished, in such a way that they can never be rebuilt or restored".²⁹

In 1807 het die Franse die Pruise en die Russe in die Friedland veldslag verslaan. Ingevolge 'n ooreenkoms tussen Frankryk en Pruise, die Verdrag van Paris van 1808, is die Pruise gedwing om 'n ooreenkoms met Frankryk aan te gaan dat die Pruisiese leër tot 42 000 man beperk moes word, met subbeperkings op sekere regimente vir 'n periode van tien jaar vanaf 1 Januarie 1809. Pruise was ook onder verpligting om 16 000 man te voorsien in geval Frankryk in 'n gewapende konflik met Oostenryk betrokke sou raak.³⁰ 'n Soortgelyke voorbeeld is die beperkings wat die Ottomanse Turke in 1841 op Egipte geplaas het. 'n Limiet van 18 000 man is op die Egiptiese leër geplaas, alhoewel dit verhoog sou kon word in geval die Sultan van Turkye meer troepe in oorlogtyd sou benodig. Die Egiptenare is ook

verbied om gepantserde oorlogbote te bou.³¹

In die negentiende eeu is verdrae onderteken wat state soos België in 1839³²; Luxemburg in 1867³³; en die Swart See in 1856³⁴; as neutrale gebied verklaar het. Volgens die Rush Bagot ooreenkoms van 1817 het die VSA en die Verenigde Koninkryk ooreengekom om die Noord-Amerikaanse mere te demilitariseer.³⁵

Die doel van 'n ooreenkoms om strategiese stabiliteit te versterk is tweeledig van aard. Dit is eerstens die doel om in 'n tyd van krisis te verseker dat geen van die partye die persepsie sou hê dat die een wat eerste aanval 'n militêre voorsprong sal behaal nie, en ook om te verhoed dat politieke krisisse in militêre konfrontasies ontaard. Die idee is dus om impulsiewe militêre optrede te verhoed; meer ruimte vir diplomاسie te skep, en dus krisisstabiliteit te bevorder.³⁶

Tweedens is die doel met hierdie tipe ooreenkoms om wapenwedloopstabiliteit te skep en daardeur 'n wapenwedloop in die toekoms te verhoed. Die Argentyns-Chileense Vlootbeperkingskonvensie van 1902 was so 'n ooreenkoms. Die doel van die ooreenkoms was om wapenkompetisie in 'n spesifieke veld, wat duur sou wees en 'n bedreiging vir die ander staat sou wees, te verhoed.³⁷

Ooreenkomste wat gedurende hierdie tydperk aangegaan is, was hoofsaaklik bilateraal van aard, en wapenbeheer eerder as ontwapeningsooreenkomste is gesluit. Wapenbeheer deur die skepping van strategiese stabiliteit; wapenbeheer deur die bepaling van gedragsnorme; en wapenbeheer aan die einde van konflikte deur middel van ongelyke verdrae is die benaderings wat gevolg is. Laasgenoemde benadering sowel as die skepping van buffergebiede, wat reeds in die antieke tyd voorgekom het, is gedurende die tydperk 1648-1914 herhaal.

4. Wapenbeheer in die tussen-oorlogtydperk (1919-1939)

Voor die aanvang van die tussen-oorlogtydperk is wapenbeheer toegepas aan die einde van konflikte; om stabiliteit tussen state te bewerkstellig; as pogings om reëls van oorlog neer te lê; en om norme vir militêre en strategiese gedragskodes tussen state en gedurende konflikte neer te lê. Die tussen-oorlogtydperk is gekenmerk deur al hierdie vorme van wapenbeheer, maar het addisioneel daartoe, die fokus op die probleem van proliferasie van wapens en op internasionale beheer geplaas.³⁸

4.1 Wapenbeheer aan die einde van konflikte

Voordat die tussen-oorlogtydperk begin het, is wapenbeheer by verskeie geleenthede gebruik as deel van die na-oorlogse ooreenkoms.³⁹ Voorbeelde van wapenbeheer in die tussen-oorlogtydperk by die beëindiging van konflikte is die volgende:

Na die Eerste Wêreldoorlog het die Verdrag van Versailles van 1919 Duitsland se leër tot 100 000 man beperk en tenks en swaar artillerie is verbied. Die Duitse vloot moes verminder word tot ses oorlogsskepe, ses ligte kruisers, twaalf aanvalsvaartuie, twaalf torpedojaers en geen duikbote nie. 'n Lugmag is verbied. Toegelate hoeveelhede wapens, ammunisie en ander oorlogsmateriaal is spesifiek vasgestel en kon alleen in goedgekeurde fabriek vervaardig word. Die vervaardiging van alle stikgasse, gifgasse of enige ander gasse, sowel as enige verwante materiale, vloeistowwe of toestelle is streng verbied. Die Duitse Generale Staf moes ontbind; verpligte militêre diens moes afgeskaf word; en mobilisering van enige aard is verbied. Geen opleidingsinstelling of enige ander instelling is toegelaat om hulle met militêre sake te bemoei nie.⁴⁰

Die ontwapeningsvereistes van hierdie Verdrag is openlik omseil of oortree deur Duitsland. Die Generale Staf het bly voortbestaan; die toegelate aantal militêre personeel is oorskry; personeel is onwettig opgelei; paramilitêre groepe is vir reserwepligte saamgestel; wapens is in geheime opslagplekke behou; en wapens wat deur die Verdrag van Versailles verbied is, is in Duitsland ontwikkel en vervaardig of ingevoer. Verifikasie van nakoming was uiters oneffektief en is selfs later nie meer toegepas nie. Die Britse en Franse regerings was terdeë bewus van die situasie maar was òf onwillig òf onmagtig om nakoming af te dwing. Dit het daartoe gelei dat Duitsland herbewapen het en twintig jaar later weer 'n wêreldoorlog begin het.⁴¹

Die Verdrag van St Germaine-en-Laye van 1919 het die Oostenrykse leër tot 30 000 man beperk; die Verdrag van Neuilly van 1919 het die Bulgaarse leër tot 33 000 man beperk; en die Verdrag van Trianon van 1920 het die Hongaarse leër tot 35 000 man beperk. Elk van hierdie verdrae het nie net die weermagte van hierdie state beperk nie maar het ook die strukture daarvan bepaal. Hierdie ongelyke verdrae is almal voorbeelde van die *foedus inaequum*.⁴²

4.2 Wapenbeheer om verhoudings te stabiliseer

Daar is in hierdie tydperk vele ooreenkomste aangegaan om verhoudings tussen state te stabiliseer.⁴³ 'n Voorbeeld hiervan was die 1930 Vloot Protokol wat tussen Turkye en Griekeland aangegaan is. Volgens dié Protokol het die twee state onderneem om mekaar

ses maande kennis te gee van enige beplande verbetering of vermeerdering van die oorlogsvermoë van hulle vloete sodat die regerings daaroor kon onderhandel ten einde 'n wapenwedloop te vermy.⁴⁴

'n Meer substantiewe vlootooreenkoms is tussen die groot vlootmagte aangegaan. Die Washington Vlootverdrag van 1922 tussen die VSA, Brittanje, Frankryk, Japan en Italië het 'n verhouding tussen die grootte van die vloete van hierdie state geskep. Groot versigtigheid is aan die dag gelê aangaande die grootte en tipe skepe, die tipe en grootte van hulle wapentuig, en ten opsigte van 'n skedule vir die vervanging van die skepe.⁴⁵ Finland en Rusland het in 1921 'n ooreenkoms aangegaan om stabiliteit tussen hulle te versterk ten einde die moontlikheid van oorlog in 'n tyd van krisis te verminder.⁴⁶ Die Konvensie van 1921 ten opsigte van die nie-fortifisering van die Aaland eilande deur die Sowjet-Unie, het krisisstabiliteit in die gebied tussen die Sowjet-Unie en Finland versterk.⁴⁷ Die Kellogg Briand Verdrag wat in 1928 tussen die VSA, Groot Brittanje en agt ander state gesluit is, het oorlog as 'n instrument van nasionale beleid verwerp. Artikel I van dié Verdrag lui soos volg: "The High Contracting Parties solemnly declare in the names of their respective peoples that they condemn recourse to war for the solution of international controversies, and renounce it as an instrument of national policy in their relations with one another".⁴⁸

4.3 Wapenbeheer deur gedragsnorme te bepaal

Vele pogings is gedurende die tussen-oorlogtydperk aangewend om die reëls van oorlog te ontwikkel en 'n universele wêreldorde te skep. Hierdie pogings het gefokus op die beperking van sekere tipes wapens, die identifisering van onwettige teikens en die plasing van beperkings op die aanvaarbare geografiese gebied vir oorlogvoering.⁴⁹ Ten opsigte van die eerste kategorie is waarskynlik die mees bekende ooreenkoms die Geneefse Protokol, ook die "Gasprotokol" genoem, van 1925. Volgens hierdie Protokol het state ooreengekom dat "the use in war of asphyxiating, poisonous or other gases, and of all analogous liquids, materials or devices, has been justly condemned by the general opinion of the civilized world;... the High Contracting Parties so far as they are not already Parties to Treaties prohibiting such use, accept this prohibition, agree to extend this prohibition to the use of bacteriological methods of warfare and agree to be bound as between themselves according to the terms of this declaration".⁵⁰

In 1922 is 'n verdrag ten opsigte van die reëls vir die aanwending van duikbote en skadelike gasse in oorlogvoering gesluit. Die aanhef tot hierdie verdrag lui soos volg: "The United States of America, the British Empire, France, Italy and Japan, hereinafter referred to

as the Signatory Powers, desiring to make more effective the rules adopted by civilized nations for the protection of the lives of neutrals and noncombatants at sea in time of war, and to prevent the use in war of noxious gases and chemicals, have determined to conclude a Treaty to this effect..."⁵¹ 'n Voorbeeld van beperkings op aanvaarbare geweld wat in oorlogvoering toegepas mag word is die Rooi Kruis Konvensie van 1929 wat reëls neergelê het vir die menslike behandeling van siekes en gewondes van oorlogsmagte op die slagveld.⁵² Die Geneefse Konvensie van 1929 het die reëls neergelê vir die behandeling van oorlogsgevangenes. Artikel II van die Konvensie lui onder andere soos volg: "They must at all times be humanely treated and protected, particularly against acts of violence, insults and public curiosity."⁵³ Ten opsigte van die derde kategorie is die Verdrag van Lausanne van 1923, wat bepaal het dat die Strate van die Dardanelles, die See van Marmora en die Bosphorus gedemilitariseer moet word, 'n voorbeeld.⁵⁴

Gedurende hierdie tydperk is verdrae, in vergelyking met vorige verdrae en ooreenkomste, reeds in groter detail saamgestel. Die Verdrag van Versailles en die Washington Vlootverdrag is voorbeelde hiervan. Toenemende kommer oor die verifikasie van verdrae het ook hier reeds ontstaan.⁵⁵

4.4 Wapenbeheer deur die proliferasie van wapens te bestuur

Groeiende kommer het gedurende die tussen-oorlogtydperk oor die proliferasie van wapens ontstaan. Reeds in 1179 het die Third Lateran Council gedeeltelik op die proliferasie probleem van die Middeleeuse Christelike Europa gefokus. Mense is swaar gestraf indien dit bevind sou word dat hulle hout, wapens en yster aan die "Saracens" voorsien het, wat dit kon gebruik om oorlogstuig te vervaardig en dit dan teen die Christene gebruik.⁵⁶ In September 1919, na die Eerste Wêreldoorlog, het 23 state die Convention for the Control of the Trade in Arms and Ammunition onderteken. Die Konvensie het onder andere die uitvoer van die volgende verbied: "(A)rtillery of all kinds, apparatus for the discharge of all kinds of projectiles explosive or gas-diffusing, flame-throwers, bombs, grenades, machine-guns and rifled small-bore breech-loading weapons of all kinds, as well as the exportation of the ammunition for use with such arms. The prohibition of exportation shall apply to all such arms and ammunition, whether complete or in parts".⁵⁷

'n Voorbeeld van wapenbeheer wat ten doel gehad het om geweld en die gevaar van oorlog en die eskalاسie daarvan in 'n spesifieke staat of streek te beperk, was die Restraining Sales of Armaments in China ooreenkoms van 1919.⁵⁸ 'n Verdere voorbeeld van pogings om proliferasie van wapens te beperk is die Convention for the Supervision of the International Trade in Arms and Ammunition and Implements of War, van 17 Junie 1925,⁵⁹

en die Convention for the Control of the Trade in Arms and Ammunition van 1919.⁶⁰

Die Sowjet-Unie het gedurende die tussen-oorlogtydperk, en veral sedert 1922 wêreldwye ontwapening sterk in sy buitelandse beleid beklemtoon, waarskynlik in hoofsaak omdat die Sowjet-Unie militêr swak was gedurende hierdie tydperk en ook omdat sy leiers bedreigd gevoel het deur die kapitalistiese state. Die Sowjet-Unie se voorstelle vir so 'n Konvensie het egter nie byval gevind by die oorgrote meerderheid van Westerse state nie.⁶¹

4.5 Wapenbeheer deur middel van internasionale organisasie

Wapenbeheer deur middel van internasionale organisasie is vir die eerste keer onder artikel 8 van die Handves van die Volkebond geïnstusionaliseer. Die Artikel het naamlik bepaal dat:⁶² "The Council, taking account of the geographical situation and circumstances of each State, shall formulate plans for such [arms] reduction for the consideration and action of the several Governments. Such plans shall be subject to reconsideration at least every ten years. After these plans shall have been adopted by the several Governments, the limits of armaments therein fixed shall not be exceeded without the concurrence of the Council."

Die Volkebond het in 1919 na die Eerste Wêreldoorlog tot stand gekom. Dit het aanvanklik uit vier permanente lidstate naamlik Frankryk, Brittanje, Italië en Japan, en vier nie-permanente lidstate bestaan. In 1939, die jaar waarin die Tweede Wêreldoorlog uitbreek het, het dit egter uit net twee permanente lidstate, naamlik Frankryk en Brittanje, en elf nie-permanente lidstate bestaan.⁶³ Die Volkebond het gedurende sy bestaan verskeie bydraes tot wapenbeheer en ontwapening gelewer. Die Handves van die Volkebond is as deel 1 in die Verdrag van Versailles van 1919 ingesluit. Die Handves het onder andere (artikel 8) vereis dat wapens verminder moes word " to the lowest point consistent with national safety and the enforcement by common action of international obligations".⁶⁴ Lidstate van die Volkebond het onderneem om inligting aangaande die omvang van hulle wapenarsenale, hulle weermag, vloot lugmagprogramme en die besonderhede van nywerhede wat aangepas kon word vir militêre doeleindes, aan mekaar bekend te maak.⁶⁵

Die Raad van die Volkebond moes planne formuleer vir wapenvermindering wat deur state se regerings oorweeg en in werking gestel moes word. Die geografiese situasie en die binnelandse omstandighede van elke staat moes in ag geneem word. Wapenopbou het opgehou om 'n saak van nasionale belang alleen te wees. 'n Permanente Adviesraad is in die lewe geroep om die Volkebond op hoogte te hou van die vordering met ontwapening. Die Adviesraad het bestaan uit militêre-, vloot- en lugmagvertegenwoordigers van elk van die lidstate. 'n Tydelike kommissie is ook aangestel om die politieke, maatskaplike en

ekonomiese implikasies van ontwapening te bepaal. In 1925 het 'n voorbereidende kommissie bestaande uit lede en nie-lede met werksaamhede in verband met die Wêreld Ontwapeningskonferensie, wat in 1932 gehou is, begin. Hierdie kommissie is in 1930 na ses sittings, en die indiening van 'n proefkonvensie oor die vermindering en beperking van wapens, ontbind.⁶⁶

Die Volkebond het twee jaarboeke in 1924 begin publiseer. Die Armaments Yearbook het inligting oor die sterkte en die tipe toerusting van state se gewapende magte sowel as inligting oor paramilitêre en polisiemagte bevat. 'n Aanduiding van die omvang en tendense van militêre uitgawes is ook gegee. 'n Ander publikasie, Statistical Yearbook het inligting bevat aangaande die internasionale oorplasing van wapens en ammunisie en die geldwaarde van in- en uitvoere. Alhoewel nie volledig nie, het hierdie publikasies 'n bydrae gelewer tot die Volkebond se aktiwiteite wat die beheer oor internasionale handel in, en vervaardiging van wapens, ten doel gehad het. Dit het ook die problematiek van wapens onder die openbare aandag gebring.⁶⁷

Die Volkebond was die eerste internasionale liggaam aan wie die algemene toesig oor die handel in wapens en ammunisie en die voorkoming van die private vervaardiging van ammunisie en wapens toevertrou is. Die Geneefse Konvensie aangaande die toesig oor die internasionale handel in wapens en ammunisie is in 1925 onderteken maar nooit geratifiseer nie. Dit is dus nooit in werking gestel nie. Van die dokumente wat saam met die Konvensie onderteken is, het net die Protocol for the Prohibition of the Use of Asphyxiating, Poisonous or Other Gases and Bacteriological Methods of Warfare, in werking getree en van krag gebly.⁶⁸

Die 1932 Wêreld Ontwapeningskonferensie was die eerste konferensie wat gehou is om die algemene vermindering en beperking van alle tipes wapens te bespreek. Die konferensie het onder die beskerming van die Volkebond in Genève plaasgevind, en is deur verteenwoordigers van sestig state bygewoon. Deelnemende regerings is gevra om hulle vir 'n jaar lank te weerhou van enige maatreëls om wapens te vermeerder. Die tydperk is later met 'n paar maande verleng. In 1936 het die Volkebond besluit om die Konferensie af te skaf. Baie kan uit die werksaamhede van die Konferensie ten opsigte van die politieke, tegniese, ekonomiese, wetlike en morele aspekte van ontwapening geleer word, en dit is ook 'n voorbeeld van die toepassing van wapenbeheer deur 'n internasionale organisasie.⁶⁹

In ooreenstemming met die benaderings tot wapenbeheer, soos in hoofstuk 1 uiteengesit, is al die genoemde benaderings gedurende die tussen-oorlogtydperk in 'n mindere of meerdere mate toegepas. Na die Eerste Wêreldoorlog was verdrae soos aan die einde van konflikte toegepas aan die orde van die dag en is daar 'n aantal ongelyke verdrae gesluit om veral vir Duitsland te dwing om te ontwapen. Daar is ook 'n aantal verdrae gesluit

om strategiese en verhoudingstabyliteit te bewerkstellig. Die pogings om verhoudings te stabiliseer kan as vertroueversterkende maatreëls beskou word. Deur die Kellogg Briand Verdrag is verhoudinge versterk deurdat die betrokke partye oorlog as 'n instrument van nasionale beleid verwerp het.

Wapenbeheer om gedragsnorme te bepaal het ook sterk gefigureer in die tussenoorlog-tydperk. Die 1925 Geneefse Protokol is 'n baie goeie voorbeeld hiervan. Gedurende hierdie tydperk is verdrae ook inhoudelik in groter detail as voorheen saamgestel om dubbelsinnighede en skuiwergate te probeer uitskakel. Groeiende kommer oor die verifikasie van verdrae sowel as oor die proliferasie van wapens, wat ten tye hoofsaaklik konvensioneel van aard was, het ook reeds gedurende hierdie tydperk ontstaan. Verdrae om die proliferasie van wapens te beheer is dan ook aangegaan en daar was toe reeds oproepe om wêreldwye ontwapening.

Wapenbeheer deur middel van internasionale organisasie het vir die eerste keer beslag gekry in 1919 deurdat die Handves van die Volkebond as deel 1 in die Verdrag van Versailles ingesluit is. Die Wêreld Ontwapeningskonferensie van 1932 is 'n verdere voorbeeld in dié verband.

5. Wapenbeheer gedurende die Koue Oorlog

Nadat die VSA in 1945 twee atoombomme op onderskeidelik Hiroshima en Nagasaki in Japan neergelaat het, het daar 'n nuwe era in wapenbeheer in die wêreld begin. Die vrees vir oorlog is daarna onlosmaaklik geassosieer met wapens van grootskaalse vernietiging en dit het ook die begin van die Koue Oorlog tussen 1946 en 1948 beteken.

Weens die vrees vir 'n kernkatastrofe is wapenbeheer en ontwapening vanaf 1945 rondom kernafskrikking gestruktureer, en moes dit op 'n deurlopende basis aandag kry van die beleidmakers ten einde stabyliteit in die verhouding tussen die supermoondhede te verseker.⁷⁰ Vir die doel van hierdie studie word die Koue Oorlogtydperk in die volgende periodes ingedeel: fokus op kernontwapening vanaf 1945 tot 1962; wapenbeheer vanaf 1963 tot 1979; die periode na die mislukking van die Salt II ooreenkoms tot 1984; en wapenbeheer in die Gorbatsjof-era, 1985-1991.

5.1 Kernontwapening vanaf 1945 tot 1962

Internasionale pogings om wapens op 'n wêreldwye skaal te beheer is deur die Tweede Wêreldoorlog onderbreek, maar is in 1945 binne die raamwerk van die Verenigde Nasies (VN) hervat.

5.1.1 Die stigting van die VN

Die stigting van die VN in 1945 was 'n voortsetting van wapenbeheer deur middel van internasionale organisasie. Anders as die Volkebond wat ontwapening as baie belangrik beskou het, maak die VN Handves min melding van ontwapening. Beginsels oor "governing disarmament and the regulation of armaments" is ingesluit in die algemene beginsels vir internasionale vrede en veiligheid wat deur die VN se Algemene Vergadering oorweeg moes word. Die VN se Veiligheidsraad moes planne formuleer vir die totstandkoming van 'n stelsel vir die regulering van wapens, tot die mate dat daar minimale aanwending van die wêreld se menslike en ekonomiese hulpbronne sou wees vir die vervaardiging van wapens. Een rede vir die verskil in klem wat gelê is, was dat die Handves van die Volkebond geskryf is in 'n tyd toe vele geglo het dat die Eerste Wêreldoorlog veroorsaak is deur die wapenwedloop wat die oorlog voorafgegaan het. Daarteenoor is daar 'n paar dekades later geglo dat die Tweede Wêreldoorlog verhoed kon gewees het indien die groot moondhede genoegsame militêre potensiaal, sowel as die gereedheid om dit te gebruik, gehandhaaf het.⁷¹

Anders as die Volkebond se handves is die VN se handves opgestel in 'n tyd toe oorlog aan die orde van die dag was, en toe 'n stelsel van ontwapening geheel onvanpas en tydsgewys misrekend sou wees. Verder is die stelsel van vredehandhawing en afdwingingsmaatreëls in die VN Handves gegrond op die bestaan van nasionale gewapende magte, wat aan die Veiligheidsraad beskikbaar gestel moet word indien internasionale vrede en veiligheid herstel moet word, maar wat ook gebruik mag word vir selfverdediging indien 'n staat aangeval sou word. Dit beteken dat die term "ontwapening" in die Handves van die VN nie die algehele afwesigheid van wapens beteken het nie.⁷²

5.1.2 Die VN se vroeëre pogings tot ontwapening

Die gebruik van atoombomme in die Tweede Wêreldoorlog net na die Handves van die VN onderteken is, en vrees dat dié wapens van grootskaalse vernietiging weer gebruik kon word, het aanleiding daartoe gegee dat die VN kort na die beëindiging van die Tweede Wêreldoorlog by wapenbeheer en ontwapening betrokke geraak het. Die eerste VN Algemene Vergadering se Resolusie 1(I) van 24 Januarie 1946⁷³ het bepaal dat 'n kommissie aangestel moes word om die probleem van atoomenergie en atoomwapens aan te spreek. Hierdie resolusie het vir die gebruik van kernkrag uitsluitlik vir vredesdoeleindes versoek. In Desember 1946 het die VN 'n gebalanseerde vermindering van nasionale gewapende magte aanbeveel. Sedertdien het ontwapening 'n belangrike item op die VN

agenda geword.⁷⁴

In 1959 het die VN vér verby die oorspronklike bepalings van die Handves en met 'n indrukwekkende uitbreiding van sy mandaat Resolusie 1378/XIV wat "general and complete disarmament" bepleit het, aanvaar.⁷⁵ In 1961 het die VN die beginsels vir onderhandeling vir universele ontwapening goedgekeur, want ontwapening is toe beskou as die grootste enkele probleem wat die wêreld in die gesig gestaar het.⁷⁶

Die VN Resolusie 1665(XVI)⁷⁷ van 1961 wat 'n internasionale ooreenkoms wat die oorplasing of verkryging van kernwapens deur enige staat verbied, versoek het, het die basis vir die Kernsperverdrag van 1968 gevorm.⁷⁸

5.1.3 Die Baruch Plan

Gedurende die periode onder bespreking, vanaf die begin van die Koue Oorlog tot aan die begin van die sestigerjare, het die politieke debat hoofsaaklik oor idees van algemene en algehele ontwapening, veral met betrekking tot kernwapens, gehandel.⁷⁹ In November 1946, vyftien maande na die atoombomaanval op Japan, het die VSA die Baruch Plan, so genoem na een van die skrywers daarvan, saamgestel. Volgens dié plan het die VSA homself bereid verklaar om sy kernwapens tot niet te maak en sy kerntegnologiese inligting vir vreedsame aanwending aan ander state in die wêreld beskikbaar te stel. Beskikking oor die wapens en die vredestrydse aanwending van die tegnologie moes onder toesig van 'n internasionaal saamgestelde liggaam, die "International Atomic Development Authority", plaasvind. Op 31 Desember 1946 het die VN die plan goedgekeur, maar dit is deur die Sowjet-Unie verwerp omdat hulle gevrees het dit sou Sowjet navorsing verhoed, wat die VSA 'n permanente voorsprong oor die Sowjet-Unie ten opsigte van kerntegnologie en kernwapens sou gee; met ander woorde hulle het die VSA nie vertrou nie. Die Sowjet-Unie het voortgegaan met kernnavorsing, in 1949 sy eerste atoombom laat ontplof en in 1954 'n waterstofbomtoets suksesvol uitgevoer. Hierna het die VSA die hele idee, wat moontlik die laaste geleentheid was om 'n totale verbod op kernwapens te verkry, laat vaar. Gedurende die vyftigerjare het die supermoondhede voortgegaan om van tyd tot tyd vir so 'n verbod te vra en selfs vir 'n totale verbod op alle wapens van enige grootte, maar hierdie oproepe was eerder om propagandistiese redes as enigiets anders gedoen.⁸⁰

5.1.4 Die Internasionale Atoom Energie Agentskap (IAEA)

Die totstandkoming van die Internasionale Atoom Energie Agentskap (IAEA) in 1956 is nog 'n voorbeeld van wapenbeheer deur internasionale organisasie. Voortspruitend uit die President van die VSA, Dwight Eisenhower, se "atoms for peace" toespraak in Desember 1953, het die IAEA tot stand gekom. Die doelstellings van die agentskap word soos volg in artikel II van die Statuut aangedui: "The Agency shall seek to accelerate and enlarge the contribution of atomic energy to peace, health and prosperity throughout the world. It shall ensure, so far as it is able, that assistance provided by it or at its request or under its supervision or control is not used in such a way as to further any military purpose".⁸¹ Verder is dit onder andere die IAEA se verantwoordelikheid om te verseker dat nie-kernwapenstate nie die bepalings van die Kernspervetdrag oortree en met kernwapenprogramme begin, om daardeur kernwapenstatus te bekom, en 'n kernproliferasie kettingreaksie te ontketen nie. Die maatreëls van die IAEA is globaal van toepassing en lewer 'n belangrike bydrae tot kernwapenbeheer.⁸² Die aantal lidstate van hierdie agentskap was 132 teen Junie 2000.⁸³

5.1.5 Verdere pogings deur die VN tot ontwapening

In 1959 het die Sowjet-Unie met die volgende ambisieuse voorstel na die Algemene Vergadering van die Verenigde Nasies gekom: "(O)ver a period of four years, all States should carry out complete disarmament... land armies, naval fleets and air forces will cease to exist,... All atomic and hydrogen bombs at the disposal of States will be destroyed, and all further production of such bombs will cease".⁸⁴ In Resolusie 1653 van die VN wat in 1961 aangaande kernwapens aanvaar is, spreek die Algemene Vergadering hulle kommer uit dat onderhandelinge oor ontwapening tot op daardie stadium nie bevredigende resultate gelewer het nie en dat die wapenwedloop, veral ten opsigte van kernwapens, 'n gevaarlike stadium bereik het en dat alles moontlik gedoen moet word om die wêreld teen 'n kernkatastrofe te beskerm. Die Algemene Vergadering wys verder op die volgende: "Recalling that the use of weapons of mass destruction, causing unnecessary human suffering, was in the past prohibited, as being contrary to the laws of humanity and to the principles of international law, by international declarations and binding agreements, such as the Declaration of St. Petersburg of 1868, the Declaration of the Brussels Conference of 1874, the Conventions of the Hague Peace Conferences of 1899 and 1907, and the Geneva Protocol of 1925, to which the majority of nations are still parties..."⁸⁵

In bogenoemde resoluëie word verklaar dat die gebruik van kernwapens teen die letter en gees van die Handves van die VN is, en regerings van lidstate word versoek om 'n

konferensie te reël met die doel om 'n konvensie wat 'n verbod op die gebruik van kernwapens in oorlogvoering sal plaas, te onderteken.⁸⁶

Op 20 September 1961 het die VSA en die Sowjet-Unie aan die Algemene Vergadering van die VN gerapporteer oor hulle sogenaamde "Statement of Agreed Principles" om algemene en algehele ontwapening te bewerkstellig. Hulle het op 13 Desember 1961 verdere verklarings gemaak aan 'n Komitee van Agtien Nasies wat gestig is om die saak aan te spreek. Selfs 'n resoluëie van die VN aan die Komitee om teen 1 Junie 1962 terug te rapporteer oor vordering, en konsepverdrae wat deur die VSA en die Sowjet-Unie aan die Agtien Nasie Komitee gedurende 1962 voorgelê is, het steeds nie 'n finale ooreenkoms tot gevolg gehad nie.⁸⁷

5.1.6 Wapenbeheer as reaksie op die mislukking van kernontwapening

Dit was die ontevredenheid met sulke onrealistiese voorstelle soos dié wat die Sowjet-Unie in 1959 oor algemene en algehele ontwapening gemaak het en die frustrasie wat veroorsaak is deur geen effektiewe vordering met onderhandelinge in die verband nie, wat gelei het tot die ontstaan van wapenbeheer, in die laat vyftiger- en die vroeë sestigerjare, as 'n meer gepaste benadering in die kern-era. King het dit soos volg gestel: "(T)otal disarmament is a tragic illusion, if not a deliberate fraud. No conceivable inspection system could prevent the 'internal security' forces envisaged by every such proposal from being a threat to neighbouring countries, nor commercial aircraft from being converted to military purposes. And nuclear weapons cannot be effectively abolished".⁸⁸

Vir die doel van hierdie studie is die Geneefse Konvensies van 1949 en die Suidpool Verdrag van 1959 wat ook gedurende die tydperk, 1945 tot 1962 gesluit is, van belang. Die vier Geneefse Konvensies wat internasionale humanitêre gedragsnorme bepaal, is in 1949 by 'n konferensie wat in Genève, Switserland gehou is gesluit. Die gedragsnorme handel oor die volgende aspekte: versorging en behandeling van gewondes en siekes op die slagveld gedurende 'n oorlog; versorging van gewondes, siekes en skipbreukelinge van gewapende magte ter see; behandeling van oorlogsgevangenes; en die beskerming van burgerlikes in tyd van oorlog.⁸⁹

Die Suidpool Verdrag van 1959 is 'n voorbeeld van 'n verdrag wat gesluit is om strategiese stabiliteit te bevorder en om vertroue tussen state te versterk. Dit was die eerste verdrag van hierdie aard wat na die Tweede Wêreldoorlog gesluit is. Deur die Verdrag is daar 'n verbod op enige militêre aktiwiteit, van watter aard ook al, sowel as die toets van enige tipe wapen, in die Suidpoolgebied geplaas. Dit is onder andere verder bepaal dat die gebied uitsluitlik vir vreedsame doeleindes gebruik mag word.⁹⁰

5.2 Wapenbeheer vanaf 1963 tot 1979.

Die wapenbeheerbenadering, soos dit na die Tweede Wêreldoorlog toegepas is het om twee aannames gewentel: dat kernstate 'n opregte begeerte gehad het om 'n kernoorlog te vermy uit vrees vir die gevolge daarvan, en tweedens dat wapenbeheer gebruik moes word om die insentiewe om 'n eerste aanval te loods te verminder, en daardeur wapenwedloopstabiliteit te verhoog; en strategiese stabiliteit te verhoog deur 'n situasie van wedersydse versekerde vernietiging te skep.⁹¹

5.2.1 Vrees vir kernproliferasie

Kommer in die sestigerjare oor internasionale veiligheid was nie net gesetel in die stabiliteit van die kernwapenverhouding tussen die supermoondhede nie maar ook in die vrees vir kernproliferasie. Dit was die basis vir die tweede periode wat vanaf die vroeë sestigerjare tot die laat sewentigerjare gestrek het. Sedert die middel en laat sestigerjare was daar reeds sterk internasionale pogings om wêreldwyd beheer oor die proliferasie van wapens van grootskaalse vernietiging uit te oefen.⁹²

Die Kernsperverdrag van 1968 was verteenwoordigend van die sukses wat met kernwapenbeheer behaal is. 'n Relatief stabiele wapensituasie wat teen die middel sestigerjare tussen die VSA en die Sowjet-Unie bestaan het is egter deur twee belangrike verwickelinge bedreig. Een was die eskalاسie van wapens in die vorm van Anti-Balistiese Missiele (ABM's) en "Multiple Independently targetable Reentry Vehicles" (MIRV's). Die ander was die verspreiding van kernwapens na ander state. Frankryk en die Volksrepubliek van Sjina het reeds kernwapens gehad; Wes-Duitsland, Japan en Kanada kon dit bekom indien hulle bereid sou wees om die belegging te maak. 'n Aantal ander state sou binnekort ook in besit van kernwapens kon wees. Die gevaar van 'n kernoorlog was besig om toe te neem. Daar was dus 'n sterk gevoel ten gunste van 'n ooreenkoms wat addisionele state kon verbied om kernwapens te ontwikkel en kernmoondhede kon verbied om sulke wapens aan ander state beskikbaar te stel. Na onderhandelinge wat vir drie jaar geduur het, het die VN se Algemene Vergadering die Kernsperverdrag op 12 Junie 1968 goedgekeur. Die Sjinese Volksrepubliek, Frankryk en onder andere, Suid-Afrika, het dit nie onderteken nie.⁹³

Kommer het ten tye by die nie-kernwapenstate oor hulle veiligheid ontstaan indien hulle die Kernsperverdrag sou onderteken. Die Veiligheidsraad van die VN het dus op 19 Junie 1968 besluit dat die lede van die VN wat kernmoondhede is, onderneem om onmiddellik volgens hulle verbintenis tot die VN se Handves ter ondersteuning van 'n nie-

kernwapenstaat, wat die Kernsperverdrag onderteken het, op te tree indien daardie staat deur 'n staat wat wel oor kernwapens beskik bedreig sou word.⁹⁴

5.2.2 Die Zangger Komitee en die Kernverskaffersgroep (KVG)

Kernproliferasie het toegeneem sedert die Kernsperverdrag in 1968 gsluit is. Hierdie situasie het ontstaan omdat dit makliker geword het vir state om kernwapens te vervaardig en omdat meeste nie-kern komponente van kernwapens in die internasionale handel beskikbaar is. Die behoefte aan nog strenger maatreëls het dus ontstaan. In 1971 is die multilaterale groep, die "Nuclear Exporters Committee", ook die Zangger Komitee (na die eerste voorsitter genoem), gestig. Die Komitee is 'n informele liggaam, wie se doelstellings nie deur internasionale reg afdwingbaar is nie, maar lidstate eerbiedig die doelstellings op 'n unilaterale wyse. Die doel van die Komitee is onder andere om die uitvoere van kernmateriaal, -toerusting en -tegnologie, volgens die Kernsperverdrag se bepalings te kontroleer. Inligting aangaande uitvoere na nie-kernwapenstate, wat nie deel het aan die Kernsperverdrag nie, word konfidensieel onder lede van die Komitee gesirkuleer.⁹⁵

In 1977 het 'n groep kernverskaffers die sogenaamde "London Club", wat tans as die multilaterale Kernverskaffersgroep (KVG) bekend staan, gestig. Hulle het 'n lys van kernmateriaal, -toerusting en -tegnologie saamgestel, wat IAEA voorsorgmaatreëls sou inisieer, indien dit na nie-kernwapenstate vir vreedsame doeleindes uitgevoer sou word. Die London Guidelines for Nuclear Transfers, soos in 1977 deur die KVG ooreengekom en in 1993 hersien, vereis van ontvangers van items wat op genoemde lys verskyn, om voldoende effektiewe fisiese beskerming vir die items te verskaf en 'n onderneming om dit nie vir die vervaardiging van kernploftoestelle te gebruik nie. Dit geld ook vir die plaaslik vervaardigde replikafasiliteite. Heroorplasings is onderworpe aan dieselfde voorwaardes as oorspronklike oorplasings. In geval van 'n verbreking van reëls deur een staat besluit die ander state op gemeenskaplike strafmaatreëls.⁹⁶

5.2.3 Beheer oor kerntoetse

Drie belangrike Koue Oorlogverdrae is gedurende die sestiger en sewentigerjare gesluit om kerntoetse te beheer, naamlik die Gedeeltelike Kerntoetsverbod (Partial Test Ban Treaty (PTBT)) van 1963 wat die belangrikste was; die Threshold Test Ban Treaty van 1974; en die Peaceful Nuclear Explosions Treaty van 1976. Die PTBT van 1963 is deur die VSA, die Verenigde Koninkryk en die Sowjet-Unie onderteken. Volgens artikel I bevat dit 'n verbintenis⁹⁷ "to prohibit, to prevent, and not to carry out any nuclear weapon test explosion,

or any other nuclear explosion, at any place under its jurisdiction or control:

- (a) in the atmosphere; beyond its limits, including outer space; or underwater, including territorial waters or high seas; or
- (b) in any other environment if such explosion causes radioactive debris to be present outside the territorial limits of the State under whose jurisdiction or control such explosion is conducted".

Die Threshold Test Ban Treaty van 1974 is deur die VSA en die Sowjet-Unie onderteken. Hiervolgens is ondergrondse kerntoetse met 'n plofkrag van meer as 150 kiloton verbied, en die twee state het ooreengekom om ondergrondse kerntoetse tot 'n minimum te beperk. Die Verdrag het eers in 1990 van krag geword.⁹⁸

The Peaceful Nuclear Explosions Treaty is deur die VSA en die Sowjet-Unie in 1976 onderteken. Toetse vir vreedsame doeleindes was toegelaat met 'n perk van 150 kiloton per enkele ontploffing en 1500 kiloton vir groepontploffings. Hierdie Verdrag het ook eers in Desember 1990 van krag geword.⁹⁹

5.2.4 Die SALT I Ooreenkoms

Na aanleiding van die gevaar wat Anti-Balistiese Missiele (ABM) vir wêreldvrede ingehou het, het die VSA en die Sowjet-Unie na twee en 'n half jaar se Strategic Arms Limitation Talks (SALT) onderhandelinge, die ABM Verdrag en die tussentydse ooreenkoms, naamlik die SALT I Ooreenkoms, om strategiese kernwapens te beperk, op 26 Mei 1972 onderteken. Die ABM Verdrag verbied landwye ontplooiing van ABM's in die twee state. Dit verbied ook ontplooiing van ABM's vir die verdediging van 'n spesifieke streek, met die uitsondering van die hoofstad en een IKBM gebied in elk van die twee state. Verder het die Verdrag bepaal dat die getal ABM lanseerders sowel as die ABM onderskep-missiele tot 100 beperk sou word by elke perseel.¹⁰⁰ Die ABM Verdrag het nietemin verseker dat wedersydse versekerde vernietiging 'n realiteit bly.¹⁰¹

Die SALT I Ooreenkoms wat terselfdetyd as die ABM Verdrag onderteken is, het voorsiening gemaak vir 'n vyf jaar moratorium op die ontplooiing van strategiese offensiewe missiellanseerders. Die doel van die Ooreenkoms was om eenvoudig IKBM ontplooiings op heersende vlakke te bevries, aangesien dit in die vooruitsig gestel is dat die onderhandelingsproses om 'n omvattende ooreenkoms vir die beperking van strategiese kernwapens te bereik, baie tyd in beslag sou neem. 'n Belangrike tekortkoming in die ooreenkoms was egter dat die aantal MIRV's onbeperk gelaat is. Soos in die geval van die ABM Verdrag, moes verifikasie deur middel van nasionale tegniese metodes geskied.¹⁰²

5.2.5 Die SALT II Verdrag

Die SALT II Verdrag van 1979 tussen die VSA en die Sowjet-Unie het omvattende beperkings wat op 1 Januarie 1981 'n aanvang moes neem, op offensiewe interkontinentale kernwapens geplaas. Sommige van hierdie wapens moes tot op sekere vlakke verminder word. Beperkings was egter van so 'n aard dat sommige wapens binne die perke van die Verdrag vermeerder kon word. Kernwapens van die twee supermoondhede het dan ook gedurende hierdie tydsgewrig vermeerder. Die Verdrag was veronderstel om van krag te bly tot 31 Desember 1985. 'n Verbetering op die SALT I Ooreenkoms was dat die SALT II Verdrag voorsiening gemaak het vir kwantitatiewe pariteit van die hoeveelhede wapens wat betrokke was.

Die SALT II Verdrag het egter nooit in werking getree nie. Die gespanne internasionale situasie wat ten tye veroorsaak is deur die besetting van die VSA ambassade in Tehran deur Iranese ekstremiste, sowel as die teenwoordigheid van 'n Sowjet troepe brigade in Kuba en die Sowjet gewapende inval in Afghanistan in Desember 1979, het verhoudinge tussen die supermoondhede vertroebel en ratifikasie van die Verdrag veryd.

Teenstanders van die Verdrag in die VSA het ook aangevoer dat die Verdrag nie die swaar IKBM's wat reeds in die Sowjet-Unie ontplooi was ingesluit het nie; dat die Sowjet-Unie se "Backfire Bombers", wat beskou is as dat dit interkontinentale strategiese vermoëns sou hê, nie in die numeriese beperkings van die Verdrag ingesluit was nie; en dat die Verdrag nie doeltreffend genoeg geverifieer kon word nie. Alhoewel die Verdrag ongeratifiseer gebly het, het die twee moondhede tog die belangrikste beperkings van die Verdrag vir 'n aantal jare nagekom. In 1986 is die Verdrag finaal ongeldig verklaar.¹⁰³

5.2.6 Verbod op biologiese wapens

In 1969 is die verslag, " Chemical and Bacteriological (Biological) Weapons and the Effects of Their Possible Use", van die Sekretaris-Generaal van die VN deur die Algemene Vergadering ondersteun. Resolusie 2603(XXIV) wat die verslag ondersteun het, het soos volg gelui: "(T)he prospects for general and complete disarmament under effective international control and hence for peace throughout the world would brighten significantly if the development, production and stockpiling of chemical and bacteriological (biological) agents intended for purposes of war were to end and if they were eliminated from all military arsenals".¹⁰⁴

Kort daarna het verskeie Westerse state 'n verdrag, wat 'n verbod op biologiese

wapens sou plaas, voorgestel. Hierdie voorstel is deur die Agtien Nasie Komitee aangaande ontwapening, sowel as die Komitee se opvolgende instelling, die " Conference of the Committee on Disarmament " aanvaar en onderhandelinge het 'n aanvang geneem.¹⁰⁵ Die Biologiese Wapenkonsensie is in 1972 onderteken en het in 1975 van krag geword. Die essensie van die ooreenkoms, soos vervat in artikel I, lui soos volg:¹⁰⁶ "Each state party to this convention undertakes never in any circumstances to develop, produce, stockpile or otherwise acquire or retain:

- (1) Microbial or other biological agents or toxins whatever their origin or method of production, of types and in quantities that have no justification for prophylactic, protective or other peaceful purposes.
- (2) Weapons, equipment or means of delivery designed to use such agents or toxins for hostile purposes or in armed conflict.

'n Mandaat vir 'n verbod op chemiese wapens (artikel IX) is in die Biologiese Wapenkonsensie ingesluit:¹⁰⁷ "Each state party to this convention affirms the recognized objective of effective prohibition of chemical weapons and, to this end, undertakes to continue negotiations in good faith with a view to reaching early agreement on effective measures for the prohibition of their development, production and stockpiling and for their destruction, and on appropriate measures concerning equipment and means of delivery specifically designed for the production or use of chemical agents for weapons purposes".

'n Kenmerk van die periode wat van 1963 tot 1979 gestrek het is onder andere dat die benadering met wapenbeheer tot 'n groot mate norme vir gedrag bepaal het, en die norme vir gedrag verbreed is deur die toevoeging van vertroueskeppende maatreëls. Hierdie twee aspekte word vervolgens bespreek.

5.2.7 Wapenbeheer om gedragsnorme te bepaal

Wapenbeheer wat toegepas word om norme vir gedrag te bepaal kan in drie kategorieë verdeel word, naamlik: 'n verbod op sekere tipes wapens; die behandeling van nie-deelnemers tydens 'n militêre konflik; en 'n verbod op die gebruik van sekere tipes wapens of enige militêre aktiwiteit in 'n bepaalde gebied of streek.¹⁰⁸

Ten opsigte van die tydperk onder bespreking is die Biologiese en Toksiese Wapenkonsensie (BTWK) van 1972 'n goeie voorbeeld van 'n verbod op sekere tipes wapens. Die aanhef van die Konsensie lui onder andere soos volg: " Determined, for the sake of all mankind, to exclude completely the possibility of bacteriological (biological) agents and toxins being used as weapons. Convinced that such use would be repugnant to the conscience of mankind and that no effort should be spared to minimise this risk".¹⁰⁹

Hierdie is ook 'n voorbeeld van ontwapening.

Die tweede kategorie van wapenbeheer wat norme van gedrag bepaal het was verdere bepalings ten opsigte van die behandeling van nie-deelnemers tydens 'n militêre konflik. Aanvullend tot die Geneefse Konvensie van 1949 is die volgende voorbeelde van toepassing: Resolusie 2444¹¹⁰ van die Algemene Vergadering van die VN van 1968 en Resolusie 2675 van 1970, handel oor die toepassing van basiese humanitêre beginsels en die beskerming van burgerlikes in alle konflikte.¹¹¹

Die derde kategorie handel oor die verbod op die gebruik van sekere tipes wapens of op enige militêre aktiwiteit in sekere geografiese en ander gebiede. Volgens artikel IV van die Buitenste Ruimte Verdrag van 1967 het state ooreengekom "not to place in orbit around the Earth any objects carrying nuclear weapons or any other kinds of weapons of mass destruction, install such weapons on celestial bodies, or station such weapons in outer space in any other manner"¹¹²

Ooreenkomstig die Seebodemverdrag van 1971 het state saamgestem om geen kernwapens of enige ander wapens van grootskaalse vernietiging, of strukture, lanseerinstallasies of enige ander fasiliteite vir die berging, toetsing of gebruik van sulke wapens op of in die seebodem buite hulle seegrense te plaas nie.¹¹³

Die Verdrag van Tlatelolco van 1967 was die eerste verdrag wat 'n verbod geplaas het op kernwapens in 'n bewoonde gebied. Hierdie Verdrag het kernwapens in die Latyns-Amerikaanse gebied verbied¹¹⁴

Wapenbeheer het die norme van gedrag gedurende hierdie tydperk ook verbreed deur die toevoeging van vertroue- en veiligheidsversterkende maatreëls (Confidence and Security Building Measures, hierna CSBM's genoem).

5.2.8 Vertroue- en veiligheidsversterkende maatreëls (CSBM's)

CSBM's kan in drie groepe verdeel word, naamlik: om inligting te verskaf; om reëls vir optrede te bepaal; en om direkte kommunikasiemetodes te skep.¹¹⁵

'n Ooreenkoms wat aan die eerste groep, hierbo genoem, naamlik om inligting te verskaf, behoort, is die Agreements Between the United States and the Soviet Union on the Prevention of Incidents On and Over the High Seas van 1972. Die ooreenkoms bepaal onder andere dat partye drie tot vyf dae kennis moet gee van optrede wat 'n gevaar sou inhou vir navigasie of vir vliegtuie in vlug. Dit word ook bepaal dat: "The Parties shall exchange appropriate information concerning instances of collision, incidents which result in damage, or other incidents at sea between ships and aircraft of the Parties".¹¹⁶

Nog 'n voorbeeld wat in hierdie kategorie val is die Document on confidence-building

measures and certain aspects of security and disarmament, included in the Final Act of the Conference on Security and Co-operation in Europe (Helsinki CBM Document), van 1975. Die Final Act is deur 35 state, wat die VSA, Sowjet-Unie, die Verenigde Koninkryk, Frankryk en Duitsland ingesluit het, onderteken. Die doel van die ooreenkoms was om spanninge wat tussen state mag bestaan op te klaar, en daardeur by te dra tot die versterking van vrede en veiligheid in die wêreld, sowel as om die vertroue tussen hulle te versterk en daardeur by te dra tot verhoogde stabiliteit en veiligheid in Europa. Sake soos vroeë kennisgewing aan ander state van enige beplande militêre maneuvers, uitruil van waarnemers om sulke maneuvers by te woon, en vroeë kennisgewing aan ander state van enige groot militêre bewegings, is in die Ooreenkoms ingesluit.¹¹⁷

CSBM's wat gedragsreëls bepaal sluit verdrae in wat gedurende die hele tydperk vanaf die vroeë sestiger tot die laat sewentigerjare gesluit is. Die Agreement between the USA and the USSR on the prevention of nuclear war, van 1973; die Agreement between France and the USSR on the prevention of the accidental or unauthorized use of nuclear weapons van 1976; en die Agreement between the UK and the USSR on the prevention of accidental nuclear war van 1977, was verklarings dat beide state in elke geval daarna sal streef om 'n kernoorlog tussen hulle of tussen enigeen van hulle en 'n ander party of partye te vermy. Met eersgenoemde ooreenkoms onderneem die partye dat hulle situasies wat 'n gevaar vir hulle verhouding inhou en moontlik tot 'n militêre konfrontasie kan lei sal vermy. Indien verslegtende verhoudinge die risiko van 'n kernkonflik sou insluit sal die partye onmiddellik dringend met mekaar konsulteer om die krisis sonder versuim op te los en 'n kernkonflik te vermy.¹¹⁸

Met laasgenoemde twee ooreenkomste onderneem die partye om mekaar in te lig oor enige onvoorsiene of onverklaarbare insident wat kan lei tot 'n ontploffing van een van hulle kernwapens en sodoende enige misverstand dadelik uit die weg te ruim. Vir dié doel sal hulle van hulle direkte kommunikasieverbindings gebruik maak.¹¹⁹

In 1971 het die VSA en die Sowjet-Unie 'n Agreement on Measures to Reduce the Risk of Outbreak Of Nuclear War onderteken. Artikel 2 van hierdie ooreenkoms lui soos volg: "The Parties undertake to notify each other immediately in the event of an accidental, unauthorized or any other unexplained incident involving the possible detonation of a nuclear weapon which could create a risk of outbreak of nuclear war".¹²⁰

Die derde kategorie CSBM wat gedurende die Koue Oorlog ontwikkel is het betrekking op die skepping van direkte metodes van kommunikasie tussen state. Hierdie ooreenkomste het in hoofsaak verwys na die sogenaamde "hotline" kommunikasieverbindings tussen state. Die eerste ooreenkoms van hierdie aard was die United States-Soviet Union Memorandum of Understanding Regarding the Establishment of a Direct Communication

Link, onderteken in 1963.¹²¹ 'n Soortgelyke ooreenkoms tussen Frankryk en die Sowjet-Unie is in 1966¹²² onderteken en een tussen die Verenigde Koninkryk en die Sowjet-Unie in 1967.¹²³

Dit is dus uit die voorgaande duidelik dat CSBM's gedurende hierdie periode, wat gestrek het vanaf die vroeë sestiger tot die laat sewentigerjare, 'n betekenisvolle bydrae gelewer tot die skepping van gedragsnorme tussen state.

5.3 Die periode na die mislukking van die SALT II Verdrag tot 1984

Die wapenbeheerooreenkomste en -verdrae wat sedert die vroeë sestigerjare tot die middel sewentigerjare gesluit is was tot 'n groot mate suksesvol. Meeste van die doelwitte van wapenbeheer wat in die sestigerjare gestel is, was teen die middel sewentigerjare bereik. Die strewe na verhoogde strategiese stabiliteit het minder dringend geword in 'n situasie waarin strategiese pariteit bereik is, en wedersydse versekerde vernietiging 'n realiteit van kernafskrikking geword het. Die mislukking van SALT II; die probleme rondom die ontwikkeling van 'n strategiese logika vir wapenbeheer; en die reeds genoemde verslegtende Koue Oorlog verhoudinge het daartoe gelei dat daar vir die eerste keer sedert 1969 'n periode was waartydens daar geen kernwapenbeheer onderhandelinge tussen die supermoondhede plaasgevind het nie. Bydraende faktore was ook dat politieke aspekte soos *détente* en die politieke wedywing tussen die supermoondhede, veral in die Derde Wêreld wat aanvanklik uit wapenbeheer onderhandelinge uitgesluit was, veroorsaak het dat wapenbeheer uit die terrein van deskundige bespreking geneem is en deel van die politieke debat gemaak is.¹²⁴

Die Strategic Arms Reduction Talks (START) onderhandelinge tussen die VSA en die Sowjet-Unie het in Julie 1982 begin. Hierdie onderhandelinge het voortgespruit uit die SALT II onderhandelinge waartydens die supermoondhede hulself verbind het tot verdere onderhandelinge om hulle kernarsenale kleiner te maak. Agtien maande se START onderhandelinge het nie veel resultate opgelewer nie en in Desember 1983 het die Sowjet-Unie onttrek uit die onderhandelinge. Die rede daarvoor was die VSA se ontplooiing van langafstand kruisermissiele en Pershing II's in Wes-Europa; wat veroorsaak het dat die Sowjet-Unie verplig was om sy posisie te herwaardeer. Die kloof wat daar figuurlik gesproke tussen hulle ontstaan het, was die gevolg van verskillende geostrategiese sieninge, tegnologieë, politieke belange en strategieë. Beide supermoondhede was vasgevang in hulle doktrines en strategiese kultuur en deur hulle gedetermineerdheid om die "spel van ontwapening" met oorgawe te speel. Onderhandelinge sou nie hervat word tot in 1985 nie.¹²⁵

'n Belangrike ooreenkoms wat wel gedurende hierdie tyd bereik is, en wat teen 1985 deur 24 state geratifiseer is, was die konvensie wat handel oor die verbod en beperkings op die gebruik van sekere konvensionele wapens, wat as onmenslik beskou word (Convention on prohibitions or restrictions on the use of certain conventional weapons which may be deemed to be excessively injurious or to have indiscriminate effects (Inhumane Weapons Convention), ook die Onmenslike Wapenkonvensie genoem). Die Konvensie is in 1981 onderteken en het op 2 Desember 1983 van krag geword. Die protokolle van hierdie konvensie sluit die volgende wapens in: wapens waarvan die fragmente nie deur X-strale in die menslike liggaam opgespoor kan word nie; landmyne, fopmyne of enige soortgelyke wapens wat ontwerp is om te dood, te vernietig of te beskadig (seemyne uitgesluit); en brandbomme.¹²⁶ Hierdie Konvensie is weereens 'n voorbeeld van maatreëls om norme van gedrag te bepaal.

Op 17 Julie 1984 het die VSA en die Sowjet-Unie "notas uitgeruil" om te reël vir die voorsiening van faksfasiliteite addisioneel tot die direkte kommunikasieverbinding tussen hulle. Hierdie reëling kan beskou word as 'n verdere CSBM maatreël.¹²⁷

5.4 Wapenbeheer en ontwapening in die Gorbatsjof-era (1985-1991)

Wapenbeheer en ontwapening het in die laat tagtigerjare weer internasionaal herlewe nadat Mikhail Gorbatsjof in 1985 President van die Sowjet-Unie geword het. Hy en die reformiste elemente in die Sowjet-Unie het na 1985 begin met pogings om die bestek van wapenbeheer nog verder uit te brei ten einde die proses te gebruik om die Koue Oorlog te beëindig.¹²⁸ Die einde van die Koue Oorlog is dan ook gekenmerk deur die radikale verandering in die patroon van verhoudinge tussen die VSA, verteenwoordigend van die Weste, en die Sowjet-Unie as verteenwoordigend van die Ooste. Die einde van die Koue Oorlog het die einde van 'n bipolêre verhouding van polarisasie tussen die twee supermoondhede beteken en in plek daarvan het die VSA as unipolêre mag na vore getree.¹²⁹ 'n Aantal van die belangrikste verdrae en ooreenkomste wat in hierdie periode gesluit is word vervolgens bespreek.

Die verreikendste vorm van 'n CSBM-tipe ooreenkoms was die Stockholm Conference on Security Building Measures and Disarmament in Europe van 1986. Volgens hierdie ooreenkoms moes state in NAVO en die Warschau Verdragsorganisasie vooraf kennis gee van sekere militêre aktiwiteite op land, in die lug en aangrensende seegebiede oor en om Europa. Twee-en-veertig dae kennis moes gegee word van enige militêre bewegings van magte groter as 13 000 man of 300 tenks. Oor militêre oefening waarby meer as 40 000 troepe betrokke sou wees, moes voor 15 November van die jaar, wat die

jaar waarin die oefening gaan plaasvind, voorafgaan kennis gegee word. Tydens sulke militêre manewers kon alle ander state waarnemers stuur. Hierdie ooreenkoms het vyf-en-dertig paragrawe aangaande verifikasie en nakoming ingesluit, en was een van die mees betekenisvolle wapenbeheersuksesse in die Koue Oorlog-era. Dit het voorsiening gemaak vir indiepte gedetailleerde op-perseel inspeksies waarvoor ooreenkoms vroeër nie moontlik gelyk het nie. Dit het 'n omgewing geskep waarbinne dit uiters moeilik vir enige staat of groep state sou wees om magte op te bou wat 'n ander staat kon bedreig, sonder dat die bedreigde staat daarvan bewus sou wees.¹³⁰

Die volgende ooreenkomste wat gedurende hierdie periode gesluit is, kan almal as CSBM's beskou word:

- Die 1987 Ooreenkoms tussen die VSA en die Sowjet-Unie om elkeen 'n Kern Risiko Verminderingsentrum tot stand te bring, waarvandaan hulle kennisgewings aan mekaar kan stuur van enige beplande ballistiese missiellansering, ten einde 'n kernoorlog as gevolg van waninterpretasie, misrekening of onopsetlike optrede te verhoed.¹³¹
- Die 1988 Ooreenkoms tussen die VSA en die Sowjet-Unie om aan mekaar vooraf kennis te gee van enige beplande lansering van interkontinentale ballistiese missiele of duikboot gelanseerde ballistiese missiele.¹³²
- Die 1989 Ooreenkoms tussen die VSA en die Sowjet-Unie om gevaarlike militêre aktiwiteite te vermy en daardeur die moontlikheid van 'n konfrontasie tussen hulle gewapende magte te vermy.¹³³
- Die 1989 Ooreenkoms tussen die VSA en die Sowjet-Unie om mekaar ten minste veertien dae voor die tyd in kennis te stel van enige groot militêre oefening van hulle strategiese magte.¹³⁴

Vervolgens word 'n aantal belangrike verdrae wat gedurende hierdie tydperk gesluit is in breë trekke bespreek.

5.4.1 Die Australië Groep

Hierdie liggaam is in 1985 deur 'n groep state gestig met die doel om streng uitvoerbeheermaatreëls toe te pas op die oorplasing van chemiese reageermiddels; toerusting wat vir die vervaardiging van chemiese en biologiese wapens gebruik kan word; en organismes wat vir biologiese oorlogvoering aangewend kan word, te beperk. Die deelnemende state in hierdie informele groep het onderneem om besluite wat kollektief deur die groep geneem word, op hul nasionale uitvoerbeheerstelsels van toepassing te maak.¹³⁵

5.4.2 Die “Intermediate- range Nuclear Forces” (INF) Verdrag

Hierdie Verdrag wat tussen die VSA en die Sowjet-Unie aangegaan is het in 1988 in werking getree, en het in hoofsaak neergekom op die totale afskaffing en vernietiging van 'n kategorie middelafstand en kortafstand kernmissiele aan beide kante. Die Verdrag het 'n gaping wat met die SALT Ooreenkomste gelaat is gevul. Die SALT Ooreenkomste het net vir die beperking van langafstand ballistiese missiele voorsiening gemaak. Die vernietiging van die INF missiele het 'n sekere kategorie kernwapen geheel en al uitgewis. Die plofkoppe wat op die missiele gemonteer was is egter nie tot niet gemaak nie, wat beteken het dat dit moontlik later weer gebruik sou kon word.¹³⁶

5.4.3 Die VSA-Sowjet Chemiese Wapenooreenkoms

Volgens hierdie ooreenkoms wat in 1990 onderteken is maar teen die einde van die Koue Oorlog nog nie in werking was nie, het die partye onder andere die volgende onderneem: om saam te werk ten opsigte van metodes en tegnologieë vir die veilige en doeltreffende vernietiging van chemiese wapens; om geen chemiese wapens te vervaardig nie; om hulle chemiese wapenarsenale tot gelyke lae vlakke te verminder; om saam te werk om gepaste inspeksieprosedures te ontwikkel, uit te toets en uit te voer; en om praktiese maatreëls aan te wend om alle ander state wat 'n chemiese wapenvermoë het, aan te moedig om deel te neem aan 'n multilaterale konvensie.¹³⁷ Hierdie ooreenkoms sou later in 1993 'n ontwapeningswerklikheid word.

5.4.4 Die “Conventional Forces in Europe” (CFE) Verdrag

Die wapenbeheerooreenkomste wat aan die einde van die Koue Oorlog gesluit is, was in die guns van die dominante partye. Wapenbeheeraktiwiteite is sonder twyfel beïnvloed deur die oorweldigende morele oorwinning wat die VSA en die Weste met die ineenstorting van Kommunisme in Oos-Europa en die opvolgende disintegrasie van die Sowjet-Unie behaal het.¹³⁸

Die sentrale onderwerpe van onderhandelinge teen die einde van die Koue Oorlog was die pogings om kernarsenale aan beide kante te verminder sowel as om die konvensionele magte in Europa te verminder. Twee verdrae, naamlik die Strategic Arms Reduction Treaty (START) I van 1991 en die Conventional Forces in Europe (CFE) Verdrag van 1990 is in hierdie opsig van belang. Verder het die VSA en die Sowjet-Unie unilaterale vermindering van kernwapens net na die START I Verdrag wat op 31 Julie 1991

onderteken is, aangekondig. Dit was op 'n stadium voordat die Sowjet-Unie ontbind het.¹³⁹

Onderhandelinge met die oog daarop om konvensionele magte in Europa te verminder het reeds in Oktober 1973 begin. Dit het bekend gestaan as die Mutual and Balanced Force Reduction (MBFR) talks. Elf state wat op daardie tydstip militêre magte in sentraal Europa gestasioneer gehad het, was volle deelnemers aan die onderhandelinge. Agt addisionele state het "indirekte" deelnemerstatus gehad. Die gedeelte van Europa waaroor daar ten opsigte van die vermindering van konvensionele magte onderhandel is, het België, Wes-Duitsland, Oos-Duitsland, Luxemburg, Nederland, Tsjeggo-Slowakye en Pole ingesluit. Die samesprekings het basies neergekom op wedersydse voorstelle van die Noord-Atlantiese Verdragsorganisasie (NAVO) state en die Warschau Verdragsorganisasie (WVO) state, wat bespreek is. Die twee supermoondhede, die VSA en die Sowjet-Unie, het ook seggenskap gehad. Oor 'n tydperk van dertien jaar kon daar egter nooit ooreengekom word oor daadwerklike verminderings van konvensionele magte in Europa nie. Vanuit 'n strategiese oogpunt beskou was 'n relatief klein gedeelte van Europa betrokke, en kon dit nie van die res van Europa afgesonder word vir genoemde doel nie, want 'n vermindering van magte in dié gebied alleen, sou die hele Europa se magsbalans beïnvloed. In Februarie 1989 het die MBFR onderhandelinge tot 'n einde gekom.¹⁴⁰

Die Conventional Forces in Europe (CFE) onderhandelinge het in Maart 1989 in Wenen begin. In teenstelling met die MBFR onderhandelinge het hierdie onderhandelinge tussen al sestien NAVO state en al ses WVO state plaasgevind. As gevolg van die gunstige politieke klimaat wat ten tye in Europa en tussen die supermoondhede geheers het, kon 'n ooreenkoms binne twee jaar bereik word en is die CFE Verdrag op 19 November 1990 onderteken. Die CFE Verdrag was die eerste werklik betekenisvolle konvensionele wapenbeheerooreenkoms wat die grootste deel van Europa gedek het.¹⁴¹

Die CFE Verdrag is van toepassing op die hele gebied wat strek vanaf die Atlantiese oseaan tot by die Oeral gebergte, {"Atlantic to the Urals "(ATTU zone)} en dit sluit alle betrokke state se grondgebied in.¹⁴²

Die Verdrag se beperkings is op die twee groepe state, NAVO en WVO, van toepassing gemaak. Binne die betrokke gebied moes elke groep vyf spesifieke kategorieë wapens beperk of verminder. Hierdie vyf kategorieë was oorlogstenks, gepantserde gevegsvoertuie, artillerie, vegvliegtuie en helikopters. Die volgende gesamentlike getalle vir elke groep moes veertig maande nadat die Verdrag gesluit is nie oorskry word nie: 20 000 oorlogstenks waarvan nie meer as 16 500 in aktiewe eenhede opgeneem is nie; 30 000 gepantserde gevegsvoertuie waarvan nie meer as 27 300 in aktiewe eenhede opgeneem is nie; 20 000 artillerie wapens waarvan nie meer as 17 000 in aktiewe eenhede opgeneem is nie; 6 800 vegvliegtuie; en 2 000 aanvalshelikopters.¹⁴³ Hierbenewens is die ATTU gebied in

subsones opgedeel om magskonsentrasie te verhoed, en is daar ten opsigte van genoemde kategorieë wapens beperkings op individuele state geplaas.¹⁴⁴

Die verbrokkeling van die Sowjet-Unie laat in 1991 het veroorsaak dat die Verdrag se beperkings nie soos oorspronklik beplan, toegepas kon word nie. Sommige van die nuutgestigte onafhanklike state van die vroeëre Sowjet-Unie het byvoorbeeld afsydig gestaan teenoor die Verdrag.¹⁴⁵ Behalwe die verbrokkeling van die Sowjet-Unie, het die WVO ook tot 'n einde gekom. Vir Rusland, gestroop van sy eertydse republieke en sy bondgenote, het die CFE Verdrag, soos dit toe gestaan het, 'n vernederende verlies aan status en militêre mag beteken.¹⁴⁶

Die CFE Verdrag sou dus by die veranderde omstandighede aangepas moes word, wat dan ook na die Koue Oorlog gebeur het, waarna dit geratifiseer is.¹⁴⁷

5.4.5 Die gedwonge ontwapening van Irak

Irak se inval in Koeweit op 2 Augustus 1990 het gelei tot VN-resolusie 661 op 6 Augustus 1990 dat algemene sanksies teen Irak toegepas word.¹⁴⁸ Op 6 April 1991 het Irak amptelik die VN se skietstakingsvoorwaardes, soos in resolusie 687 van 3 April 1991 uiteengesit, aanvaar.¹⁴⁹

Die VN se Veiligheidsraad resolusie 687 het die internasionale raamwerk vir die ontwapening van Irak van sy vernaamste wapenstelsels bevat.¹⁵⁰ Hierdie resolusie het die verbod op die verkoop of verskaffing van wapens of verwante materiaal aan Irak, sowel as die voortsetting van sanksies ingevolge resolusie 661 teen Irak, bevestig. Ingevolge die kern van die nuwe beperkings moes Irak " unconditionally accept the destruction, removal, or rendering harmless, under international supervision, of: a) All chemical and biological weapons and all stocks of agents and all related subsystems and components and all research, development, support and manufacturing facilities related thereto; b) All ballistic missiles with a range greater than one hundred and fifty kilometres and related major parts, and repair and production facilities". Genoemde resolusie is tans nog van krag.¹⁵¹

5.4.6 Die START I Verdrag

Die onderhandelinge tussen die VSA en die Sowjet-Unie oor die START I Verdrag het soos genoem in Junie 1982 begin. Die START I Verdrag is die eerste wapenbeheerverdrag wat langafstand offensiewe kernwapens aan beide kante verminder het.¹⁵² Die twee supermoondhede was ten tye ten diepste verdeel ten opsigte van ideologie; suspisies teenoor mekaar oor strategiese en politieke motiewe; en in kompetisie met mekaar vir

wêreldinvloed. Gedurende die tagtigerjare is onderhandelinge dan ook tot 'n groot mate verpolitiseer. Na bykans nege jaar se onderhandelinge, teen 1991, was Oos-Europa egter nie meer deel van die Sowjet invloedseer nie; die Warschau Verdragsorganisasie was ontbind; Duitsland was herenig: en die 1990 CEE Verdrag het 'n moontlike konvensionele aanslag deur die Sowjet-Unie op Wes-Europa aansienlik verswak. Die Sowjet-Unie het grootliks as bedreiging verdwyn.¹⁵³ Die START onderhandelinge het egter ongehinderd deur die veranderende politieke en veiligheidsituasie voortgegaan. Die redes hiervoor was soos volg: teen die tyd dat die Koue Oorlog tot 'n einde gekom het, was daar alreeds oor baie aspekte ooreenkoms bereik; meeste van die aspekte waarvoor die Verdrag voorsiening gemaak het was teen einde 1989 reeds in plek; daar is reeds oor die vermindering van kernwapens en die versterking van strategiese stabiliteit ooreengekom. Omdat START die hele spektrum van strategiese kernvermoë aangespreek het, was dit van die uiterste belang om te verhoed dat enige van die partye uit die Verdrag sou onttrek; dat die taalgebruik in die Verdrag ondubbelsinnig sou wees; en dat verifikasie effektief sou wees.¹⁵⁴ Aan die einde van die Koue Oorlog het START dus alreeds 'n onderhandelingsformaat gehad en het dit dan ook in dié formaat voortgegaan. Die veranderende politieke omgewing se invloed was dus sekondêr van aard. Alhoewel die samewerking tussen die supermoondhede met die CEE onderhandelinge, in die VN, en gedurende die Golf-oorlog aansienlik verbeter het, was die hersiening van die START doelwitte nooit 'n politieke opsie nie.¹⁵⁵

Die politieke veranderings in Oos-Europa en in die Sowjet-Unie, en die tegniese detail wat nog uitgewerk moes word het egter veroorsaak dat die Verdrag nie gefinaliseer kon word nie. Die Golf-oorlog en die gebruik van geweld deur die Sowjet-Unie in die Baltiese republieke het verder hiertoe bygedra.¹⁵⁶ Die Verdrag is op 31 Julie 1991 onderteken maar is nie gedurende die Koue Oorlog geratifiseer nie.¹⁵⁷

5.4.7 Die Missieltegnologie Beheerregime (MTBR)

Die MTBR is in 1987 deur Brittanje, Kanada, Frankryk, Wes-Duitsland, Italië, Japan en die VSA tot stand gebring. In 1997 het die MTBR uit 28 lidstate bestaan.¹⁵⁸ Die MTBR is 'n vrywillige organisasie waardeur state wat deel is van die regime inligting uitruil en hul nasionale aktiwiteite koördineer. Die MTBR is nie 'n besluitnemende liggaam nie en elke lidstaat is verantwoordelik om groepbesluite deur nasionale wetgewing en regulasies ten uitvoer te bring. Binne die groep het lede gemeenskaplike benaderings tot die oorplasing van 'n gespesifiseerde lys van beheerde items ontwikkel. Die MTBR meng egter nie in met vreedsame aanwending van missieltegnologie in die ruimte en vir meteorologiese doeleindes nie.¹⁵⁹

Daar bestaan geen multilaterale wapenbeheerooreenkoms of verdrag wat beperkings plaas op die gebruik, beskikking oor, besit, vervaardiging of handel in missiele nie. Hierdie stelsels word ook nie binne die raamwerk van Europese konvensionele wapenbeheer beperk nie. Verder is meeste state buite Europa gesteld daarop dat die inhoud van hul missielarsenale geheim bly.¹⁶⁰

Die MTBR is 'n informele organisasie, nie'n internasionale ooreenkoms of verdrag nie, tussen state wat belang het by die beëindiging van die proliferasie van missieltegnologie.¹⁶¹

Die doel van die MTBR is om die proliferasie van missiele, onbemande vliegtuie, en verwante tegnologie vir dié stelsels wat die vermoë het om 500 kilogram gewig ten minste 300 kilometer ver te dra, deur uitvoerbeheer te beperk. As regime beteken die MTBR nie dat daar by formele verdragverbintenisse gehou moet word nie, maar behels dit 'n gemeenskaplike uitvoerbeleid wat betrekking het op twee kategorieë items wat verband hou met missiel ontwikkeling, vervaardiging en bedryf. Kategorie I het betrekking op volledige vuurpylstelsels, onbemande vliegtuie en volledige substelsels soos vuurpylmotore. Kategorie II sluit onderdele, komponente, en sekere substelsels in. Die verbintenis om die uitvoer van hierdie items te beperk word op nasionale vlak ingevolge die betrokke state se uitvoerwetgewing geïmplementeer. Die regime is in 1993 uitgebrei om alle stelsels, wat die vermoë het om 'n kern-, chemiese- of biologiese wapen af te lewer, in te sluit.¹⁶²

5.4.8 VSA-Sowjet unilaterale vermindering van kernmagte

Kernwapengeskiedenis het dramaties in 1991 verander. Die VSA en die Sowjet-Unie het hulle 45 jaar lange kernwapenkonfrontasie beëindig en voor die disintegrasie van die Sowjet-Unie aan die einde van daardie jaar met 'n proses van ontwapening begin. Na die mislukte staatsgreep in die Sowjet-Unie in Augustus 1991 het die VSA en die Sowjet-Unie radikale verminderings in hulle kernmagte op 'n unilaterale en wederkerige basis aangekondig.¹⁶³

In President G Bush se toespraak van 27 September 1991 het hy 'n reeks konsessies en aanbiedinge aan die Sowjet-Unie gemaak, wat die volgende ingesluit het:¹⁶⁴ Die Amerikaanse "Minuteman" Inter-Kontinentale Ballistiese Missiele (IKBM's) wat volgens die START I Verdrag geskeduleer is om gedeaktiveer te word, sou onmiddellik gedemobiliseer word. Alle Amerikaanse strategiese bomwerpers sou van "gereedstaanstatus" afgehaal word. Die mobiele program van die MX/ "Peacekeeper" IKBM's sowel as die programme vir die kortafstand SRAM II missiel en sy SRAM-T variant sou gekanselleer word. Alle vloot taktiese wapens, insluitende duikbootgelanseerde kernwapens, sou onttrek

word en òf vernietig word òf gestoor word. Alle kernartilleriebomme en plofkoppe vir grondgelanseerde kortafstand kernwapenmissiele sou vernietig word. Bush het verder die gesamentlike eliminering (net enkel plofkoppe op missiele toegelaat) van alle VSA en Sowjet MIRV's voorgestel. Hy het ook aangekondig dat alle Amerikaanse strategiese kernwapens voortaan onder een bevelstruktuur geplaas sou word en daarmee saam 'n aanbod aan die Sowjet-Unie gemaak vir samewerking aangaande verbeterde bevel en beheer, veiligheid vervoer en demontering van kernwapens.

Gorbatsjof se reaksie op Bush se unilaterale optrede was 'n bykans identiese handeling. Alle Sowjet strategiese bomwerpers sou van "gereedstaanstatus" afgehaal word en hulle kernwapens sou op aparte plekke geberg word; so ook alle IKBM's, wat volgens die START I Verdrag onttrek sou word; vernietiging van alle Sowjet kernartillerie, kortafstand missiele en landmyn plofkoppe; verwydering van alle kernplofkoppe vir lugverdedigingsmissiele van ontplooiingsgebiede en vernietiging of berging daarvan; verwydering van alle taktiese kernwapens van vlootmagte; en die skepping van 'n enkele verenigde strategiese bevel en beheerstruktuur vir kernwapens.¹⁶⁵

Gorbatsjof het selfs verder as Bush gegaan en verklaar dat die Sowjet-Unie sy strategiese kernarsenaal tot 5 000 plofkoppe eerder as tot die START I bepaalde 6 000 sal verminder. Hy het verder ook verskeie ontwikkelingsprogramme vir kernwapens gekanselleer; 'n een jaar moratorium deur die Sowjet-Unie op die toets van kernwapens aangekondig; verdere samesprekings om START I vlakke met 50 persent te verminder voorgestel; en 'n verbod op die verdere vervaardiging van kernmateriaal voorgestel.¹⁶⁶

Alhoewel hierdie wederkerende unilaterale optredes die diplomatieke proses verkort het, kon dit nie vanaf Oktober tot Desember 1991, toe die Sowjet-Unie finaal tot 'n val gekom het, van verklarings tot volle implementering vorder nie.¹⁶⁷

6. Samevatting

Soos reeds genoem was ooreenkomste wat in die antieke tyd gesluit is in die algemeen bilateraal van aard en aan die einde van konflikte gesluit. Die verloorder is deur middel van 'n ongelyke verdrag gedwing om te ontwapen. Die Verdrag van 546 vC was egter 'n vrywillige multilaterale ontwapeningsooreenkoms aan die einde van 'n konflik. Gedurende die middeleeue is wapenbeheer hoofsaaklik deur proklamasies en bilaterale ooreenkomste toegepas. Die ooreenkomste was ook meer op wapenbeheer as op ontwapening gerig.

In die lig van die vyf benaderings tot wapenbeheer soos in hoofstuk 1 aangetoon, kan wapenbeheer om gedragsnorme te bepaal, wapenbeheer om strategiese stabiliteit te bevorder en wapenbeheer aan die einde van konflikte, met ongelyke verdrae, geïdentifiseer

word gedurende die tydperk wat vanaf 1648 tot 1914 gestrek het. Dié ooreenkomste was hoofsaaklik bilateraal van aard. Die verdrae wat Luxemburg, België en die Swart See as neutrale gebiede verklaar het, is voorbeelde van wapenbeheer om strategiese stabiliteit te skep.

Die Anglo-Franse Vlootbeperkingsverdrag van 1787 en die Argentyns-Chileense Vlootbeperkingskonvensie van 1902 was gesluit om wapenwedloopstabiliteit te bevorder. Hierdie Verdrag en Konvensie kan ook as vertroueversterkende maatreëls beskou word. Heelwat konvensies wat gedragskodes en reëls vir oorlogvoering neergelê het is gedurende hierdie tyd gesluit. Die Deklarasie van St Petersburg van 1868 het byvoorbeeld 'n verbod op die gebruik van sekere tipes projektele in oorlogvoering geplaas. Alhoewel die Verdrag van Handel van 1782 en die Verdrag wat in 1785 tussen die VSA en die Pruise gesluit is, as humanitêre tipe verdrae beskou kan word, het dit indirek met wapenbeheer te doen gehad, in die sin dat die verdrae onderskeidelik reëls neergelê het dat wapengeweld nie teen sekere burgerlikes gebruik mag word nie. Dit het dus gedragsnorme bepaal.

Twee vorme van wapenbeheer wat onder andere in die antieke tyd gegeld het, naamlik die skepping van buffergebiede en die ongelyke verdrag aan die einde van konflikte, is gedurende die tydperk 1648 tot 1914 herhaal. Wapenbeheer eerder as ontwapening het ook deurgaans gedurende hierdie tydperk gegeld. Al die benaderings tot wapenbeheer is gedurende die tussen-oorlogtydperk toegepas. Wapenbeheer aan die einde van konflikte, was na die Eerste Wêreldoorlog ook toegepas. Die ongelyke tipe verdrag, die Verdrag van Versailles van 1919, is op Duitsland en soortgelyke verdrae op verskeie ander Europese state van toepassing gemaak, deurdat die grootte van hulle weermagte deur die verdrae beperk is. 'n Aantal verdrae om verhoudings, strategies en andersins, te stabiliseer, is ook gesluit. Hierdie verdrae, waarvan die Kellogg Briand Verdrag van 1928 'n voorbeeld is, kan as vertroueversterkende maatreëls beskou word.

Vele pogings is ook gedurende hierdie tydperk aangewend om gedragsnorme en oorlogsreëls te bepaal. Die Geneefse Protokol van 1925 het byvoorbeeld die gebruik van giftige gasse in oorlogvoering verbied en het ook bakteriologiese wapens verbied. 'n Soortgelyke verdrag wat die gebruik van skadelike gasse in oorlogvoering verbied het is reeds in 1922 gesluit. Gedurende die tussen-oorlogtydperk is verdrae ook inhoudelik in groter detail opgestel, vanselfsprekend om dubbelsinnighede en skuiwergate uit te skakel. Groeiende kommer oor die verifikasie van verdrae sowel as die proliferasie van wapens was verdere kenmerke van hierdie tydperk. Verskeie verdrae om die proliferasie van wapens te beheer en te beperk is dan ook gesluit.

Wapenbeheer deur middel van internasionale organisasie het vir die eerste keer deur die stigting van die Volkebond in 1919, en deur die Wêreld Ontwapeningskonferensie

van 1932 sy beslag gekry.

Ooreenkomste wat gedurende die tussen-oorlogtydperk gesluit is was hoofsaaklik wapenbeheerooreenkomste en dit was hoofsaaklik multilateraal van aard. Pogings tot vrywillige ontwapening het selde voorgekom en was nie suksesvol nie. Soos vroeër genoem, is die vrees vir oorlog na die Tweede Wêreldoorlog onlosmaaklik geassosieer met wapens van grootskaalse vernietiging en dié wapens het ook tot die begin van die Koue Oorlog tussen 1946 en 1948 bygedra. Wapenbeheer en ontwapening is na 1945 rondom kernafskrikking gestruktureer en beleidmakers moes dus op 'n deurlopende basis poog om verhoudinge tussen die supermoondhede te stabiliseer.

Gedurende die periode wat vanaf 1945 tot 1962 gestrek het was die fokus op kernontwapening. Die VN wat in 1945 tot stand gekom het, het deur middel van verskeie resolusies 'n prominente rol in hierdie pogings tot kernontwapening vervul. Die VN Resolusie 1665 (XIV) van 1961 het ook die basis vir die Kernsperverdrag van 1968 gevorm.

Die VSA was ingevolge die Baruch Plan van 1946 selfs bereid om sy kerntechnologiese inligting vir vreedsame doeleindes beskikbaar te stel. Die VSA is hierin deur die VN gesteun maar die Sowjet-Unie het dit teengestaan. Die gevolg was die begin van die Koue Oorlog. Verdere pogings gedurende die vyftigerjare deur albei supermoondhede om kernontwapening te bewerkstellig was vrugtelos.

Wapenbeheer deur middel van internasionale organisasie wat na die Koue Oorlog met die stigting van die VN sy beslag gekry het, is verder deur die stigting van die IAEA in 1956, wat tot stand gekom het om die vreedsame aanwending van atoomenergie te bevorder, versterk.

In die vroeë sestigerjare is daar as reaksie op die mislukkings van kernontwapening tot wapenbeheer oorgegaan. Addisioneel tot die vrees vir 'n kernkatastrofe en die stabilisering van verhoudinge tussen die kernmoondhede deur kernafskrikking, was die oogmerk dat wapenbeheer as middel moes dien om die insentiewe om 'n eerste kernaanval te loods te verminder; wapenstabiliteit te verhoog; strategiese stabiliteit te verhoog; en kernproliferasie deur 'n situasie van wedersydse versekerde vernietiging teen te werk. Hierdie benadering is dan ook gedurende die periode van 1963-1979 met sukses gevolg.

Gedurende hierdie tydperk is daar ook verskeie ooreenkomste gesluit wat gedrags-norme tussen veral die supermoondhede gereël het. Aanvullend hiertoe, is ook vele verdrae gesluit wat die vertrou- en veiligheidsituasie tussen die supermoondhede in die besonder en die kernmoondhede in die algemeen versterk het.

Die SALT I Ooreenkoms wat in 1972 tussen die supermoondhede gesluit is, het 'n vyf jaar moratorium op die ontplooiing van IKBM's in die twee state geplaas. Die ABM Verdrag wat in dieselfde jaar tussen hulle gesluit is het 'n beperking op die ontplooiing van

ABM's in die twee state geplaas. 'n Belangrike tekortkoming in die SALT I Ooreenkoms was egter dat die aantal MIRV's onbeperk gelaat is. Die SALT II Verdrag wat in 1979 tussen die twee supermoondhede gesluit is het beperkings op offensiewe IKBM's geplaas. Die gespanne internasionale situasie wat vanaf die laat sewentigerjare, om verskeie redes tussen die twee supermoondhede ingetree het, het egter daartoe gelei dat die SALT II Verdrag misluk het. Tot 1984 is geen vordering met kernwapenbeheer of -ontwapening tussen die twee supermoondhede gemaak nie. Die Onmenslike Wapenkonvensie ten opsigte van konvensionele wapens is egter in 1981 onderteken.

Toe Gorbatsjof in 1985 President van die Sowjet-Unie geword het, het daar 'n dramatiese verandering in die Sowjet-Unie se houding teenoor die VSA en die Weste ingetree. Die bipolarêre verhouding van polarisasie tussen die twee supermoondhede het verander na een van tegemoetkoming en samewerking. Die gevolg was skouspelagtige vordering met wapenbeheer en ontwapeningsooreenkomste wat gedurende die voorafgaande veertig jaar ondenkbaar was. 'n Aantal ooreenkomste wat gedurende die periode 1985 tot 1991 gesluit is het die vertrou- en veiligheidsituasie tussen die twee state, en daarmee saam, die wêreld, verder versterk. Die INE Verdrag van 1988 het gelei tot die totale afskaffing en vernietiging van middel- en kortafstand kernmissiele aan beide kante. Die Chemiese Wapenooreenkoms van 1990 tussen die supermoondhede het 'n totale verbod op die produksie van chemiese wapens geplaas. Die twee supermoondhede het verder onderneem om hulle chemiese wapens drasties tot gelyke vlakke te verminder. Die CFE Verdrag van 1990 wat deur die twee supermoondhede onderteken is het beperkings op vyf kategorieë konvensionele wapens geplaas, en die CFE 1A Ooreenkoms op die getalle van gevegsmagte in Europa.

Die START I Verdrag tussen die supermoondhede is op 31 Julie 1991 onderteken. Dit was die eerste wapenbeheerverdrag wat langafstand offensiewe kernwapens aan beide kante verminder het. In September 1991 het President Bush sy dramatiese aankondiging van die VSA se unilaterale vermindering van kernmagte gemaak, en twee weke later het Gorbatsjof 'n bykans identiese aankondiging aangaande die vermindering van die Sowjet-Unie se kernmagte gemaak.

Gorbatsjof se beleid van *glasnost* en *perestroika* het gedurende sy bewind daartoe gelei dat die Sowjet-Unie van sy eertydse Oos-Europese bondgenote sowel as van al sy eertydse provinsies gestroop is. Gorbatsjof het die slagoffer van sy eie beleid geword en het aan die einde van 1991 as Sowjetleier bedank. Hierdie gebeure het onder andere daartoe gelei dat meeste van die verdrae en ooreenkomste wat gedurende die Gorbatsjof-era tussen die supermoondhede gesluit is nie bekragtig of geratifiseer kon word nie.

'n Ontleding van die vernaamste verdrae en ooreenkomste wat gedurende die Koue

Oorlog gesluit is, sowel as die betrokke VN resolusies, toon dat dit grotendeels eerder oor wapenbeheer as ontwapening gehandel het, en dat bilaterale en multilaterale ooreenkomste bykans eweveel was. Bilaterale ooreenkomste is meesal tussen die supermoondhede gesluit.

Die vernaamste ooreenkomste en verdrae wat sedert die vroeë tagtigerjare tot aan die einde van die Gorbatsjof-era gesluit is, was meesal bilateraal van aard en wapenbeheer eerder as ontwapening was ter sprake. Die verdrae wat teen die einde van die Koue Oorlog gesluit is, resorteer onder die benadering "wapenbeheer aan die einde van konflikte".

In die volgende hoofstuk word die invloed wat die beëindiging van die Koue Oorlog op wapenbeheer en ontwapening gehad het bespreek. Die belangrikste ooreenkomste en verdrae wat gedurende die Koue Oorlog onderteken is maar nie geratifiseer is of in werking getree het nie, sowel as die verdrae en ooreenkomste ten opsigte van wapenbeheer en ontwapening wat na die Koue Oorlog gedurende die periode 1992 tot 1999 gesluit is, sal bespreek word.

VERWYSINGS

- 1 Sheehan, M, The Arms Race, Martin Robertson, Oxford, 1983, p.186 ; en Dupuy, T N, and Hammerman, G M, (ed) A Documentary History of Arms Control and Disarmament, R R Bowker, New York, 1973, pp.3-4.
- 2 Croft, S, Strategies of Arms Control: A History and Typology, Manchester University Press, New York, 1996, p.21.
- 3 Ibid.
- 4 Ibid, p.22.
- 5 Ibid
- 6 Burns, R D (ed), Encyclopedia of Arms Control and Disarmament, Vol III, Charles Scribner, New York, 1993, p.552 ; en Croft, S, op cit, p.22.
- 7 Burns, R D, (ed) op cit p.559.
- 8 Ibid p.556.
- 9 Heyn, U, "Medieval Arms Control Movements and the Western Quest for Peace", in Burns, R D, op cit, pp.563-579.
- 10 Croft, S, op cit, p.23.
- 11 Dupuy, T N, and Hammerman, G M, op cit pp.4-5.
- 12 Ibid, pp.5-6.

- 13 Burns, R D, op cit, p.1491.
- 14 Dupuy, T N, and Hammerman, G M, op cit, p.9
- 15 Ibid, p.11.
- 16 Croft, S, op cit, p.24.
- 17 Ibid, p.136.
- 18 Ibid, p.24.
- 19 Armstrong, D, Revolution and World Order: The Revolutionary State in International Society, Clarendon Press, Oxford, 1993, pp.32-34.
- 20 Friedman, L, (ed) The Law of War: A Documentary History, Vol I, Random House, New York, 1972, p.150 ; en Croft, S, op cit, pp.24-25.
- 21 Friedman, L, op cit, p.149.
- 22 Ibid, pp.204-250 (1899 Konferensie) en pp.270-397 (1907 Konferensie).
- 23 Ibid, p. 192 ; en Goldblat, J, Arms Control: A Guide to Negotiations and Agreements, Sage Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi, 1996, p.255.
- 24 Dupuy, T N, and Hammerman, G M, op cit, pp.55-56 ; en Goldblat, J, op cit p.257.
- 25 Dupuy, T N, and Hammerman, G M, op cit, p.48 ; en Goldblat, J, op cit, p.257.
- 26 Croft, S, op cit, p.116.
- 27 Ibid pp.25-26.
- 28 Israel, F L, (ed) Major Peace Treaties of Modern History (1648-1967), Vol I, Chelsea House Publishers in association with Mc Graw Hill Book Co: New York, Toronto, London, Sydney, 1967, p.207.
- 29 Parry, C, (ed), The Consolidated Treaty Series Vol 29, Oceana Publications Inc: Dobbs Ferry, New York, 1969 (Franse Teks) pp. 356-357; en Dupuy, T N, and Hammerman, G M, op cit, p.21.
- 30 Dupuy, T N, and Hammerman, G M, op cit, pp.36-37.
- 31 Burns, R D, op cit, pp.1141-1142.
- 32 Oakes, A, and Mowat, R B, (ed), The Great European Treaties of the Nineteenth Century, Oxford University Press: London, 1918, pp.141-145.
- 33 Ibid, pp.260-262.
- 34 Israel, F L, Major Peace Treaties of Modern History, Vol II, Chelsea House Publishers In association with Mc Graw Hill Book Co: New York, Toronto, London, Sydney, 1967, pp.949-951.
- 35 Dupuy, T N, and Hammerman, G M, op cit, p.39.
- 36 Croft, S, op cit, p.91.
- 37 Dupuy, T N, and Hammerman, G M, op cit, p.58 ; en Croft, S, op cit, p.91.

- 38 Croft, S, op cit, p.27.
- 39 Ibid.
- 40 Goldblat, J, op cit, pp.11-12.
- 41 Ibid, p.12.
- 42 Croft, S, op cit, p.27.
- 43 Ibid.
- 44 Dupuy, T N, and Hammerman, G M, op cit, p.169.
- 45 Ibid, pp.107-119.
- 46 Croft, S, op cit, p.92.
- 47 Goldblat, J, op cit, pp.272-275.
- 48 Friedman, L, op cit, pp.467-470.
- 49 Croft, S, op cit, pp.28-29.
- 50 Friedman, L, op cit, pp.454-455.
- 51 Ibid, pp.450-453.
- 52 Ibid, pp.471-487.
- 53 Ibid, pp.488-522.
- 54 Pearson, F S, The Global Spread of Arms: Political Economy of International Security, Westview Press, Boulder, San Francisco, Oxford, 1994, p.75; en Croft, S, op cit, p.29.
- 55 Croft, S, op cit, p.29.
- 56 Ibid.
- 57 Ibid, p.30 ; en Dupuy, T N, and Hammerman, G M, op cit, pp.96-97.
- 58 Croft, S, op cit, p.136.
- 59 Dupuy, T N, and Hammerman G M, op cit, pp.126-138.
- 60 Ibid, pp.96-104.
- 61 Ibid, pp.138-139 en 144.
- 62 Osmanczyk, E J, Encyclopedia of the United Nations and International Agreements, Taylor and Francis, New York, 1990, pp.512-515; en Croft, S, op cit, pp.30-31.
- 63 Morgenthau, H J, Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace, Sixth Edition, Alfred A Knopf, New York, 1985, p.490.
- 64 Parry, C, The Consolidated Treaty Series, Volume 225, Oceana Publications Inc., Dobbs Ferry, New York, 1981, pp 189-406; en Friedman, L, op cit, pp.417-434.
- 65 Israel, F L, Vol II, op cit, p.1277.
- 66 Goldblat, J, op cit, pp.12-13.
- 67 Ibid, p.13.
- 68 Ibid, pp.13-14.

- 69 *Ibid*, pp.15-16 en 20.
- 70 Croft, S, *op cit*, p.33.
- 71 Yearbook of the United Nations 1946-1947, Department of Public Information, United Nations, Lake Success, New York, 1947, pp.832,834 en 836; en Goldblat, J, *op cit*, p.24.
- 72 Yearbook of the United Nations 1946-1947, *op cit* p.836 ; en Goldblat, J, *op cit*, p.24.
- 73 Yearbook of the United Nations, 1947-1948, Department of Public Information, United Nations, Lake Success, New York, 1949. p. 461.
- 74 Goldblat, J, *op cit*, p.24.
- 75 Osmanczyk, E J, *op cit* p.227.
- 76 Goldblat, J, *op cit*, pp.24-25; en Osmanczyk, E J, *op cit*, p.227.
- 77 Yearbook of the United Nations, 1961, Office of Public Information, United Nations, New York, 1963, pp.28-31.
- 78 Goldblat, J, *op cit*, p.25.
- 79 Croft, S, *op cit*, pp.34-35.
- 80 Sheehan, M, Arms Control: Theory and Practice, Basil Blackwell, Oxford, 1988, p.3.
- 81 Min-Chuan Ku, A Comprehensive Handbook of the United Nations, Vol 2, Monarch Press, New York, 1979, pp. 404-418; en Dupuy, T N, and Hammerman, G M, *op cit*, pp.358-364 en 397.
- 82 Simpson, J, "The nuclear non-proliferation regime after the NPT Review and Extension Conference", in SIPRI Yearbook 1996, *op cit*. p.585.
- 83 Member States of the IAEA. Internet: <http://f40.iaea.org/worldatom/About/member.shtml>
Toegang:19/07/01.
- 84 Dupuy, T N, and Hammerman, G M, *op cit*, p.449.
- 85 Djonovich, D J, (ed), United Nations Resolutions, Series I, Resolutions Adopted by the General Assembly, Vol VIII, 1960-1962, Oceana Publications Inc., Dobbs Ferry, New York, 1974, pp.236-237; en Friedman, L, *op cit*, p.697.
- 86 Friedman, L, *op cit*, p.698.
- 87 Dupuy, T N, and Hammerman, G M, *op cit*, pp.469-516.
- 88 King, J E, "Arms Control and United States Security" in Henkin, L, Arms Control: Issues for the Public, Ballantine Books, New York, 1961, p.140.
- 89 Goldblat, J, *op cit*, pp. 192-194.
- 90 Dupuy, T N, and Hammerman, G M, *op cit*, pp.455-459.
- 91 Croft, S, *op cit*, pp.35-36.
- 92 *Ibid*, pp.37 en 151.
- 93 Dupuy T N, and Hammerman, G M, *op cit*, pp.559-564.

- 94 *Ibid*, pp.558-559.
- 95 Goldblat, J, *op cit*, pp.86 en 88.
- 96 *Ibid*, pp.86-88.
- 97 Dupuy, T N, and Hammerman, G M , *op cit*, pp.524-526.
- 98 World Armaments and Disarmament: SIPRI Yearbook 1975, The MIT Press: Cambridge, Massachusetts and London, England, 1975, p.453; en Goldblat, J, *op cit*, pp.391-397.
- 99 World Armaments and Disarmament : SIPRI Yearbook 1977, *op cit*, p.372; en Goldblat, J, *op cit*, p.409.
- 100 Dupuy, T N, and Hammerman, G M, *op cit*, p.603.
- 101 Croft, S, *op cit*, p.36.
- 102 Dupuy, T N, and Hammerman, G M, *op cit*, pp.607-615.
- 103 Goldblat, J, *op cit*, pp.60-62; en Booth, K, " Disarmament and Arms Control", in Baylis, *et al*, Contemporary Strategy: Theories and Concepts, Vol I, Croom Helm, London, 1987, p.167.
- 104 Djonovich, D J, United Nations Resolutions, Series I, Resolutions Adopted by the General Assembly, Volume XII, 1968-1969, Oceana Publications Inc., Dobbs Ferry, New York, 1975, pp.226-227; en Croft, S, *op cit*, p.151.
- 105 Goldblat, J, *op cit*, p.93.
- 106 Friedman, L, *op cit*, p.768.
- 107 *Ibid*, p.769;
- 108 Croft, S, *op cit*, p.115.
- 109 *Ibid*, p.116.
- 110 Djonovich, D J, (ed) United Nations Resolutions, Series I, Volume XII, *op cit*, pp.164-165.
- 111 Djonovich, D J, (ed) United Nations Resolutions, Series I, Resolutions Adopted by the General Assembly, Volume XIII, 1970-1971, Oceana Publications Inc., Dobbs Ferry, New York, 1976, p.292; en Friedman, L, *op cit*, pp.699-700 en 755-756.
- 112 Dupuy, T N, and Hammerman, G M, *op cit*, p.532.
- 113 *Ibid*, p.581.
- 114 *Ibid*, pp.536-547.
- 115 Croft, S, *op cit*, pp.117-118.
- 116 Goldblat, J, *op cit*, p.376.
- 117 *Ibid*, pp.405-409.
- 118 *Ibid*, pp.388-389.

- 119 World Armaments and Disarmament: SIPRI Yearbook 1977, The MIT Press: Cambridge, Massachusetts and London, England; Almqist & Wiksell International: Stockholm Sweden, 1977, pp.398-399; en World Armaments and Disarmament: SIPRI Yearbook 1979, Taylor and Francis Ltd: London, 1979, pp.646-647.
- 120 Goldblat, J, op cit, pp.368-369.
- 121 Gasteyger, C, Searching for World Security: Understanding Global Armament and Disarmament, Frances Printer, London, 1985, p.26.
- 122 Ibid.
- 123 Ibid.
- 124 Croft, S, op cit, pp.37-38.
- 125 Booth, K, op cit, pp.168-170.
- 126 World Armaments and Disarmament: SIPRI Yearbook 1981, Taylor & Francis: London, 1981, pp.445-456; en Goldblat, J, and Ferm, R,"Major multilateral arms control agreements", in World Armaments and Disarmament: SIPRI Yearbook 1985, Taylor & Francis: London , 1985 pp.502-517.
- 127 Goldblat, J, Ibid, p.501.
- 128 Croft, S, op cit, pp.38-39.
- 129 Ibid, p.68.
- 130 Ibid, pp.118-119.
- 131 SIPRI Yearbook 1988: World Armaments and Disarmament, Oxford University Press: Oxford, 1988, pp.486-489.
- 132 SIPRI Yearbook 1989: World Armaments and Disarmament, Oxford University Press: Oxford, 1989, pp.46-47.
- 133 Ferm, R, "Chronology 1989", in SIPRI Yearbook 1990: World Armaments and Disarmament, Oxford University Press, Oxford, 1990, p.677.
- 134 Goldblat, J, op cit, pp.545-546; en Ferm, R, "Chronology 1989" op cit, p.680.
- 135 Anthony, I, et al, "Multilateral military-related export control measures", in SIPRI Yearbook 1997, op cit, p.351.
- 136 SIPRI Yearbook 1988, op cit, pp.395-485; en Goldblat, J, op cit, pp.62-65.
- 137 SIPRI Yearbook 1991: World Armaments and Disarmament, Oxford University Press: Oxford, 1991, pp.536-539; en Goldblat, J, op cit, pp.547-550.
- 138 Croft, S, op cit, pp.69-70.
- 139 Ibid.
- 140 Goldblat, J, op cit, pp.171-173
- 141 Ibid, pp.173-174.
- 142 Ibid pp.173-174.

- 143 *Ibid.*, p.174.
- 144 *Ibid.*
- 145 Sharp, J M O, "Conventional Arms Control in Europe", in SIPRI Yearbook 1993: World Armaments and Disarmament, Oxford University Press: Oxford, 1993, pp.616 en 599-601; en Goldblat, J, *op cit*, pp.178-179.
- 146 Sharp, J M O, *op cit*, pp.592-593.
- 147 *Ibid.*; en "Treaty on conventional armed forces in Europe", in SIPRI Yearbook, 1991, *op cit*, pp.461-474.
- 148 Resolutions and Decisions of the Security Council 1990, Security Council Official Records: Forty Fifth Year, United Nations New York, 1991, p.19; en "U N Security Council resolutions on the Iraqi invasion of Kuwait", in SIPRI Yearbook, 1991, *op cit*, pp.627-628.
- 149 Resolutions and Decisions of the Security Council 1991, *op cit*, pp.11-15; en Ferm, R, "Chronology 1991", SIPRI Yearbook 1992: *op cit*, p.631.
- 150 Resolutions and Decisions of the Security Council 1991, *op cit* pp.11-15; en U N: "Security Council Resolution 687, the cease fire resolution", SIPRI Yearbook 1992, *op cit*, pp.525-530.
- 151 Resolutions and Decisions of the Security Council 1991, *op cit* pp.11-15; en SIPRI Yearbook 1992, *op cit*, pp.525-530.
- 152 SIPRI Yearbook 1983, *op cit*, 1983, p.43; en Karp, R C, "The START Treaty and the future of strategic arms control", in SIPRI Yearbook 1992, *op cit*, p.26.
- 153 Karp, R C, SIPRI Yearbook 1992, *op cit*, pp. 14-15.
- 154 *Ibid.*
- 155 *Ibid.*, p.16.
- 156 *Ibid.*, pp.16-17.
- 157 Goldblat, J, *op cit*, p.591.
- 158 "Assessing the Cruise Missile Threat", Strategic Survey 1996-1997, *op cit*, p.21.
- 159 Anthony, I, "Multilateral military-related export control measures" in SIPRI Yearbook, 1997, *op cit*, p.354.
- 160 *Ibid.*, pp.355-356.
- 161 Larsen, J A, en Rattray, G J, (ed) Arms Control: Toward the 21st Century, Lynne Rienner Publishers, Boulder, London, 1996, p.324; en Strategic Survey 1993-1994, *op cit*, p.58.
- 162 Strategic Survey 1996-1997, *op cit*, p.21.
- 163 Fieldhouse, R, *et al.*, "Nuclear weapon developments and unilateral reduction initiatives," in SIPRI Yearbook 1992, *op cit*, p.65.

164 *ibid*, pp.67-70.

165 *ibid*, pp. 71-72.

166 *ibid*.

167 *ibid*, pp.65 en 72.